

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS

VIEŠOJO ADMINISTRAVIMO KATEDRA

Eglė Karlonaitė

**DABARTINĖS IR TARPUKARIO LIETUVOS
VALSTYBĖS TARNYBŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ**

Savivaldos institucijų administravimo magistro darbas

Studijų programa 62603S204

**Darbo vadovas
doc. dr. Vainius Smalskys**

Vilnius, 2012

TURINYS

ĮVADAS	7
1. TARPUKARIO IR DABARTINĖS LIETUVOS VALSTYBĖS TARNYBOS MODELIO BRUOŽAI	10
1.1. Tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnautojo sampratos	10
1.2. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos formavimosi teisiniai pagrindai.....	13
1.3. Tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybos modelių palyginimas	14
2. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ TEISINĖS PADĖTIES YPATUMAI TARPUKARIO IR DABARTINĖS LIETUVOS VALSTYBĖS TEISĖS AKTUOSE	16
2.1. Valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektai tarpukario ir dabartinės Lietuvos Respublikos Konstitucijose	17
2.2. Teisės aktų, reglamentavusių tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisinę padėtį, apžvalga	20
2.3. Svarbiausi dabartinę Lietuvos valstybės tarnybą reglamentuojančių teisės aktų pokyčiai	22
3. DABARTINĖS IR TARPUKARIO LIETUVOS VALSTYBĖS TARNYBŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ.....	33
3.1. Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje palyginimas.....	33
3.2. Pretendentų į valstybės tarnautojo pareigas kiekybinė analizė 2011 m.	44
3.3. Valstybės tarnautojų teisės ir pareigos tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje..	47
3.4. Valstybės tarnautojų mokymo ir darbo užmokesčio tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje palyginimas.....	57
3.5. Valstybės tarnautojų socialinės ir kitos garantijos tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje	65
3.6. Atleidimo iš valstybės tarnautojo pareigų ir atsakomybės aspektų tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnyboje palyginimas.....	71
3.7. Valstybės tarnautojų skaičius	75
3.8. Tarpukario ir dabartinės valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo gairės.....	78
IŠVADOS	83
REKOMENDACIJOS	84
LITERATŪRA	86
ANOTACIJA.....	92
ANOTATION.....	93

SANTRAUKA	94
SUMMARY	95
PRIEDAI	96

PRIEDAI

1 priedas. Statistinės lentelės.Valstybės tarnautojų (be statutinių), priimtų į pareigas skaičius 2011 m. pagal įstaigų grupes.....	97
2 priedas. Paskelbtų konkursų į valstybės tarnautojo pareigas skaičius pagal įstaigų grupes 2011 m.....	98
3 priedas. Valstybės institucijos, užpildžiusios apklausos anketą ir pateikusios duomenis apie 2011 m. organizuotus konkursus ir dalyvavusių pretendentų skaičių.....	99
4 priedas. Vidutinis pretendentų skaičius pagal pareigų lygmenis ir institucijų grupes 2011 m.....	100
5 priedas. Vidutinė pareiginė alga ir vidutinis darbo užmokestis 2010-2011 m.	102
6 priedas. Atleistų valstybės tarnautojų (be statutinių) skaičius pagal atleidimo pagrindus 2011 m.....	103
7 priedas. Konkursų, paskelbtų 2011 m., analizė.....	104

LENTELĖS

1 lentelė. Dabartiniai priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas reikalavimai.....	34
2 lentelė. Tarpukario Lietuvos teisės aktuose įtvirtintos valstybės tarnautojo pareigos.....	48
3 lentelė. Valstybės tarnautojo pareigos, įtvirtintos dabartiniame Valstybės tarnybos įstatyme.....	48
4 lentelė. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisės.....	49
5 lentelė. Dabartinės valstybės tarnautojų teisės.....	50
6 lentelė. Aplinkybės, dėl kurių asmenys, atsistatydinę savo noru iš valstybės tarnautojo pareigų, turi teisę atkurti valstybės tarnautojo statusą.....	51

PAVEIKSLAI

1 paveikslas. Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas atvejų skaičius 2009 – 2011 m.	37
2 paveikslas. Priimtų pakaitinių valstybės tarnautojų skaičius pagal įstaigų grupes 2009 – 2011 m.	38
3 paveikslas. Konkurso būdu priimtų valstybės tarnautojų skaičius pagal įstaigų grupes 2009 – 2011 m.	39
4 paveikslas. Priėmimo konkurso būdu atvejai pagal pareigybių grupes 2009 – 2011 m.	40
5 paveikslas. Konkurso būdu, be konkurso ir priimtų pakaitinių valstybės tarnautojų skaičius pagal pareigybės kategoriją 2011 m.	41
6 paveikslas. Valstybės tarnybos departamento paskelbtų konkursų skaičius pagal pareigybių grupes 2009 – 2011 m.	41
7 paveikslas. Paskelbtų konkursų į valstybės tarnautojo pareigas ir neįvykusių konkursų santykis 2009 – 2011 m.	42
8 paveikslas. Neįvykusių konkursų skaičius pagal neįvykimo priežastis 2009 – 2011 m.	43
9 paveikslas. Žmogiškųjų išteklių kaita valstybės tarnyboje 2009 – 2011 m.	43
10 paveikslas. Vidutinis pretendentų skaičius 2009 – 2011 m.	45
11 paveikslas. Vidutinis pretendentų skaičius pagal pareigų lygmenis 2009 – 2011 m.	46
12 paveikslas. Vidutinis pretendentų skaičius pagal įstaigų grupes 2011 m.	46
13 paveikslas. Išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičius ir sprendimų neišduoti leidimo dirbti kitą darbą skaičius 2009 – 2011 m.	55
14 paveikslas. Valstybės tarnautojų skaičius ir išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičius pagal įstaigų grupes 2011 m.	56
15 paveikslas. Valstybės tarnautojų darbo užmokestis 2011 m.	60
16 paveikslas. Valstybės tarnautojų, perkeltų ar atleistų dėl pareigybės panaikinimo, skaičius 2009 - 2011 m.	65
17 paveikslas. Valstybės tarnautojų, atleistų iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo, prašymų siūlyti kitas valstybės tarnautojo pareigas ir įdarbintų asmenų, skaičių pokytis 2009 – 2011 m.	66
18 paveikslas. Tarnybinių nuobaudų, skirtų 2009 – 2011 m., skaičius (pagal tarnybinių nuobaudų rūšis).....	72
19 paveikslas. Valstybės tarnautojų, atleistų iš valstybės tarnautojų pareigų, skaičiaus dinamika 2009 – 2011 m.	74
20 paveikslas. Valstybės tarnautojų (be statutinių) skaičiaus dinamika 2009 - 2011 m.....	76
21 paveikslas. Valstybės tarnautojų skaičius pagal institucijų grupes 2009 - 2011 m.	76

ĮVADAS

Valstybės tarnybos valdymą kiekvienoje šalyje reglamentuoja specialios taisyklės, kurių normas lemia šalies Konstitucija, įstatymai. Valstybės tarnyba paprastai yra siejama su viešojo intereso gynimu ir viešojo administravimo funkcijų įgyvendinimu.

Modernios Lietuvos valstybės tarnybos pradžia siejama su 1918 m., kai Lietuvos Respublika, atkūrusi nepriklausomybę, pradėjo kurti valstybės tarnybą. Autoriaus G. K. Mačinsko nuomone, valstybės tarnyba buvo formuojama du dešimtmečius, todėl buvo sukurtas savitas valstybės tarnybos modelis, nors teisinė bazė nebuvo pakankama. Po Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m., nors ir deklaruodama teisės tradicijų tęstinumą, Lietuva tiesiogiai negalėjo perimti tarpukario valstybės tarnybos modelio dėl nepakankamo teisinio reglamentavimo, pasikeitusių gyvenimo realijų. Tačiau tiek tarpukario, tiek dabartinė valstybės tarnyba formavosi remdamasi kontinentinės Europos valstybės tarnybos tradicijomis.

Temos aktualumas ir naujumas. Nors 1918 – 1940 m. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos teisinė padėtis literatūroje dažnai analizuojama, bet pasirinkta tema yra nauja tuo, jog esamoje literatūroje detali tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybų lyginamoji analizė nėra sulaukusi didesnio tyrinėtojų dėmesio. Pasirinktos temos aktualumą ir svarbumą lemia siekis išanalizuoti, apibrėžti ir palyginti tarpukario ir dabartinės Lietuvos Respublikos valstybės tarnybų teisinės padėties ypatumus, valstybės tarnybos modelį ir pateikti teisinio reguliavimo trūkumų sprendimo būdus.

Temos iširtumas. Apie Lietuvos Respublikos administracinio aparato tarnautojus užsimenama V. Andriulio, M. Maksimaičio, V. Pakalniškio ir kitų autorių parengtoje „Lietuvos teisės istorijoje“ bei M. Maksimaičio ir S. Vansevičiaus - „Lietuvos valstybės ir teisės istorijoje“. Atskirus valstybės tarnautojų statuso aspektus yra aptarę A. Raipa ir V. Smalskys straipsnyje „Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos“. Su 1918 – 1940 metų Lietuvos valstybės tarnybos pagrindiniais bruožais supažindina E. Žukausko straipsnis. Lietuvos teisinės sistemos raidos tendencijos atsispindi M. Maksimaičio monografijoje „Lietuvos teisės šaltiniai“, V. Andriulio studijoje „Lietuvos valstybės teisinės sistemos formavimo (1918.II.16 – 1940.VI.15) bruožai“.

Objektas. Darbe bus siekiama kuo išsamiau palyginti dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybų teisinės bazės ypatumus.

Darbo problema. Kokie valstybės tarnybos teisinės padėties ypatumai išryškėjo tarpukario Lietuvoje ir kokie jos bruožai galėtų būti pritaikyti dabartiniame Lietuvos valstybės tarnybos teisiniame reglamentavime. Taip pat yra svarbu atsakyti, ar Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos formavimuisi turėjo įtakos carinėje Rusijoje taikytas karjeros valstybės tarnybos modelis.

Darbo tikslas. Palyginti svarbiausius tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybų teisinius aspektus, atskleisti jų ypatumus ir nurodyti galimus valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reglamentavimo trūkumų sprendimo būdus, remiantis tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos bruožais.

Tikslui įgyvendinti keliami šie **uždaviniai**:

1. Apibūdinti tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybai būdingą modelį.
2. Išanalizuoti valstybės tarnautojų teisinės padėties ypatumus, numatytus tarpukario ir dabartinės Lietuvos Respublikos teisės aktuose, - priėmimas į valstybės tarnautojo pareigas, teisės ir pareigos, karjeros galimybės, darbo užmokestis, mokymas, socialinės ir kitos garantijos, atsakomybė, atleidimas.
3. Pateikti valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reglamentavimo trūkumų sprendimo būdus, atsižvelgiant į tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos bruožus.

Siekiant įvertinti atrankos į valstybės tarnautojo pareigas proceso mastą ir jo kaitos tendencijas, darbe pateikiama valstybės tarnautojų (valstybės tarnautojų statusą turinčių asmenų ir užimtų pareigybių valstybės tarnybos kontekste) skaičiaus dinamika, paskelbtų konkursų, neįvykusių konkursų skaičius, priėmimo į valstybės tarnybą atvejai, taip pat vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas 2009 – 2011 m.

Darbo metodai. Rašant darbą buvo naudojamas aprašomasis, lingvistinis ir sisteminis – lyginamasis metodai. Teisės aktų, reglamentavusių valstybės tarnybos teisinę padėtį 1918 – 1940 m. Lietuvos Respublikos valstybėje, bei dabartinę Lietuvos valstybės tarnybą reglamentuojančių teisės aktų nuostatų analizė padėjo nustatyti valstybės tarnybos teisinės padėties reglamentavimo pobūdį, valstybės tarnybos modelį. Darbe buvo siekiama ne tik aprašyti tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos teisinius ypatumus, bet ir atskleisti jų sąryšį su dabartinės Lietuvos valstybės tarnybos teisinės padėties aspektais. Lingvistinis metodas (aiškinant teisės aktuose įtvirtintas nuostatas) bei sisteminis – lyginamasis metodas - skirti geriau atskleisti nagrinėjamų valstybės tarnybų teisinius ypatumus.

Literatūra. Valstybės tarnautojų teisinė padėtis gali būti apibrėžiama tik nagrinėjant tai reglamentavusių teisės normų turinį. Todėl pagrindiniai darbe analizuojami teisės šaltiniai yra Lietuvos Respublikos teisės aktai – laikinoji ir nuolatinė Lietuvos Respublikos Konstitucijos, Įstatymas dėl valstybės tarnybos sutvarkymo, Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas su priedais, Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas, dabartinis Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos įstatymas ir jį lydintys poįstatyminiai teisės aktai. Darbe nėra atskirai analizuojami teisės aktai, reglamentavę atskirų valstybės tarnautojų grupių – diplomatų, statutinių pareigūnų, savivaldybių tarnautojų – teisinę padėtį. Darbą palengvino V. Andriulio, R. Mockevičiaus ir

V. Valeckaitės parengtas rinkinys „Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15)“,
A. Mikalausko daktaro disertacija „Valstybės tarnautojai ir valstybės tarnyba Pirmojoje Lietuvos
Respublikoje (1918 – 1940 m.)“.

1. TARPUKARIO IR DABARTINĖS LIETUVOS VALSTYBĖS TARNYBOS MODELIO BRUOŽAI

1918 - 1940 m. Lietuvos valstybės tarnybą literatūroje bandoma priskirti karjeros modeliui. Kaip teigia F. Cardona, viešojo administravimo ir valstybės tarnybos ekspertas, tarpukario Lietuvos valstybės tarnyba rėmėsi kontinentinės Europos tradicija, pagrįsta prūsiška ir napoleoniška valstybės koncepcija. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje buvo sukurta karjeros sistema, pagrįsta administraciniu įstatymu kaip viešojo administravimo pagrindu. J. Juralevičienės nuomone, tuo aspektu, kad daugiausia dėmesio buvo skiriama valstybės tarnautojų atlyginimo, socialinių garantijų klausimams, tarpukario Lietuvos valstybės tarnyba gali būti priskiriama karjeros valstybės tarnybos modeliui (Juralevičienė, 2005, p. 57).

1.1. Tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnautojo sampratos

1918 - 1940 m. daugiau dominavo ne valstybės tarnybos, o administracijos, administracinio aparato sąvokos. Taip pat buvo vartojamos sąvokos valdininkas, valstybės tarnautojas, administracinio aparato tarnautojas, nepriskiriant nė vienai iš jų specifinių skiriamųjų bruožų. Vis dėlto analizuojant įstatymus, skirtus valstybės tarnybai, tarnautojų atlyginimui, pensijoms ir pašalpoms sureguliuoti, daroma išvada, kad bent jau įstatymų leidyboje nuo 1922 m. įtvirtinama valstybės tarnautojo sąvoka. Tik pačiame pirmajame Įstatyme dėl valstybės tarnybos sutvarkymo ir Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo, priimtuose 1919 m., visi valstybės tarnautojai vadinami valdininkais. 1939 m. išleistame administracinės teisės vadovėlyje autorius P. Vilutis, remdamasis įvairių šalių tyrinėtojais, pateikė viešosios tarnybos sampratą – tai organizuotas valdininkų grupavimas įjungiant į darbą administracijos galią ir kompetenciją, kad tuo būtų suteikiamas visuomenei pastovus patarnavimas (Paukštytė, 2008, p. 65).

Tarpukario valstybės tarnybos samprata

Pagal tai, kokius santykius reguliuoja specialūs įstatymai ir kokie asmenys laikomi valstybės tarnautojais, galima skirti dvi valstybės tarnybos sampratas – valstybės tarnybą plačiąja ir siaurąja prasmėmis. Remiantis Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo I priedu ir priimtais įstatymais dėl Seimo kanceliarijos, Respublikos Prezidento kanceliarijos, Ministerių Kabineto kanceliarijos, Ministerių Kabineto, Valstybės kontrolės, Valstybės Tarybos, Klaipėdos krašto gubernatūros, ministerijų, aukštųjų mokyklų etatų nustatymo galima teigti, kad valstybės tarnyba Lietuvos Respublikoje 1918 - 1940 m. buvo suprantama plačiąja prasme – kaip visų valstybės tarnautojų veikla jiems vykdant pavestas funkcijas, o į valstybės tarnautojo sąvoką patenka visi asmenys, kurie

dirba tarnautoju valstybės institucijose ar įstaigose ir gauna atlyginimą iš valstybės biudžeto. Čia nenumatoma skirtumo tarp asmenų, turinčių jiems suteiktus valdžios įgaliojimus, ir tų, kurie atlieka ūkines technines funkcijas arba dirba pagal profesiją – gydytojai, mokytojai. Taigi valstybės tarnautoju tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje laikomas ir kiemsargis, ir ministerijos generalinis sekretorius. Galima teigti, jog departamento direktorius ir to paties departamento žemiausios kategorijos tarnautojas vis tiek atlieka vienodą valstybės tarnybą, tik jų atliekamas darbas ir veiklos kompetencija skiriasi ir darbo naudingumu, ir jo atsakingumu (Paukštytė, 2008, p. 65).

Dabartinė valstybės tarnautojo sąvoka

Palyginimui dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje, vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnio 1 ir 2 dalies nuostatomis, valstybės tarnautojas – tai fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis viešojo administravimo veiklą valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, t.y. įgyvendinant tam tikros valstybės valdymo srities politiką ar užtikrinant jos įgyvendinimo koordinavimą, koordinuojant tam tikros valstybės valdymo srities įstaigų veiklą, valdant, paskirstant finansinius išteklius ir kontroliuojant jų panaudojimą, atliekant auditą, priimant ir įgyvendinant teisės aktus, valstybės ir savivaldybių institucijų ar įstaigų sprendimus viešojo administravimo srityje, rengiant ar koordinuojant teisės aktų, sutarčių ar programų projektus ir teikiant dėl jų išvadas, valdant personalą arba turinti viešojo administravimo įgaliojimus nepavaldžių asmenų atžvilgiu. Taigi dabartinėje valstybės tarnyboje darbuotojai, dirbantys pagal darbo sutartį valstybės ar savivaldybių institucijose ir atliekantys technines funkcijas, nėra valstybės tarnautojai, nes neatlieka viešojo administravimo funkcijų.

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų kategorijai priskiriami ir teismų tarnautojai – antstoliai, sekretoriai, teismo kandidatai, notarai, valstybės gynėjai, teisėjai. Palyginimui dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje antstolis nėra valstybės tarnautojas. Lietuvos Respublikos antstolių įstatyme nustatyta, kad antstolis – tai valstybės įgaliotas asmuo, kuriam valstybė suteikia vykdomųjų dokumentų vykdymo, faktinių aplinkybių konstatavimo, dokumentų perdavimo ir kitas įstatymų nustatytas funkcijas. Antstolis gali teikti šiame Įstatyme numatytas paslaugas, jeigu tai netrukdo jam atlikti antstolio funkcijų.

Dabartinėje valstybės tarnyboje aptariant mokytojo sąvoką, vieningos nuomonės, ar mokyklos administracija ir mokytojai yra valstybės tarnautojai, šiuo metu nėra. Vadovaujantis Valstybės tarnybos įstatymo 1, 2 straipsniu, mokyklos administracija ir mokytojai nėra valstybės tarnautojai, nes jų statuso, atsakomybės, darbo užmokesčio, socialinių ir kitų garantijų nereglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas. Valstybės tarnybos įstatymo prasme mokyklos administracija ir mokytojai yra viešojo sektoriaus darbuotojai, o ne valstybės tarnautojai.

Tačiau Baudžiamojo Kodekso patvirtinimo ir įsaigaliojimo įstatymo 230 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta, jog valstybės tarnautojui prilyginamas asmuo, kuris dirba arba kitais įstatyme numatytais pagrindais eina pareigas viešajame arba privačiajame juridiniame asmenyje ar kitoje organizacijoje arba verčiasi profesine veikla ir turi atitinkamus administracinius įgaliojimus, arba turi teisę veikti šio juridinio asmens ar kitos organizacijos vardu, arba teikia viešąsias paslaugas, taip pat arbitras arba prisiekusysis. Viešųjų paslaugų teikimas pagal Viešojo administravimo įstatymą yra valstybės ar savivaldybių įsteigtų specialių įstaigų bei organizacijų veikla, teikianti gyventojams socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto ir kitas įstatymų numatytas paslaugas. Vadinasi, Baudžiamojo Kodekso XXXIII skyriaus prasme mokytojas (kaip švietimo viešųjų paslaugų teikėjas) yra prilyginamas valstybės tarnautojui. Jis gali būti teisiamas už kyšininkavimą, papirkimą, tarnybos pareigų neatlikimą.

Lieuvos Respublikos viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo 2 straipsnio 1 dalyje yra apibrėžta, kas yra asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje, t.y. - valstybės politikai, valstybės pareigūnai, valstybės tarnautojai, teisėjai, profesinės karo tarnybos kariai, vykdančys operatyvinę veiklą, profesinės karo tarnybos karininkai, asmenys, dirbantys valstybės ir savivaldybių įmonėse, biudžetinėse įstaigose ir turintys administravimo įgaliojimus, asmenys, dirbantys viešosiose įstaigose ir asociacijose, kurios gauna lėšų iš Lietuvos valstybės ar savivaldybių biudžetų ir fondų, ir turinys administravimo įgaliojimus, taip pat kiti asmenys, turintys viešojo administravimo įgaliojimus. Taigi pagal Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymą mokyklos administracija - tai asmenys, dirbantys valstybinėje tarnyboje.

Bendrieji ir specialieji reikalavimai valstybės tarnautojui tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

1919 m. gruodžio 11 d. Teismo kandidatų įstatyme teismo kandidatui keliamas gana nedidelis reikalavimas: juo galėjo būti skiriamas asmuo, turintis vidurinį išsilavinimą. Teismo kandidatas, išstarnavęs kandidatų dvejus metus, galėjo laikyti teisėjo egzaminus. Apylinkės teisėju galėjo būti skiriamas 25 metų sulaukęs Lietuvos pilietis, kuris turėjo įstymo nustatytą aukštojo mokslo cenzą, taip pat asmuo, išlaikęs teisėjo egzaminus ir po to vienerius metus išstarnavęs kandidatų sekretoriumi ar sekretoriaus padėjėju (Teismų santvarkos įstatymas, Vyriausybės Žinios (toliau – VŽ), 1933, Nr. 419 - 2900). Kai kurioms tarnautojų grupėms rengti tarpukario Lietuvoje buvo įsteigtos specialios mokyklos: mokytojams – seminarijos ir universitetas, miškininkams – miškininkystės mokykla, agronomams – žemės ūkio akademija, policininkams – policijos mokykla. Buvo organizuojami atskirų sričių kursai, pavyzdžiui, Aukštųjų karininkų kursai (Aukštųjų karininkų kursų statutas, VŽ, 1922, Nr. 111 - 867) ar Matininkų kursai (Matininkų kursų statutas, VŽ, 1928, Nr. 268 - 1733). Mokytojais, miškininkais galėjo dirbti tik žmonės, įgiję specialų

išsilavinimą. Vis dėlto tai tik kelios sritys, o dėl daugumos valstybės tarnautojų išsilavinimo nebuvo keliama specialių reikalavimų, ar siūlomi mokymai.

Palyginimui dabartiniame Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnyje yra nustatyta, jog asmuo, pretenduojantis į valstybės tarnautojo pareigas, privalo atitikti bendruosius reikalavimus ir pareigybės, į kurią kandidatuoja, specialius reikalavimus.

1.2. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos formavimosi teisiniai pagrindai

Nagrinęjant tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos kūrimąsi (1918 – 1930 m.) carinės Rusijos įstatymų įtaka buvo jaučiama ir valstybės tarnybos organizavimo srityje. Valstybės tarnybos srityje galiojo iš carinės Rusijos paveldėtos teisės normos, reguliuojančios baudžiamąją valstybės tarnautojų atsakomybę ir atsakomybę, kylančią padarius nusikaltimą prieš valstybės tarnautoją (Smalskys, 2007, p. 32). Carinės Rusijos valstybės tarnybos teisinis reglamentavimas buvo detalus ir gana aukšto lygio. XIX a. pradžioje valstybės tarnyba (vadinama civiline tarnyba) buvo viena iš prioritetinių Rusijos valstybės teisinės politikos sričių. Svarbiausios valstybės tarnybos sritys buvo griežtai sureguliuotos. Buvo išskirti tokie dalykai kaip hierarchinė valstybės tarnautojų struktūra, priėmimo į valstybės tarnybą (laikantis pagrindinių kriterijų – amžiaus, luominės priklausomybės ir išsilavinimo) ir atleidimo iš jos tvarka, stojančiųjų į valstybės tarnybą egzaminų tvarka, pareigybių bei rangų suteikimo, perkėlimo iš vienos pareigybės į kitą tvarka, tarnautojų teisės ir pareigos (Paukštytė, 2008, p. 67). Tačiau carinės Rusijos valdininkų tarpe buvo įsigalėjęs kyšininkavimas, valstybės turto pasisavinimas, vogimas, viršininkų savivaliavimas. Tuo tarpu tarpukario Lietuvoje buvo sukurta visiškai kitokia valstybinė santvarka negu buvo carinėje Rusijoje, siekta formuoti kitokiais principais pagrįstą valstybės tarnybą, veikė kitos valstybės institucijos. Carinės Rusijos teisės aktai nebeatitiko pasikeitusių Lietuvos valstybės gyvenimo sąlygų, buvo pritaikyti prie absoliutizmo. Todėl galima teigti, kad kurdama savo teisinę valstybės tarnybos bazę, Lietuva tiesiogiai neperėmė carinėje Rusijoje galiojusio karjeros valstybės tarnybos modelio, nors tiek administracinis, tiek teisinis paveldas padarė tam tikrą įtaką valstybės tarnybos formavimuisi.

Iš Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 24 straipsnio, pastebima, jog Lietuvos valstybės tarnyba skaitoma nuo 1918 m. lapkričio 11 d. Tai pirmosios Lietuvos Vyriausybės, vadovaujamos A. Voldemaro, patvirtinimo data. Taigi Lietuvos valstybės tarnybos modelis pradamas formuoti nuo pat valstybės atkūrimo. Pirmą valstybės tarnybai reguliuoti skirtą įstatymą, sudarytą tik iš dviejų straipsnių, Ministrų Kabinetas priėmė 1919 m. vasario 6 d. Įstatyme dėl Valstybės tarnybos sutvarkymo teigiama, jog kiekvienas valdininkas privalo duoti raštu pasižadėjimą saugoti Konstituciją, įstatymus, vykdyti vyriausiosios valdžios įsakymus ir sąžiningai bei teisingai eiti

pareigas. Galima daryti išvadą, jog besikuriančiai tarpukario Lietuvos valstybei, formuojančiai valstybės tarnautojų korpusą, buvo svarbiausia ne išsilavinimas, amžius, žinios, o lojalumas valstybei, įstatymų gerbimas ir laikymasis bei sąžiningumas (Paukštytė, 2008, p. 68). Šie bruožai patvirtina kontinentinės Europos valstybės tarnybos modeliui būdingus ypatumus, t.y. tarnautojas atlieka pareigą valstybei bei visuomenei ir, skirtingai nei privačiame sektoriuje, nesiekia vien tik tenkinti ekonominių poreikių.

1.3. Tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybos modelių palyginimas

Įvairiose Europos šalyse skiriami du valstybės tarnybos modeliai – karjeros ir postų. Karjeros modeliui būdinga, kad valstybės tarnautojai priimami tik į žemiausias pareigas, reikalaujama specialaus išsilavinimo, numatytas maksimalus amžius. Lietuvos Respublikoje (1918 – 1940 m.) nebuvo teisiškai sureguliuotas valstybės tarnautojų priėmimas, nes tuometiniuose teisės aktuose galima rasti vos keletą nuostatų, reglamentuojančių priėmimą į valstybės tarnybą. Lietuvos Respublikos (1918 – 1940 m.) teisės aktuose nebuvo numatyti bendrieji reikalavimai stojantiems į valstybės tarnybą, todėl įsigalėjo protekcionizmas. Taip pat tarpukario Lietuvos teisės aktuose nebuvo nustatyta, kad priimama tik į žemiausias pareigas, nebuvo reikalaujama specialaus išsilavinimo, nebuvo nustatytas maksimalus amžiaus limitas (postų sistemos bruožai).

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimas buvo priskirtas administracines teisės sričiai, kuri tuo metu buvo nekodifikuota, susipynusi su kitomis teisės šakų normomis, o bendros priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas sistemos nebuvo.

Aptariant tarpukario valstybės tarnybos atrankos kriterijus, pretendento tinkamumą tarnybai įrodė turima kvalifikacija, kurią papildė teigiamos asmeninės savybės. Be to, nuo ketvirtojo dešimtmečio vidurio taikyti ir psichologiniai testai, kurių klausimai leido išsiaiškinti tarnautojo charakterio savybes, santykius su aplinkiniais, organizacinius gabumus. Svarbu pažymėti, jog tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje numanomojo tipo reikalavimus priimant į valstybės tarnautojo pareigas ketvirtajame dešimtmetyje ėmė keisti aiškūs ministerijų įsakymai, reglamentuojantys įdarbinimo sąlygas.

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje kandidatų į valstybės tarnybą žinių patikrinimo metodas buvo egzaminavimas, kurio galėjo išvengti asmenys, baigę keturių klasių kursą (Mikaluskas, 2007, p. 86).

Apibendrinant daroma išvada, jog tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos modelį būtų galima priskirti mišriajam tipui, turinčiam tiek karjeros, tiek postų modelių bruožų. Karjeros valstybės tarnybos modelio bruožai išryškėja, nustatant valstybės tarnautojų socialines garantijas, jų teisę į

karjerą ir neterminuotą tarnybą, detalų darbo užmokesčio reglamentavimą. Postų modelio bruožai būdingi, kai beveik nereguliuojamai priimama į valstybės tarnybą, tarnautojai mokomi (Paukštytė, 2008, p. 70).

Palyginimui dabartinis Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnis nustato priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas reikalavimus, o Vyriausybės nutarimu patvirtintas Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos aprašas detalizuoja priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas procedūras. Dabartinė valstybės tarnyba, turinti ir karjeros, ir postų sistemų bruožų, taip pat priskiriama mišriam modeliui: postų sistemos bruožai - galimas priėmimas į bet kurio lygio ir kategorijos pareigybę, nėra specialios pensinės sistemos, karjeros sistemos bruožai - valstybės tarnyba pagrįsta Valstybės tarnybos įstatymo nuostatomis, darbo užmokestis priklauso nuo pareigybės kategorijos.

2. VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ TEISINĖS PADĖTIES YPATUMAI TARPUKARIO IR DABARTINĖS LIETUVOS VALSTYBĖS TEISĖS AKTUOSE

Teisės aktų, reglamentuojančių valstybės valdymą, reguliuojančių visuomeninius santykius, atsirandančius valstybėje, leidyba bei jų įgyvendinimas yra esminis valstybės, kaip valdymo struktūros, požymis. Priimant ir įgyvendinant teisės aktus yra nustatomi valstybės valdymo principai, kuriamos jos institucijos, apibrėžiamos jų kompetencijos sritys, reguliuojami valdžios ir piliečių tarpusavio santykiai bei įvairios valstybės politikos sritys. 1918 m. vasario 16 d. nepriklausomybę atkūrusiai jauni Lietuvos valstybei detalus ir aiškus įvairių jos gyvenimo sričių teisinis reglamentavimas buvo svarbus dalykas.

Lietuvai paskelbus nepriklausomybę, joje dar kurį laiką liko galioti carinės Rusijos įstatymai, kurie neprieštaravo Lietuvos Konstitucijai ir nebuvo pakeisti naujais įstatymais. Tai buvo numatyta 1918 m. lapkričio 2 d. paskelbtų „Lietuvos valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatinių dėsnių“ 24 straipsnyje: „srityse, kuriose Lietuvos valstybės nėra išleistų naujų įstatymų, laikinai palieka tie, kurie yra buvę prieš karą, kiek jie neprieštaruoja laikinosios Konstitucijos pamatiniams dėsniams“ (Valančius, 1989, p. 7, 50).

Vis dėlto paliekant galiojusius teisės aktus, prioritetas buvo teikiamas nacionalinės teisės sistemos kūrimui. „Laikiniųjų Vyriausybės žinių“ (toliau – LVŽ) 1-37 numeriuose (1918. 12. 29 - 1920. 5. 12) ir „Vyriausybės žinių“ 38-710 numeriuose (1920. 6. 22 - 1940. 6. 17) paskelbta 5550 teisės aktų (Andriulis, 1996, p. 16).

1918 - 1940 m. Valstybės tarnybos teisinė bazė tebėra aktuali ne vien istoriniu, teoriniu, bet ir praktiniu požiūriu, nes iki šiol nespėjo visiškai nunykti teisiniai santykiai, ypač tokių sričių kaip nuosavybė ir paveldėjimas, atsiradę to meto galiojusios teisės pagrindu. Dėl šios priežasties, sprendžiant įvairius klausimus, aktualu ieškoti senųjų teisės šaltinių ir jais remtis (Maksimaitis, 2001).

Rusijos baudžiamojo kodekso nuostatos buvo taikomos, nustatant valstybės tarnautojų atsakomybę. Šio kodekso galiojimas Lietuvoje buvo įteisintas priimant Baudžiamojo statuto (kodekso) įvedamąjį įstatymą (LVŽ, 1919, Nr. 2 - 3), kuriuo buvo nustatyta, kad „įteisētu baudžiamuoju kodeksu yra laikomas Rusijos 1903 metais patvirtintas kodeksas, kuris turėjo galios ir vokiečių okupacijos valdžiai esant“. Galiojimui buvo numatytos tam tikros išimtys, t.y. nustatyti konkretūs straipsniai, kurie negaliojo Lietuvoje bei buvo nurodyta, kad negalioja „visa tai, kas priešinga Laikinajai Lietuvos Valstybės Konstitucijai“. Valstybės tarnautojų atsakomybei reglamentuoti buvo skirtas atskiras 37 skyrius, pavadintas „Apie nusikalstamuosius darbus, padarytus valstybės arba visuomenės tarnybą einant“.

Nepakankamai koordinuota teisės normų sisteminimo bei įstatymų leidybos tvarka paskatino 1928 m. įkurti Valstybės Tarybą – specialią instituciją įstatymų suderinamumo klausimams spręsti ir teisės kodifikacijos darbams vykdyti (Andriulis, 1996, p. 18 - 19). Tokios institucijos įkūrimas buvo numatytas 1928 m. Konstitucijos 54 straipsnyje. Tai buvo pagalbinė iš specialistų sudaryta institucija, kuri atliko tam tikrą vaidmenį įstatymų leidybos srityje bei jų nuostatų aiškinimo, tikslinimo srityje. 1939 m. jai buvo pavesta parengti ir detalų Valstybės tarnybos reglamentavimo įstatymą, tačiau šis jos darbas liko nebaigtas dėl istorinių įvykių.

2.1. Valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektai tarpukario ir dabartinės Lietuvos Respublikos Konstitucijose

Valstybės tarnybos teisiniai aspektai tarpukario Lietuvos Respublikos Konstitucijose

Įstatymų, reguliuojančių valstybės tarnautojų veiklą, apžvalga pradedama nuo konstitucinių nuostatų, nes konstituciniame dokumente pabrėžiami svarbiausi visuomenės gyvenimo aspektai, kurie vėliau detalizuojami atskiruose teisės aktuose (Palidauskaitė, Petrokaitė, 2010, p. 76).

1918 - 1940 m. Lietuvos Respublikos Konstitucijose valstybės tarnyba nėra detaliam reglamentuojama. Pirmosios Lietuvos Konstitucijos akcentavo tik valstybės tarnautojų skyrimo principą. 1918 m. lapkričio 2 d. Lietuvos Valstybės tarybos posėdyje buvo priimti Lietuvos Valstybės Laikinosios Konstitucijos pamatiniai dėsniai – svarbus ir reikšmingas esminius valstybės pagrindus nustatantis dokumentas. Apie valstybės tarnautojus čia kalbama tik 11 straipsnyje, kuriame nustatyta, kad Valstybės Tarybos Prezidiumas skiria aukštesnius kariuomenės ir civilinius valdininkus (Valančius, 1989, p. 7).

1919 m. balandžio 4 d. Lietuvos Valstybės taryba priėmė naujus Laikinosios Konstitucijos pamatinius dėsnius. Valstybės tarnautojai buvo paminėti 9 straipsnyje, kuriame teigiama, jog Valstybės Prezidentui suteikta teisė skirti „aukštesnius kariuomenės ir civilinius valstybės valdininkus“ bei numatyta, kad Valstybės kontrolierių parenka ir skiria Valstybės Prezidentas (Valančius, 1989, p. 9-13).

1920 m. birželio 10 d. Laikinojoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje, kurios priėmimas užbaigė Lietuvos valstybės kūrimąsi, kartojamos jau anksčiau minėtos nuostatos apie tai, jog Respublikos Prezidentas skiria aukštesnius kariuomenės ir civilinius valstybės valdininkus (Valančius, 1989, p. 14).

Pirmojoje nuolatinėje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje, priimtoje 1922 m. rugpjūčio 1 d., įtvirtintos nuostatos, reglamentuojančios valstybės tarnautojų atsakomybę prieš piliečius. II skirsnyje „Lietuvos piliečiai ir jų teisės“ buvo numatyta galimybė reikalauti atlyginti žalą, padarytą

valdininko piliečiui. Konstitucijoje buvo teigiama, kad „einančio savo pareigas valdininko nuskriaustas pilietis turi teisę įstatyme nurodyta tvarka traukti jį teisman be jo vyresybės leidimo ar sutikimo ir ieškoti nuostolių atlyginimo“ (Valančius, 1989, p. 43). Taip pat buvo įtvirtinta konstitucinė nuostata, kad „Respublikos Prezidentas skiria ir atleidžia Respublikos valdininkus, kurių skyrimas ir atleidimas įstatymų yra jam pavestas“ (Valančius, 1989, p. 24).

Po 1926 m. gruodžio 17 d. perversmo valstybės valdymą perėmus Prezidentui A. Smetonai, buvo pradėta atvirai kalbėti apie būtinumą keisti 1922 m. Lietuvos Valstybės Konstituciją, nes ji „buvusi priimta revoliucinio pakilimo sąlygomis, autoriams neturint reikiamo patyrimo“ (Maksimaitis, 1997, p. 153). Vyriausybės 1928 m. gegužės 25 d. oficialiai paskelbtoje Prezidento dekretuotoje Lietuvos Valstybės Konstitucijoje, išliko buvusios Konstitucijos nuostata dėl piliečių teisės kreiptis į teismą patyrus nuostolius dėl neteisėtų valdininkų veiksmų bei Respublikos Prezidento teisė skirti ir atleisti valdininkus, kurių skyrimas ir atleidimas įstatymo yra jam pavestas. Konstitucijos skirsnyje, reglamentuojančiame teismų darbą, nebeliko nuostatos, kad teismas sprendžia ginčus, iškilusius dėl administracijos veiksmų bei valdininkų išleistų įsakymų teisėtumo. Išliko tik tai, kad teismų organizaciją, kompetenciją nustato įstatymas.

Nauja Konstitucija, Seimo priimta, įsigaliojo 1938 m. gegužės 12 d. Nors ši Konstitucija literatūroje apibūdinama kaip atvirai autoritarinė (vienvaldiška), tačiau svarbu pažymėti, kad šioje Konstitucijoje pirmą kartą atskirame skyriuje yra išdėstytos valstybės administracinę santvarką reglamentuojančios nuostatos. Nustatyta, kad valstybės valdymo sritims tvarkyti yra ministerijos, kurių santvarka nustatoma įstatymu, o ministerijų darbui vietose vykdyti valstybės teritorija skaidoma administraciniais teritoriniais padaliniais. Taip pat, kaip ir ankstesnėse Konstitucijose, išliko Prezidento teisė skirti ir atleisti valdininkus ir kitus pareigūnus, kurių skyrimas ir atleidimas jam pavestas įstatymu. Pirmą kartą 1938 m. Konstitucijos 124 straipsnyje nustatyta, kad „valdininkų ir kitų pareigūnų tarnybos santvarka nustatoma įstatymu“ (Valančius, 1989, p. 81). Vis dėlto konkretūs valstybės institucijų bei jų tarnautojų teisinės atsakomybės klausimai paliekami nustatyti priimant tam skirtus įstatymus. Konstitucijoje yra tik 128 straipsnio nuostata, skelbianti, kad „administracinių organų veiksmų tikslingumą ir teisėtumą saugo aukštesni organai įstatymų nustatyta tvarka“. Įstatymu nustatoma, kuriais atvejais administracinių organų veiksmų teisėtumas saugomas ir teismo tvarka (Valančius, 1982, p. 82).

Apibendrinant valstybės tarnautojų teisinę padėtį, reglamentuotą tarpukario Lietuvos Valstybės Konstitucijų (1918 – 1938 m.) nuostatose, pastebima, jog nepriklausomos Lietuvos valstybės gyvavimo laikotarpiu 1918 - 1938 metais priimtose Lietuvos Respublikos laikinosiose ir nuolatinėse Konstitucijose nekalbama apie valstybės tarnybos sampratą, nes valstybės tarnyba nėra detalai reglamenuojama Konstitucijose, neaptariama valstybės tarnautojų teisinė padėtis.

Dažniausiai minima tik valstybės tarnautojų atsakomybė už savo veiksmus, taip pat minima valstybės Prezidento teisė skirti aukštus valstybės pareigūnus. 1938 m. paskutinėje tarpukario Lietuvos Valstybės Konstitucijoje valstybės administracinės santvarkos pagrindai apibrėžiami atskirame skirsnyje, taip pat 124 straipsnyje pažymėta, kad „valdininkų ir kitų pareigūnų tarnybos santvarka nustatoma įstatymu“. Tačiau tokio įstatymo, nuosekliai reglamentuojančio visus valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus, vis dėlto nespėta priimti dėl istorinių aplinkybių.

Savivaldybės tarnautojai tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje

Aptariant savivaldybės tarnautojus tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje, pastebėta, jog savivaldybės tarnautojų priskyrimas atskirai valstybės tarnautojų grupei yra Konstitucijos laiduojama savivaldos teisė bei 1919 m. ir 1939 m. Savivaldybių įstatymai. Nors po 1931 m. savivaldybės buvo labiau varžomos, bet tarpukaryje galima būtų skirti dvi viešosios valdžios sistemas: valstybės valdymą ir vietos savivaldą (Lietuvos administracinė teisė, 2005, p. 389). Savivaldybės tarnautojų atskyrimą nuo valstybės tarnautojų pabrėžia 1939 m. priimtas Savivaldybių tarnautojų pensijų įstatymas bei taisyklės Savivaldybių tarnautojų pensijų įstatymui vykdyti. Tai, kad buvo priimtas atskiras Savivaldybės įstatymas tarnautojams, rodo, jog jie nebuvo prilyginti valstybės tarnautojams. Taigi tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje galima išskirti dvi savarankiškas tarnybas – valstybės ir savivaldybių, nors jos abi buvo viešosios tarnybos dalis, ir jų teisinis reguliavimas buvo gana panašus.

Valstybės tarnybos teisiniai aspektai dabartinėje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje

Palyginimui 1992 m. spalio 25 d. dabartinė Lietuvos Respublikos Konstitucija neturi atskiro skyriaus, skirto valstybės tarnybos principams apibrėžti. Vis dėlto 1992 m. Lietuvos Respublikos Konstitucija ne tik įtvirtina pagrindinį valdžios įstaigų tarnavimo žmonėms principą (5 str.), bet ir įtvirtina visų asmenų lygybę įstatymui, teismui ir kitoms valdžios institucijoms, užkertant kelią privilegijų teikimui žmogui dėl jo lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties ar kitu pagrindu (29 str.), taip pat suteikia teisę piliečiams lygiomis sąlygomis stoti į Lietuvos Respublikos valstybinę tarnybą, laiduoja teisę piliečiams kritikuoti valstybės įstaigų ar pareigūnų darbą, apskųsti jų sprendimus (33 str.).

Kaip teigia vienas viešojo administravimo autoritetų J. Rohras, - Konstitucija suteikia valstybės tarnybos etikos pagrindą. J. Rohras į etiką žiūrėdamas teisiniu aspektu, išryškina režimo vertybes, kurios sudaro viešojo administravimo etikos pagrindą ir kartu sutampa su Konstitucijoje skelbiamomis vertybėmis bei atsispindi įvairiuose įstatymuose. Remiantis autoriaus J. Rohro pozicija, galima teigti, kad dabartinės Lietuvos Respublikos Konstitucija atskleidžia tarnavimo žmonėms ir lygybės vertybes, kurias praktikoje turi įgyvendinti valstybės tarnautojai (Palidauskaitė, 2003, p. 83).

Kaip ir tarpukario Konstitucijose, dabartinėje Lietuvos Respublikos Konstitucijoje minima Respublikos Prezidento teisė nustatyta tvarka skirti ir atleisti įstatymų numatytus valstybės pareigūnus (84 straipsnis), tuo tarpu valstybės tarnautojų atsakomybė apibrėžta Valstybės tarnybos įstatymo nuostatose.

Dabartinė vietos savivalda

Savivaldos teisė dabartinėje Konstitucijoje laiduojama įstatymo numatytiems valstybės teritorijos administraciniais vienetams. Ji įgyvendinama per atitinkamas savivaldybių tarybas (119 straipsnis). Dabartinės Lietuvos Respublikos Konstitucijos X skirsnio 120 straipsnis nustato, jog savivaldybės pagal Konstitucijos ir įstatymų apibrėžtą kompetenciją veikia laisvai ir savarankiškai. Šiuo metu vietos savivaldos valdymą detalčiai reglamentuoja Vietos savivaldos įstatymas, Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas.

Skirtingai nei tarpukario laikotarpiu, dabartiniai savivaldybių tarnautojai savo teisinės padėties ypatumais yra prilyginami valstybės tarnautojams ir jiems galioja Valstybės tarnybos įstatymo apibrėžtos priėmimo, atleidimo, teisių ir pareigų, socialinių garantijų nuostatos.

2.2. Teisės aktų, reglamentavusių tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisinę padėtį, apžvalga

Nagrinėjant teisės aktus, reglamentavusius tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisinę padėtį, pastebima, kad pirmieji Lietuvos Respublikos įstatymai, nustatę atskirus valdininkų statuso aspektus buvo priimti netrukus po nepriklausomybės atkūrimo.

1. Pirmasis buvo priimtas vos du straipsnius turėjęs Įstatymas dėl Valstybės tarnybos sutvarkymo (LVŽ, 1919, Nr. 4 - 19), kuriame buvo nustatyta, kad kiekvienas valstybės tarnautojas privalo raštu pasižadėti saugoti Lietuvos Konstituciją, vykdyti valdžios įsakymus bei sąžiningai ir teisingai eiti savo pareigas. Priesaika pabrėžė tuometines vertybines nuostatas (įsipareigojimą besikuriančiai valstybei, hierarchiškumą, objektyvumą, nešališkumą). 1920 m. sausio 20 d. Vyriausybės įsakyme Nr. 19/232 nustatyta, jog valstybės ir savivaldybės įstaigose negali tarnauti dviejų pirmųjų laipsnių giminystės ryšiais susiję tarnautojai, jei tarp jų yra pavaldumo santykis. Esant tokiems ryšiams, vienas iš giminaičių turėjo būti perkeltas į kitą įstaigą.

2. Įtvirtinus valstybės tarnautojo lojalumo valstybei principą, buvo priimtas Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (LVŽ, 1919, Nr. 8 - 93), nustatęs svarbiausius atlyginimo už darbą valstybės institucijose nustatymo aspektus bei įtvirtinęs tam tikras garantijas valstybės tarnautojams.

3. 1920 m. buvo priimtas ir pirmasis Lietuvos Respublikos įstatymas, reglamentavęs valstybinėse institucijose dirbančių pareigūnų ir darbuotojų darbo užmokestį – Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatymas (LVŽ, 1920, Nr. 30 - 344). Vėliau šie įstatymai, kaip ir kiti, buvo keičiami ir pildomi. Nuo 1924 m. liepos 11 d. buvo nustatyta aštuoniolikos kategorijų sistema (pakeitusi 1922 m. nustatytą dvidešimties kategorijų sistemą), kuri numatė 150 - 1200 Lt atlyginimą, priklausantį nuo užimamos kategorijos. Teismų tarnautojų atlyginimo įstatymas numatė 14 kategorijų sistemą, kurią vėliau papildė XV kategorija (VŽ. 1924. Nr. 168/1185). Taip pat buvo nustatyti atlyginimą papildantys vaikų, švenčių, aukštojo mokslo, „butpinigių“, gyvenamosios vietos ir kiti priedai.

4. Aktualus teisės aktas, detalai nustatęs atskirus valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus, buvo 1922 m. balandžio 8 d. priimtas Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas (LVŽ, 1922, Nr. 88 - 751) bei šiek tiek vėliau priimti keli jo priedai, kuriuose buvo nustatytas etatinių valstybės tarnautojų suskirstymas į kategorijas pagal užimamas pareigas, pateikiama jų darbo užmokesčio dydį padedanti nustatyti lentelė, kurioje buvo nurodomos konkrečios kiekvienam tarnautojui priklausančios darbo užmokesčio sumos, atitinkamai jo turimai kategorijai bei išstarnautų metų skaičiui. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas skyrė du tarnautojų tipus: a) etatinius, kurie pagal pagrindinės algos dydį skirstyti į tarnybines kategorijas; b) laisvai samdomus valstybės tarnautojus, kuriems atlyginimas nustatomas pagal darbo sąlygas. Šis įstatymas ir jo priedai buvo nuolat pildomi, koreguojami, atsižvelgiant į besikeičiančią situaciją valstybėje. Atskiroms įstatymo nuostatomis detalizuoti buvo priimamos įvairios ministrų kabineto tvirtinamos taisyklės, pavyzdžiui, Laisvai samdomiems tarnautojams samdyti ir atlyginti taisyklės (LVŽ, 1933, Nr. 412 - 2844), kurios laisvai samdomus tarnautojus suskirstė į tris grupes: a) tarnautojai, numatyti į etatines vietas; b) tarnautojai, samdomi į etatines vietas; c) tarnautojai, kuriems nenumatytos etatinės vietos (šie tarnautojai, Ministrų kabinetui leidus, galėjo būti skiriami ne ilgiau kaip vieneriems metams).

5. Valstybės tarnautojų socialinės garantijos buvo nustatytos Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme (LVŽ, 1926, Nr. 221 - 1443), taip pat buvo patvirtintos jo vykdymą detalizuojančios taisyklės (LVŽ, 1926, Nr. 235 - 1526).

6. Priėmus Troboms statyti paskolų davimo įstatymą (LVŽ, 1926, Nr. 194 - 1319) įstatymiškai buvo įtvirtinta valstybės tarnautojo teisė gauti ir valstybės lėšų skiriamą paskolą būstui statyti.

7. Įstatyme valstybės tarnautojų kelionės išlaidoms atlyginti (LVŽ, 1922, Nr. 94 - 112) ir vėliau jį pakeitusiame Kelionės išlaidoms atlyginti įstatyme (LVŽ, 1931, Nr. 351 - 2398), taip pat Dienpinigių įstatyme Vyriausybės siunčiamiems į užsienį žmonėms (LVŽ, 1922, Nr. 112 - 888) buvo reglamentuota tvarka, pagal kurią valstybės tarnautojui buvo apmokamos komandiruočių,

persikėlimo į kitą tarnybos vietą išlaidos, nustatyti jų dydžiai. Reikia paminėti, kad šie įstatymai taip pat buvo nuolat taisomi.

8. 1940 m. Valstybės tarnybos įstatymo projektas numatė: 1. Atsiradus laisvai etatinei vietai, įstaigos viršininkas, leidus Valstybinės tarnybos valdybai, turėjo skelbti viešą konkursą; 2. valstybės tarnybos posto galėjo siekti Lietuvos pilietis, atlikęs karinę tarnybą, neapribotas teismo sprendimų, turintis sveikatos patikrinimo liudijimą; 3. amžiaus ir išsilavinimo cenzą (kandidatas į pirminio valdininko vietą privalėjo turėti aukštąjį išsilavinimą ir būti ne vyresnis nei 40 m., antrinis valdininkas – vidurinį išsilavinimą ir ne vyresnis nei 35 m., prievaldis – pradinį ar specialųjį išsilavinimą ir ne vyresnis nei 30 m.); 4. žodžiu ir raštu lietuvių kalbos mokėjimo bei savo darbo išmanymo reikalavimą; 5. gyvenimo aprašymo pateikimą. Priėmimas į valstybės tarnybą buvo pagrįstas konkursine sistema, t.y. konkursinės komisijos, veikusios kiekvienoje įstaigoje, turėjo patikrinti kandidato žinias ir tokiu būdu atrinkti atšauktinius valstybės pareigūnus, o įstaigos viršininkas turėjo skirti vieną iš penkių pirmųjų kandidatų atšauktiniu valstybės pareigūnu. Pareigūnui įsisavinti žinias buvo suteikiamas vienerių - trejų metų bandomasis laikotarpis. Kadangi konkursą galėjo laimėti daugiau nei vienas asmuo, o į pareigas galėjo būti priimtas tik vienas asmuo, todėl likusieji (tarnybos aspirantai) buvo įtraukiami į valstybės tarnybos rezervą ir per metus nuo konkurso jiems galėjo būti siūlomos laisvos pareigybės valstybinėse įstaigose. Tarpukario laikotarpiu už konkursų organizavimą atsakė konkreti institucija, o ne viena speciali įstaiga. Vis dėlto visu valstybingumo laikotarpiu tobulintas Valstybės tarnybos įstatymo projektas nebuvo priimtas dėl istorinių aplinkybių, nutraukusių nepriklausomos Lietuvos valstybės egzistavimą, nors jo bendriausi principai taikyti formuojant įstaigų personalą. Valstybės administracinio personalo įdarbinimo sistema juridiškai buvo reglamentuota tik keliais įstatymais, o tarnautojų priėmimas tapo priklausomas nuo konkrečios ministerijos vadovo profesionalumo, individualizuotų įstaigos darbo metodų.

Iš pateiktos trumpos tarpukario Lietuvos Respublikos teisinės bazės, reglamentavusios valstybės tarnautojų teisinę padėtį, apžvalgos pastebima, kad sukurta teisinė bazė nebuvo pakankama siekiant detaliau reguliuoti valstybės tarnybos teisinius santykius.

2.3. Svarbiausi dabartinę Lietuvos valstybės tarnybą reglamentuojančių teisės aktų pokyčiai

2011 m. įvyko svarbių pokyčių valstybės tarnybos teisiniame reglamentavime. Buvo priimti svarbūs pakeitimai atrankos į valstybės tarnybą srityje, priimtos nuostatos dėl nepriekaištingos reputacijos.

Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimai ir su jais susiję lydinčiųjų teisės aktų pakeitimai 2011 m.

2011 m. liepos 1 d. įsigaliojo Valstybės tarnybos įstatymo 4, 9, 18, 29, 44 straipsnių pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 3¹, 30¹ straipsniais įstatymas (Žin., 2011, Nr. 57 - 2705), kuriuo buvo įtvirtintos nuostatos dėl nepriekaištingos reputacijos valstybės tarnautojams. Nustatyta kuomet asmuo negali būti laikomas nepriekaištingos reputacijos ir eiti valstybės tarnautojo pareigų. Atitinkamai patikslintos nuostatos, reglamentuojančios valstybės tarnautojų atranką, tarnybinę atsakomybę, atleidimą. Nustatytos tarnybinę atsakomybę lengvinančios ir sunkinančios aplinkybės.

Šiuo Įstatymu nuo 2011 m. liepos 1 d. Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalis papildyta dvejais valstybės tarnautojų atleidimo iš pareigų pagrindais, t. y. valstybės tarnautojas atleidžiamas iš pareigų, kai:

- iš Korupcijos prevencijos įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka pateiktos informacijos, iš kitų duomenų valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo padaro išvadą, kad valstybės tarnautojas neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų ir dėl to negali toliau eiti valstybės tarnautojo pareigų;

- valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo nevykdo Valstybės tarnybos įstatymo 3¹ straipsnio 2 ir 3 dalyse nustatytų pareigų (Valstybės tarnautoją į pareigas priimančio asmens nustatytais atvejais privalo, o kitais atvejais (gavęs duomenų, keliančių pagrįstą abejonių dėl asmens atitikties nepriekaištingos reputacijos reikalavimams) turi teisę motyvuotu rašytiniu prašymu kreiptis į teisėsaugos, kontrolės ir kitas institucijas, įstaigas ar įmones, kad šios pateiktų apie tokį asmenį jų turimą informaciją); Valstybės tarnautoją į pareigas priimančio asmens atsako, kad į valstybės tarnautojo pareigas būtų priimti ir tas pareigas eitų tik nepriekaištingos reputacijos reikalavimus atitinkantys asmenys).

Priėmus šį Įstatymą buvo patikslinti ir atitinkami lydintieji teisės aktai:

2011 m. rugpjūčio 24 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojų pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Konkursų aprašas) pakeitimas, Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 25 d. nutarimo Nr. 977 „Dėl Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams taisyklių“ pakeitimas bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 967 „Dėl karjeros valstybės tarnautojo ir įstaigos vadovo statuso atkūrimo ir pareigų siūlymo buvusiam karjeros valstybės tarnautojui ir įstaigos vadovui taisyklių“ pakeitimas. Šiais pakeitimais nustatytas nepriekaištingos reputacijos reikalavimo valstybės tarnautojams įgyvendinimas: konkursų į valstybės tarnautojų pareigas organizavimo tvarkos aprašas papildytas pretendentams į

konkursą valstybės tarnautojo pareigoms užimti nepriekaištingos reputacijos reikalavimų atitikties deklaracijos forma, nustatyta, kad motyvuotoje išvadoje apie tarnybinio nusižengimo tyrimo rezultatus, be kitų tarnybinės nuobaudos paskyrimui reikšmingų aplinkybių, nurodomos tarnybinių atsakomybę lengvinančios ir/arba sunkinančios aplinkybės, bei nustatyta, kad asmuo, siekiantis atkurti valstybės tarnautojo statusą ir buvęs valstybės tarnautojas, kuriam turi būti siūlomos pareigos, kartu su kitais dokumentais valstybės tarnybos tvarkymo įstaigai (Valstybės tarnybos departamentui) pateikia ir nustatytos formos Nepriekaištingos reputacijos reikalavimų atitikties deklaraciją.

2011 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Valstybės tarnybos įstatymo 11, 13 ir 43 straipsnių pakeitimo Įstatymas (Žin., 2011, Nr. 86 - 4153), kuriuo patikslintas tarnybos, atliekamos pagal Karo prievolės įstatymą pavadinimas, socialinės garantijos šios tarnybos atlikimo atvejais bei nustatyta pirmenybė būti priimtam į karjeros ar įstaigos vadovo pareigas: jeigu keli konkurse į valstybės tarnautojo (karjeros arba įstaigos vadovo) pareigas dalyvavę pretendentai surinko vienodą balų skaičių, pirmenybė būti priimtam į tas pareigas teikiama pretendentui, atlikusiam nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą arba baigusiam bazinius karinius mokymus po Karo prievolės įstatymo įsigaliojimo, t.y. po 2011 m. rugsėjo 1 d.

2011 m. gruodžio 1 d. įsigaliojo Valstybės tarnybos įstatymo 41 straipsnio pakeitimo Įstatymas (Žin., 2011, Nr. 146 - 6849), pagal kurį Valstybės tarnybos įstatymo 41 straipsnyje nustatyta išėtinė išmoka valstybės tarnautojams nutraukiama ne tik kai toks asmuo pradeda eiti valstybės tarnautojo pareigas, bet ir yra priimamas į darbą valstybės ar savivaldybės įstaigoje, išlaikomoje iš valstybės ar savivaldybės biudžeto, Valstybinio socialinio draudimo fondo biudžeto ar iš kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų, valstybės ar savivaldybės įmonėje, viešojoje įstaigoje, kurių savininkė yra valstybė arba savivaldybė, ar Lietuvos banke. Šio pakeitimo tikslas – sudaryti teisinės prielaidas ekonomiškai naudoti valstybės biudžeto asignavimus, skirtus išėtinėms išmokoms mokėti.

Kiti Valstybės tarnybos įstatymą lydinčiųjų teisės aktų pakeitimai 2011 m.

2011 m. gegužės 22 d. įsigaliojo Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. gegužės 18 d. nutarimas Nr. 570 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 17 d. nutarimo Nr. 909 „Dėl valstybės tarnautojų kvalifikacinių klasių suteikimo ir valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo taisyklių bei valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo kriterijų“ pakeitimo“ (Žin., 2011, Nr. 61 - 2897). Šiuo pakeitimu Valstybės tarnautojų kvalifikacinių klasių suteikimo ir valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo taisyklės papildytos nauju 51¹ punktu, kuriame nustatyta, kad valstybės tarnautojo tarnybinės veiklos nagrinėjimo eigai fiksuoti daromas skaitmeninis garso įrašas, kuris perkeliamas į kompiuterinę laikmeną. Skaitmeninis garso įrašas

pridedamas prie vertinimo komisijos posėdžio protokolo ir saugomas įstaigoje teisės aktų nustatyta tvarka.

2011 m. spalio 12 d. buvo priimti Konkursų aprašo pakeitimai (Žin., 2011, Nr. 125 - 5965). Dalis šių pakeitimų įsigaliojo 2011 m. spalio 19 d.:

1. Egzaminas žodžiu pradedamas nuo užsienio kalbų, nustatytų pareigybės aprašyme, mokėjimo patikrinimo. Jeigu nustatoma, kad pretendentas neatitinka užsienio kalbos reikalavimo, konkurso komisijos pirmininko sprendimu jam neleidžiama toliau dalyvauti egzamine žodžiu ir apie tai pažymima konkurso protokole.

2. Siekiant objektyviai patikrinti užsienio kalbos žinias, komisijos posėdyje patariamojo balso teise visuomet turi dalyvauti pareigybės aprašyme reikalaujamos užsienio kalbos ekspertas arba užsienio kalbos eksperto funkcijos gali būti pavedamos vienam iš komisijos narių, kuris moka užsienio kalbą aukštesniu lygiu, nei nustatyta pareigybės, į kurią vyksta konkursas, aprašyme.

3. Konkursų testų klausimai ir atsakymai į juos skelbiami tik Valstybės tarnybos valdymo informacinėje sistemoje atskiru pranešimu.

4. Pretendentas, pateikdamas prašymą leisti dalyvauti konkurse, turi jame nurodyti, koku būdu – raštu ar elektroniniu paštu įstaiga turi informuoti pretendentą apie konkurso datą, laiką, vietą arba apie tai, kad jam neleidžiama dalyvauti konkurse.

5. Įstaiga pranešimą apie konkurso datą, laiką, vietą pretendentui turi išsiųsti ne vėliau kaip prieš 5 darbo dienas iki konkurso.

6. Konkursą organizuojanti įstaiga teisės aktų, iš kurių rengs dalį testo klausimų, sąrašą skelbia savo interneto svetainėje, kurioje taip pat nurodo, kiek testo klausimų ji parengs.

7. Apie „Valstybės žinių“ priede „Informaciniai pranešimai“ paskelbtą konkursą įstaigos gali papildomai skelbti kitose visuomenės informavimo priemonėse.

8. Neribojamas maksimalus konkurso komisijos narių skaičius.

Nuo 2012 m. liepos 1 d. įsigaliojo šie pakeitimai:

1. Egzamino raštu dalyje pereinamąjį 6 balų įvertinimą keičia 5 balai.

2. Pretendentams, siekiantiems eiti aukščiausias vadovaujamas pareigas, egzamino žodžiu dalyje taip pat bus pateikiamos užduotys, skirtos praktiniams šių pretendentų vadovavimo gebėjimams įvertinti.

Nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigalios šie pakeitimai:

1. Testą sudarys 3 dalys: bendrųjų mąstymo gebėjimų, bendrųjų kompetencijų klausimai ir klausimai iš teisės aktų (teisės aktų skaičius sumažintas iki 6 - 8 teisės aktų). Testo bendrųjų mąstymo gebėjimų dalis sudarys 40 procentų, bendrųjų kompetencijų dalis – 50 procentų, dalis iš teisės aktų – 10 procentų testo.

2. Pretendentams bus sudaryta galimybė pateikti dokumentus konkursą organizuojančiai įstaigai per Valstybės tarnybos valdymo informacinės sistemos posistemę „Savitarna“, t.y. elektroniniu būdu.

2011 m. pagrindinė valstybės tarnautojų mokymo sistemos reglamentavimo naujovė – 2011 m. sausio 12 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimu Nr. 20 patvirtinta Valstybės tarnautojų mokymo 2011 - 2013 metų strategija (toliau – Strategija). Strategija susijusi su Valstybės tarnybos tobulinimo koncepcija, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 715 (Žin., 2010, Nr. 69 - 3440), kurioje viena iš numatytų bendrojo valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reglamentavimo tobulinimo gairių yra valstybės tarnautojų mokymo sistemos tobulinimas modernizuojant žmogiškųjų išteklių valdymą, diegiant kompetencijų valdymo modelį. Kaip ir Valstybės tarnautojų mokymo 2007 - 2010 metų strategijoje, šioje Strategijoje didelis dėmesys skiriamas valstybės tarnautojų, dalyvaujančių Europos Sąjungos sprendimų priėmimo, priimtų sprendimų įgyvendinimo užtikrinimo ir su Lietuvos pasirengimu pirmininkauti Europos Sąjungoje 2013 metais susijusiuose procesuose. Atsižvelgiant į tai, kad Strategijos įgyvendinimą koordinuoja ir jos stebėseną atlieka tik Valstybės tarnybos departamentas, 2011 m. liepos 20 d. vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V - 539 buvo panaikinta Valstybės tarnybos departamentui atskaitinga kolegiali patariamoji institucija, Mokymo koordinavimo taryba.

Siekiant tobulinti valstybės tarnautojų mokymo kokybės ir efektyvumo vertinimo sistemą ir supaprastinti valstybės tarnautojų mokymo planavimo procedūras, 2011 m. liepos 20 d. vidaus reikalų ministro įsakymu Nr. 1V - 537 buvo pakeistos Valstybės tarnautojų mokymo organizavimo taisyklės: sudarant valstybės tarnautojams galimybę po mokymų Valstybės tarnybos valdymo informacinės sistemos Savitarnos posistemėje užpildyti klausimyną apie išklaustų mokymų kokybę ir atsisakant ateinančių metų mokymo planų.

Vidaus reikalų ministro 2011 m. birželio 13 d. įsakymu Nr. 1V - 447 (Žin., 2011, Nr. 74 - 3574) pakeistos Valstybės tarnautojo pažymėjimo išdavimo taisyklės, patvirtintos vidaus reikalų ministro 2002 m. liepos 11 d. įsakymu Nr. 338 „Dėl Valstybės tarnautojo pažymėjimo formos ir Valstybės tarnautojo pažymėjimo išdavimo taisyklių patvirtinimo“ (Žin., 2002, Nr. 77 - 3309; 2009, Nr. 139 - 6133) (toliau – Taisyklės). 2011 m. liepos 1 d. įsigaliojus Taisyklių pakeitimams, įstaiga, teikdama valstybės tarnautojo pažymėjimą su galiojančiais kvalifikuotais sertifikatais, sudarytais ne Gyventojų registro tarnybos prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – VRM) (pvz., VĮ Registru centro), Asmens dokumentų išrašymo centrui prie VRM valstybės tarnautojo sertifikatų atnaujinimui, apie tai nedelsiant turės informuoti sertifikavimo paslaugų teikėją, sudariusį ir įrašiusį minėtus sertifikatus, kad šis paskelbtų savo sudarytus sertifikatus negaliojančiais. Nustatyta galimybė pakartotinai panaudoti valstybės tarnautojo pažymėjimą tais atvejais, kai atleidžiant

asmenį iš pareigų yra žinoma (t.y. yra įstaigos vadovo sprendimas), jog šis asmuo tęs tarnybą toje pačioje įstaigoje. Pvz., pakaitiniam valstybės tarnautojui toje pačioje įstaigoje laimėjus konkursą karjeros valstybės tarnautojo pareigoms užimti. Kadangi ant valstybės tarnautojo pažymėjimo nėra pareigų pavadinimo, o tik įstaigos, kurioje valstybės tarnautojas eina pareigas, pavadinimas, net ir pasikeitus pareigoms, nėra būtinybės išduoti naują valstybės tarnautojo pažymėjimą, pakanka tik perrašyti (atnaujinti) valstybės tarnautojo pažymėjimo kontaktinėje elektroninėje laikmenoje įrašytus valstybės tarnautojo atpažinimo elektroninėje erdvėje sertifikatą ir valstybės tarnautojo elektroninio parašo kvalifikuotą sertifikatą, įrašant naujos pareigybės pavadinimą.

Siekiant, kad nuo pareigų nušalintas valstybės tarnautojas negalėtų pasinaudoti valstybės tarnautojo pažymėjimu ir (ar) jame įrašytu elektroniniu parašu, nustatyta, kad įstatymų nustatytais pagrindais nušalintas nuo pareigų valstybės tarnautojas privalo laikinai grąžinti pažymėjimą įstaigos personalo administravimo tarnybai. Pasibaigus nušalinimo nuo pareigų terminui, valstybės tarnautojui pažymėjimas yra grąžinamas, jeigu dėl nušalinimo neatsirado pagrindas atleisti valstybės tarnautoją iš pareigų.

Supaprastinta valstybės tarnautojo pažymėjimų įteikimo tvarka užsienyje dirbantiems valstybės tarnautojams. Užsienyje dirbantis valstybės tarnautojas, gavęs valstybės tarnautojo pažymėjimą ir voką su pažymėjimo kontaktinės elektroninės laikmenos aktyvavimo duomenimis (slaptažodžiu) bei prašymą išduoti valstybės tarnautojo pažymėjimą, tą pačią darbo dieną apie tai elektroniniu paštu arba faksu turės pranešti įstaigos personalo administravimo tarnybai, kuri nedelsiant, bet ne vėliau kaip kitą darbo dieną, VATIS (informacinė valstybės tarnybos valdymo sistema) turės įvesti žymą apie pažymėjimo atsiėmimą ir valstybės tarnautojo pažymėjimas taps galiojančiu.

Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimai ir su jais susiję lydinčiųjų teisės aktų pakeitimai 2012 m.

2012 m. kovo 1 d. įsigaliojo Valstybės tarnybos įstatymo 8, 11 ir 13 straipsnių pakeitimo įstatymas. Atitinkamiems ministrams pavedama tvirtinti didžiausią leistiną pareigybių skaičių jų valdymo sritims priskirtose atskirose įstaigose prie ministerijų bei kitose priskirtose valstybės institucijose ir įstaigose, neviršijant Vyriausybės patvirtinto bendro didžiausio leistino pareigybių skaičių atitinkamo ministro valdymo sritims priskirtose įstaigose prie ministerijos bei kitose priskirtose valstybės institucijose ir įstaigose.

2012 m. kovo 7 d. Vyriausybė priėmė nutarimą „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojų pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ (toliau – Konkursų aprašas) pakeitimo“, kuriuo keičiamos šios nuostatos:

1. Siekiant nustatyti pretendento į valstybės tarnautojo pareigas bendrąsias kompetencijas, egzamino raštu ir (ar) žodžiu dalyje jiems gali būti pateikiama ir konkursą organizuojančios įstaigos parengta praktinė užduotis.

2. Egzamino raštu dalyje pateikiama praktinė užduotis vertinama 0, 1 arba 2 balais.

3. Siekiant konkursų į valstybės tarnautojo pareigas skaidrumo, konkursą gali stebėti įstaigoje veikiančių profesinių sąjungų atstovai ir pirmi trys prašymus pateikę visuomenės atstovai (Lietuvos Respublikoje registruoto viešojo juridinio asmens, išskyrus valstybės ar savivaldybės institucijas ar įstaigas, įgaliotas atstovas).

4. Stebėtojai privalo pasirašyti nustatytos formos pasižadėjimą neatskleisti asmens duomenų paslapties bei konkurso metu gautos informacijos.

Šių pakeitimų tikslas - atranką į valstybės tarnautojo pareigas padaryti modernesnę, sudarant galimybę pretendentes į karjeros valstybės tarnautojo ar įstaigos vadovo pareigas konkurso metu egzaminuoti taip pat pateikiant praktinę užduotį.

2012 m. birželio 5 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Valstybės tarnybos įstatymo 3¹, 4, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 16¹, 17, 22, 29, 30, 31¹, 32, 34, 41, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51 straipsnių pakeitimo ir papildymo įstatymą, kuriuo keičiamos ir papildomos šios pagrindinės nuostatos:

1. Statutiniams valstybės tarnautojams bus taikomos Valstybės tarnybos įstatymo nuostatos, susijusios su tarnybinių nuobaudų skyrimu (įsigalioja 2012-11-01).

2. Į valstybės tarnautojo pareigas negalės būti priimtas asmuo, jeigu iš valstybės tarnybos tvarkymo funkcijas atliekančios įstaigos pateiktos informacijos apie asmenis, atleistus iš valstybės tarnautojo pareigų už šiurkštų tarnybinių nusižengimą ar pripažintus padariusiais tarnybinių nusižengimą, už kurį jiems turėtų būti skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, valstybės tarnautoją į pareigas priimančias asmuo padaro išvadą, kad asmuo neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų (įsigalioja 2012-11-01).

3. Į valstybės tarnautojų pareigas priimami asmenys turės turėti valstybės tarnautojui privalomų jo veikloje bendrųjų gebėjimų, o vadovaujantys valstybės tarnautojai – taip pat ir privalomų jų veikloje gebėjimų vadovauti valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai ar jos padaliniui.

Bendruosius gebėjimus ir vadovavimo gebėjimus, taip pat tarnybai reikalingos užsienio kalbos mokėjimą tikrins Vyriausybės nustatyta tvarka Valstybės tarnybos departamentas. Už politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojams ir pakaitiniams valstybės tarnautojams būtinų bendrųjų gebėjimų ir vadovavimo gebėjimų turėjimą atsakys valstybės politikas arba valstybės ar savivaldybės institucijos vadovas, kurio pasitikėjimo pagrindu priimamas valstybės

tarnautojas. Aiškiai įtvirtinta, kad pareigybių aprašymuose negalės būti nustatyti tokie specialieji reikalavimai, kurie nebūtini nustatytoms funkcijoms atlikti (įsigalioja 2013-01-01).

4. Vykdamas konkursus į valstybės tarnautojų pareigas nustatytas privalomas egzamino žodžiu (pokalbio ir (ar) praktinės užduoties) skaitmeninis garso įrašymas ir saugojimas, taip pat pretendento teisė susipažinti su jo egzamino dalies įrašu.

Tuo atveju, jeigu keli konkurse dalyvavę pretendentai surinks vienodą balų skaičių, pirmenybė būti priimtam į tas pareigas bus teikiama pretendentui, atlikusiam nuolatinę privalomąją pradinę karo tarnybą arba baigusiam bazinius karinius mokymus ar atlikusiam alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą (įsigalioja dalimis 2012-08-01 ir 2013-01-01).

5. Į pakaitinių valstybės tarnautojų pareigas bus priimami asmenys, turintys teisę atkurti karjeros valstybės tarnautojo ar įstaigos vadovo statusą, ir buvę karjeros valstybės tarnautojai ar įstaigų vadovai, atleisti iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo ar sudarius šalių susitarimą dėl atleidimo. Šie asmenys nebus tikrinami, ar turi valstybės tarnautojui privalomų jo veikloje bendrųjų gebėjimų. Pasibaigus šių asmenų priėmimo į pakaitinio valstybės tarnautojo pareigas terminui, jie nepraras teisės būti priimti į karjeros valstybės tarnautojo pareigas. Šių asmenų nepriėmus į pakaitinio valstybės tarnautojo pareigas, pakaitiniu valstybės tarnautoju galės būti priimamas kitas asmuo, kuris atitinka bendruosius ir specialiuosius reikalavimus. Tokiu atveju bus tikrinami asmens gebėjimai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas (įsigalioja dalimis 2012-09-01 ir 2013-01-01).

6. Asmenys, siekiantys atkurti įstaigos vadovo ar karjeros valstybės tarnautojo statusą, galės būti priimti į pareigas po to, kai Vyriausybės nustatyta tvarka valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, kurioje siūlomos pareigos, bus patikrinti jų gebėjimai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas (įsigalioja 2012-09-01).

7. Tarnybinės veiklos vertinimo metu valstybės tarnautojams galės būti suteikiama trečia arba nuosekliai aukštesnė kvalifikacinė klasė. Tarnybinę veiklą įvertinus labai gerai ir gerai galės būti taikomos ne finansinės skatinimo priemonės – valstybės tarnautojai skatinami padėka ar vardine dovana. Kasmetinio vertinimo metu valstybės tarnautojo tarnybinę veiklą įvertinus nepatenkinamai, bus atliekamas neeilinis valstybės tarnautojo tarnybinės veiklos vertinimas (įsigalioja 2012-09-01).

8. Siekiant valstybės tarnautojų atsakomybės neišvengiamumo, Valstybės tarnybos įstatymas papildytas naujomis nuostatomis, pagal kurias tarnybinio nusižengimo tyrimas pradėdamas, o pradėto tarnybinio nusižengimo tyrimas tęsiamas taip pat kai valstybės tarnautojas perkeliamas į pareigas kitoje įstaigoje. Šiuo atveju asmuo, pradėjęs tarnybinio nusižengimo tyrimą, motyvuotą išvadą apie tyrimo rezultatus perduoda įstaigos, į kurią perkeltas valstybės tarnautojas, vadovui, valstybės tarnybos tvarkymo funkcijas vykdančiai įstaigai ir valstybės tarnautojui, kuris pripažintas

padaręs tarnybinį nusižengimą. Sprendimą dėl valstybės tarnautojui tarnybinės nuobaudos skyrimo priima institucijos ar įstaigos, į kurią valstybės tarnautojas yra perkeltas, vadovas.

Tarnybinio nusižengimo tyrimas taip pat tęsiamas, kai valstybės tarnautojas atleidžiamas iš valstybės tarnautojo pareigų (netenka valstybės tarnautojo statuso). Sprendimą dėl asmens, ėjusio valstybės tarnautojo pareigas, pripažinimo padarius tarnybinį nusižengimą ir tarnybinės nuobaudos, kuri turėtų būti jam skirta, priima tarnybinio nusižengimo tyrimą pradėjęs asmuo ir šį sprendimą perduoda valstybės tarnybos tvarkymo funkcijas vykdančiai įstaigai ir asmeniui, ėjusiam valstybės tarnautojo pareigas (įsigalioja 2012-11-01).

9. Valstybės tarnautojui, kuris pasirodė tarnyboje (darbe) neblaivus, apsvaigęs nuo narkotinių ar toksinių medžiagų, bus imperatyviai neleidžiama dirbti ir sustabdomas darbo užmokesčio mokėjimas (įsigalioja 2012-08-01).

10. Valstybės tarnautojas turės būti atleidžiamas iš pareigų taip pat ir tuo atveju, kai iš valstybės tarnybos tvarkymo funkcijas atliekančios įstaigos pateiktos informacijos apie asmenis, atleistus iš valstybės tarnautojo pareigų už šiurkštų tarnybinį nusižengimą ar pripažintus padariusiais tarnybinį nusižengimą, už kurį jiems turėtų būti skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo padaro išvadą, kad valstybės tarnautojas neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų ir dėl to negali toliau eiti valstybės tarnautojo pareigų (įsigalioja 2012-11-01).

11. Kitos pareigos bus siūlomos buvusiems karjeros valstybės tarnautojams (išskyrus karjeros valstybės tarnautojus, kuriems suėjo 65 metai), atleistiems iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo ar sudarius šalių susitarimą dėl karjeros valstybės tarnautojo atleidimo, taip pat buvusiems pakaitiniams valstybės tarnautojams (išskyrus pakaitinius valstybės tarnautojus, kuriems suėjo 65 metai), pareigas nepertraukiamai ėjusiems ne mažiau kaip dvejus metus ir atleistiems iš pareigų dėl negalėjusio eiti pareigų karjeros valstybės tarnautojo sugrįžimo į pareigas. Šie asmenys nebus tikrinami, ar turi valstybės tarnautojui privalomų jo veikloje bendrųjų gebėjimų, tačiau bus tikrinami jų gebėjimai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas (įsigalioja dalimis 2012-09-01 ir 2013-01-01).

12. Valstybės tarnautojus iš pareigų bus galima atleisti nauju pagrindu – sudarius šalių susitarimą dėl įstaigos vadovo (išskyrus įstaigos vadovą, priimamą į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu) ir karjeros valstybės tarnautojo atleidimo iš pareigų. Valstybės tarnautojas gali raštu pateikti pasiūlymą jį į pareigas priėmusiam asmeniui, o į pareigas priėmęs asmuo gali raštu pateikti pasiūlymą valstybės tarnautojui dėl atleidimo iš pareigų šalių susitarimu. Šalims susitarus dėl valstybės tarnautojo atleidimo iš pareigų šalių susitarimu, sudaromas rašytinis susitarimas ir jame nurodoma, nuo kurio laiko valstybės tarnautojas atleidžiamas iš pareigų,

susitariama dėl kompensacijų mokėjimo būdo ir su tuo susijusių kitų garantijų, taip pat dėl kitų sąlygų.

Šiuo pagrindu atleidžiamam valstybės tarnautojui gali būti mokama išeitinės išmokos dydžio kompensacija jo atleidimo iš pareigų dieną, arba praėjus mėnesiui nuo atleidimo – kas mėnesį lygiomis dalimis (toks valstybės tarnautojas turėtų garantijas, kaip ir valstybės tarnautojai, atleisti dėl pareigybės panaikinimo) (įsigalioja 2012-09-01).

13. Keisis valstybės tarnybos bendrojo valdymo reglamentavimas – Valstybės tarnybos departamentas įgis Vyriausybės įstaigos statusą ir atliks bendrąjį valstybės tarnybos valdymą, taip pat dalyvaus formuojant valstybės politiką valstybės tarnybos srityje ir ją įgyvendinant, bus išplėstos ir labiau detalizuotos Valstybės tarnybos departamento funkcijos (įsigalioja 2013-01-01).

14. Valstybės tarnautojų registre bus pradėti kaupti duomenys apie asmenis, atleistus iš valstybės tarnautojo pareigų už šiurkštų tarnybinį nusižengimą ir asmenis, kurie pripažinti padariusiais tarnybinį nusižengimą, už kurį jiems turėtų būti skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų (įsigalioja 2012-11-01).

15. Valstybės tarnautojas, praradęs valstybės tarnautojo pažymėjimą, privalės atlyginti naujo valstybės tarnautojo pažymėjimo gamybos išlaidas, išskyrus atvejus, kai valstybės tarnautojo pažymėjimas prarastas ne dėl valstybės tarnautojo kaltės (įsigalioja 2012-09-01).

Kitų Valstybės tarnybos įstatymų lydinčiųjų teisės aktų pakeitimai 2012 m.

2012 m. birželio 27 d. įsigaliojo Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymo pakeitimai. Įstatymu išplėstas valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų, kuriems taikomos įstatymo nuostatos, sąrašas, patikslintas ir praplėstas sąvokos „artimi asmenys“ turinys, aiškiau nustatytos valstybinėje tarnyboje dirbančio asmens prievolės, patikslintas asmenų, privalančių teikti viešųjų ir privačių interesų deklaracijas, sąrašas ir deklaracijos turinys.

Įstatyme numatyta, kad valstybinėje tarnyboje dirbantys asmenys, pažeidę privačių interesų deklaravimo procedūrą, vienerius metus nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos negali būti skatinami, o tie valstybinėje tarnyboje dirbantys asmenys, kurie naudojosi ar leido naudotis valstybės ar savivaldybių valdomu turtu ne tarnybinei veiklai, vienerius metus nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos negali būti skatinami, priimami, skiriami ar renkami į aukštesnes pareigas. Valstybinėje tarnyboje dirbantys asmenys, teisės aktų nustatyta tvarka pripažinti pažeidusiais kitus šio įstatymo reikalavimus, vienerius metus nuo pažeidimo paaiškėjimo dienos negali būti skatinami, priimami, skiriami ar renkami į aukštesnes pareigas, o asmenys, atleisti už šio įstatymo pažeidimą iš pareigų, trejus metus nuo atleidimo iš pareigų dienos negali būti priimami, skiriami ar renkami į pareigas valstybinėje tarnyboje. Taip pat praplėsti apribojimai buvusiems valstybės tarnautojams įsidarbinti įmonėse, kurias jie kontroliavo.

Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad pagal įstatymo 5 straipsnį asmenys, pretenduojantys dirbti valstybinėje tarnyboje, privalo pateikti deklaraciją valstybės ar savivaldybės institucijos, kurioje jie pretenduoja dirbti, vadovui ar šio įgaliotam asmeniui iki jų išrinkimo, priėmimo ar paskyrimo į pareigas dienos, jeigu kiti teisės aktai nenustato kitaip. Vyriausiosios tarnybinės etikos komisijos (toliau – VTEK) manymu, asmenys, pretenduojantys dirbti valstybinėje tarnyboje, privačių interesų deklaracijas privalo pateikti kartu su kitais pretendento (konkurso) dokumentais. Analogiškai privačius interesus iki politinės kampanijos pradžios viešai deklaruoja kandidatai į valstybės politikus – Seimo narius, Respublikos Prezidentus, Europos parlamento narius, savivaldybių narius. Įstatymas, skirtingai nei aukščiau paminėtu atveju, nereikalauja, kad 5 straipsnio 1 dalyje nurodytų asmenų privačių interesų deklaracijos būtų viešinos. Privačius interesus tokie asmenys turėtų deklaruoti per elektroninę mokesčių inspekcijos (EDS) sistemą, taip pat su atitinkamais dokumentais pateikti ir popierinį privačių interesų deklaracijos variantą. VTEK nuomone, su potencialaus darbuotojo privačiais interesais atitinkamos institucijos vadovas ar jo įgalioti asmenys turėtų susipažinti konkurso ar priėmimo metu, t.y. dar iki jį pripažinus konkurso laimėtoju.

Konstituciniam Teismui (KT) 2012-07-03 priėmus nutarimą, kuris įsigaliojo 2012-07-05 (Žin., 2012, Nr. 79 - 4110), dėl paslaugų valstybės tarnautojo stažo skaičiavimo, valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos valstybės tarnautojams turi perskaičiuoti valstybės tarnautojo stažą ir, esant reikalui, atitinkamai mokėti priedą už tarnybos stažą einant Valstybės tarnybos įstatymo (Žin., 1999, Nr. 66 - 2130; 2000, Nr. 75 - 2270; Nr. 102 - 3213; 2001, Nr. 63 - 2278, Nr. 85 - 2972) 33 straipsnio 3 dalyje nustatytas A ir B lygių paslaugų valstybės tarnautojų pareigas. Remiantis Vyriausybės 2002-06-17 nutarimu Nr. 910 patvirtintų Tarnybos Lietuvos valstybei stažo skaičiavimo taisyklių 6 punktu, iki Valstybės tarnybos įstatymo (Žin., 1999, Nr. 66 - 2130) įsigaliojimo A ir B lygių paslaugų valstybės tarnautojų pareigoms priskiriamos pareigos institucijose ir įstaigose, išlaikomose iš LR valstybės ir savivaldybių biudžetų, taip pat iš valstybės įsteigtų fondų, kurioms eiti pagal tuo metu galiojančius teisės aktus arba vidaus dokumentus buvo būtinas aukštasis arba aukštesnysis (specialusis vidurinis) išsilavinimas.

3. DABARTINĖS IR TARPUKARIO LIETUVOS VALSTYBĖS TARNYBŲ LYGINAMOJI ANALIZĖ

Paskutiniame darbo skyriuje pateikiama dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybų lyginamoji analizė pagal šiuos kriterijus: priėmimas į valstybės tarnautojo pareigas, valstybės tarnautojų teisės/pareigos, karjeros galimybės ir darbo užmokestis, valstybės tarnautojų kvalifikacijos kėlimas ir kitos socialinės garantijos, atleidimas iš valstybės tarnautojo pareigų ir atsakomybė, kadangi šie lyginamosios analizės aspektai siejasi su darbe iškeltais uždaviniais. Taip pat pasirinkti lyginimo kriterijai leidžia pateikti pagrindinius dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos modelio bruožus bei nustatyti jų panašumus/skirtumus. Papildant tai, minėti lyginamosios analizės kriterijai padės aptarti pagrindinius teisinio reglamentavimo pokyčius dabartinėje valstybės tarnyboje.

3.1. Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje palyginimas

Lietuvos Respublikoje (1918 – 1940 m.) nebuvo teisiškai sureguliuotas valstybės tarnautojų priėmimas, nes tuometiniuose teisės aktuose galima rasti vos keletą nuostatų, reglamentuojančių priėmimą į valstybės tarnybą. Administracinio aparato tarnautojus skirdavo ministras ar atitinkamo rango viršininkas, o daugelį aukščiausiųjų tarnautojų, vadovaujantis Konstitucija, – šalies Prezidentas. Ministrų padėtis poste buvo nestabili, priklausė nuo daugelio politinių veiksnių, o dauguma valstybės tarnautojų savo postuose likdavo nuolat. Profesionalūs tarnautojai užtikrino administracijos veiklos perimamumą (Andriulis, 2002, p. 380). Darbuotojai į valstybės tarnybą buvo priimami sudarant su jais sutartis bei įstaigos vadovo įsakymu. Šis ir apibrėžė pavaldinio kompetenciją (VŽ, 1933, Nr. 416 - 2885).

Vyriausybės įsakyme valstybės ir savivaldybės įstaigoms nurodyta, kad draudžiama į tarnybą priimti dviejų pirmųjų laipsnių giminės gentis valdininkais taip, kad artimieji giminės arba gentys būtų vieni kitiems betarpiais viršininkais arba prižiūrimaisiais. Šiuo įsakymu siekta išvengti tiesioginio pavaldumo, viešųjų ir privačių interesų konflikto (Vyriausybės įsakymas, LVŽ, 1920, Nr. 19 - 232). Svetimšaliams viešojoje tarnyboje priimti ir tarnyboje laikyti įstatymo nuostatos buvo skirtos priimti į valstybės tarnybą užsienio piliečius. Minėtame įstatyme nurodoma, kad į valstybės tarnybą užsieniečiai priimami tik leidus Vidaus reikalų ministrui ir tik tuomet, jeigu dėl svarbių priežasčių į tas pareigas negali būti priimamas Lietuvos Respublikos pilietis (nedetalizuojama, kas yra svarbios priežastys). Daugiau teisės normų, reglamentuojančių priėmimą į valstybės tarnybą tarpukario Lietuvoje, tarpukario teisės aktuose nėra.

Lietuvos Respublikos (1918 – 1940 m.) teisės aktuose nebuvo numatyti bendrieji reikalavimai stojantiems į valstybės tarnybą, todėl įsigalėjo protekcionizmas. Taip pat tarpukario Lietuvos teisės aktuose nebuvo nustatyta, kad priimama tik į žemiausias pareigas, nebuvo reikalaujama specialaus išsilavinimo. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje kandidatų į valstybės tarnybą žinių patikrinimo metodas buvo egzaminavimas, kurio galėjo išvengti asmenys, baigę keturių klasių kursą (Mikalauskas, 2007, p. 86).

Tuo tarpu dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnis reglamentuoja priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas reikalavimus (žr. 1 lent.).

1 lentelė. Dabartiniai priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas reikalavimai

Bendrieji reikalavimai	Specialieji reikalavimai
1. turėti Lietuvos Respublikos pilietybę; 2. mokėti valstybinę lietuvių kalbą; 3. būti ne jaunesnis kaip 18 metų ir ne vyresnis kaip 65 metų; 4. turėti to lygio valstybės tarnautojo pareigoms eiti būtiną išsilavinimą; Reikalavimas būti ne vyresniam kaip 65 metų netaikomas politinio (asmeninio) pasitikėjimo ir pakaitiniams valstybės tarnautojams). 5. turėti valstybės tarnautojui privalomų jo veikloje bendrųjų gebėjimų visumą, o vadovaujantys valstybės tarnautojai – taip pat ir privalomų jų veikloje gebėjimų vadovauti valstybės ar savivaldybės institucijai ar įstaigai ar jos padaliniui visumą (5 punktas įsigalios nuo 2013-01-01).	- Į valstybės tarnautojo pareigas priimami asmenys turi atitikti specialius reikalavimus, nustatytus pareigybės aprašyme. Pareigybės aprašyme negali būti nustatyti tokie specialieji reikalavimai, kurie nebūtini pareigybės aprašyme nustatytoms funkcijoms atlikti. - Į karjeros valstybės tarnautojo pareigas priimamam asmeniui nėra privalomas reikalavimas turėti valstybės tarnybos stažą, išskyrus įstatymų nustatytus atvejus. - Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo 2002 m. gegužės 20 d. Nr.685 „Dėl valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos patvirtinimo“ 11 punkte nustatyta, jog atsižvelgiant į pareigybės paskirtį, bendrąsias ir (ar) specialiąsias veiklos sritis ir funkcijas, nustatomi specialūs reikalavimai, kuriuos turi atitikti šias pareigas einantys valstybės tarnautojai: 1. nustatomas reikiamas išsilavinimas: studijų sritis (sritis), kvalifikacinis laipsnis ir (ar) profesinė kvalifikacija, papildomai galima nurodyti ir studijų kryptį (kryptis); studijų srities galima nenurodyti, jeigu darbo patirtis yra svarbesnė už įgytą išsilavinimą; 2. įstaigų vadovų, priimamų į pareigas konkurso būdu, ir karjeros valstybės tarnautojų darbo patirtis

	nustatoma atsižvelgiant į rekomenduojamą darbo patirtį, o patarėjams nustatoma privaloma jų darbo patirtis; 3. jeigu reikia, nustatomos būtinos mokėti užsienio kalbos ir šių užsienio kalbų mokėjimo lygis, kuris nustatomas vadovaujantis 2004 m. gruodžio 15 d. Europos Parlamento ir Tarybos sprendimu Nr.2241 (2004) EB dėl bendros Bendrijos sistemos siekiant užtikrinti kvalifikacijų ir gebėjimų skaidrumą (Europasas) (OL 2004 L390, p.6); 4. jeigu reikia, nustatoma pageidaujama kompiuterinio raštingumo kvalifikacija pagal Visuotinio kompiuterinio raštingumo standartą, patvirtintą švietimo ir mokslo ministro 2004 m. gruodžio 14 d. įsakymu Nr.ISAK-2016 (Žin., 2005, Nr.7-218), arba nurodoma, su kokiomis programomis turi mokėti dirbti valstybės tarnautojas; 5. jeigu reikia, nustatoma, su kokiais teisės aktais valstybės tarnautojas turi būti gerai susipažinęs. 6. jeigu reikia, nustatomi kiti būtini specialūs reikalavimai, susiję su pareigybės priskiriamų funkcijų specifika (atitikti teisės aktuose nustatytus reikalavimus, susijusius su atstovavimu Lietuvos interesams Europos Sąjungos institucijose, sveikatos reikalavimus, reikalavimus, būtinus išduodant asmens patikimumo pažymėjimą, leidimą dirbti ar susipažinti su įslaptinta informacija. - Į valstybės tarnautojo pareigas asmuo priimamas, gavus kompetentingos valstybės institucijos išvadą, kad asmeniui gali būti išduotas asmens patikimumo pažymėjimas arba leidimas dirbti ar susipažinti su su įslaptinta informacija.

Papildant 1 lentelėje nurodytus bendruosius ir specialiuosius reikalavimus priimant į valstybės tarnautojo pareigas, dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 9 straipsnio 3 punkte yra nustatyta, jog į valstybės tarnautojo pareigas negali būti priimtas asmuo: 1) jeigu iš Korupcijos prevencijos įstatymo nustatytais atvejais ir tvarka pateiktos informacijos, iš valstybės tarnybos tvarkymo

funkcijas atliekančios įstaigos pateiktos informacijos apie asmenis, atleistus iš valstybės tarnautojo pareigų už šiurkštų tarnybinį nusižengimą ar pripažintus padariusiais tarnybinį nusižengimą, už kuriems turėtų būti skirta tarnybinė nuobauda – atleidimas iš pareigų, iš asmens, siekiančio valstybės tarnautojo statuso, užpildytos deklaracijos ar kitų duomenų valstybės tarnautoją į pareigas priimančio asmens padaro išvadą, kad asmuo neatitinka nepriekaištingos reputacijos reikalavimų; 2) kurio teisę eiti valstybės tarnautojo pareigas yra atėmęs teismas; 3) kurio sutuoktinis, partneris (kai partnerystė įregistruota įstatymų nustatyta tvarka), artimasis giminaitis ar svainystės ryšiais susijęs asmuo eina valstybės tarnautojo pareigas valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, jeigu jie pagal pareigas būtų susiję tiesioginio pavaldumo santykiais; 4) įstatymų nustatyta tvarka pripažintas neveiksniu. Asmuo, siekiantis valstybės tarnautojo statuso, turi užpildyti Vyriausybės nutarimu patvirtintos formos deklaraciją, kurioje būtų pateikti duomenys dėl jo atitikties nepriekaištingos reputacijos reikalavimams. Valstybės tarnautojas, nuslėpęs ar pateikęs tikrovės neatitinkančius duomenis dėl jo atitikties minėtiems reikalavimams, iš valstybės tarnautojo pareigų atleidžiamas.

Apibendrinant pagrindinius priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas aspektus tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje, pateikiami šie palyginimo aspektai:

1. Lietuvos Respublikoje 1918 - 1940 m. vieningo priėmimą į valstybės tarnautojo pareigas reglamentuojančio teisės akto nebuvo priimta. Palyginimui dabartinį priėmimą į valstybės tarnautojo pareigas nustato Valstybės tarnybos įstatymas ir Vyriausybės nutarimu patvirtintas Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas tvarkos aprašas.

2. Tarpukario valstybės tarnyboje administracijos tarnautojus skirdavo ministras ar atitinkamo rango viršininkas, o daugelį aukščiausiųjų tarnautojų, vadovaujantis Konstitucija, - šalies Prezidentas. Tuo tarpu dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 10 straipsnyje yra detalios reglamentuota, kas priima į karjeros valstybės tarnautojo pareigas, į įstaigų vadovų pareigas, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų pareigas.

3. Pagrindinis panašumas, išryškėjęs tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje, buvo tai, jog abiem laikotarpiais būdinga priimant į tarnybą išvengti interesų konflikto, suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, užtikrinti, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams.

4. Užsienio piliečiui įsidarbinimo valstybės tarnyboje galimybė numatyta buvo tik tarpukario 1933 m. „Svetimšaliams viešojon tarnybon priimti ir tarnyboje laikyti įstatyme“, kuris nustatė, jog į tarpukario valstybės tarnybą užsieniečiai gali būti priimami tik leidus Vidaus reikalų ministrui. Leidimas visais atvejais gali būti išduodamas tik tuo atveju, jeigu dėl svarbių priežasčių į tas pareigas negali būti priimamas Lietuvos pilietis. Palyginimui dabartiniame Valstybės tarnybos

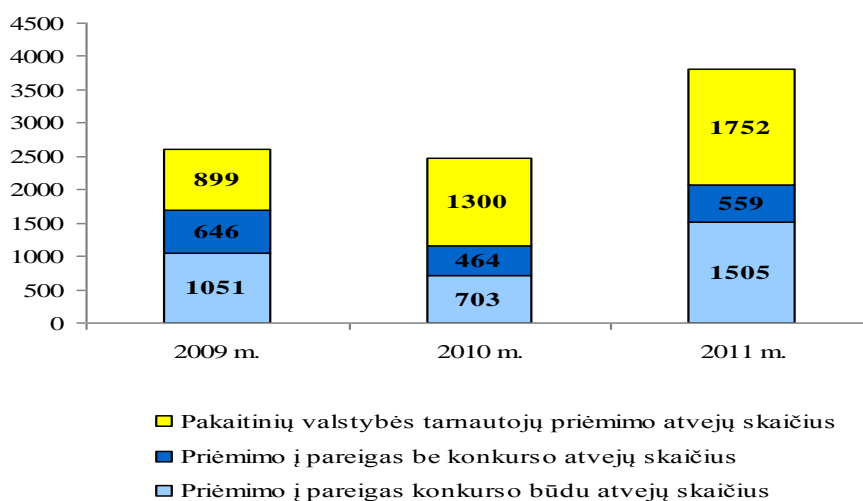
įstatymo 9 straipsnio 1 dalies 2 punkte reglamentuota, jog asmuo, priimamas į valstybės tarnautojo pareigas, privalo turėti Lietuvos Respublikos pilietybę.

Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas 2011 m. statistiniai Valstybės tarnautojų registro duomenys

2011 m. Registre buvo užregistruoti 3816 priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas atvejai¹, iš kurių 1505 atvejais į pareigas priimta konkurso būdu ir 2311 atvejais – be konkurso. Palyginus su 2010 m., priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas bendras atvejų skaičius padidėjo 55,0 proc. 2011 m. lyginant su 2010 m. 53,3 proc. (802 atvejais) padidėjo priėmimo konkurso būdu atvejų, 31 proc. (95 atvejais) padidėjo priėmimo be konkurso atvejų, bei 34,8 proc. (452 atvejais) išaugo pakaitinių valstybės tarnautojų priėmimo atvejų.

2011 m. palyginus su 2009 m., priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas bendras atvejų skaičius padidėjo 46,9 proc. (1220 atvejais): 43,2 proc. (454 atvejais) padidėjo priėmimo konkurso būdu atvejų, 13,5 proc. (87 atvejais) sumažėjo priėmimo be konkurso atvejų, o pakaitinių valstybės tarnautojų priėmimo atvejų skaičius padidėjo beveik du kartus (853 atvejais) (žr. Priedo lentelę Nr.1).

1 paveikslas. Priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas atvejų skaičius 2009 - 2011 m.

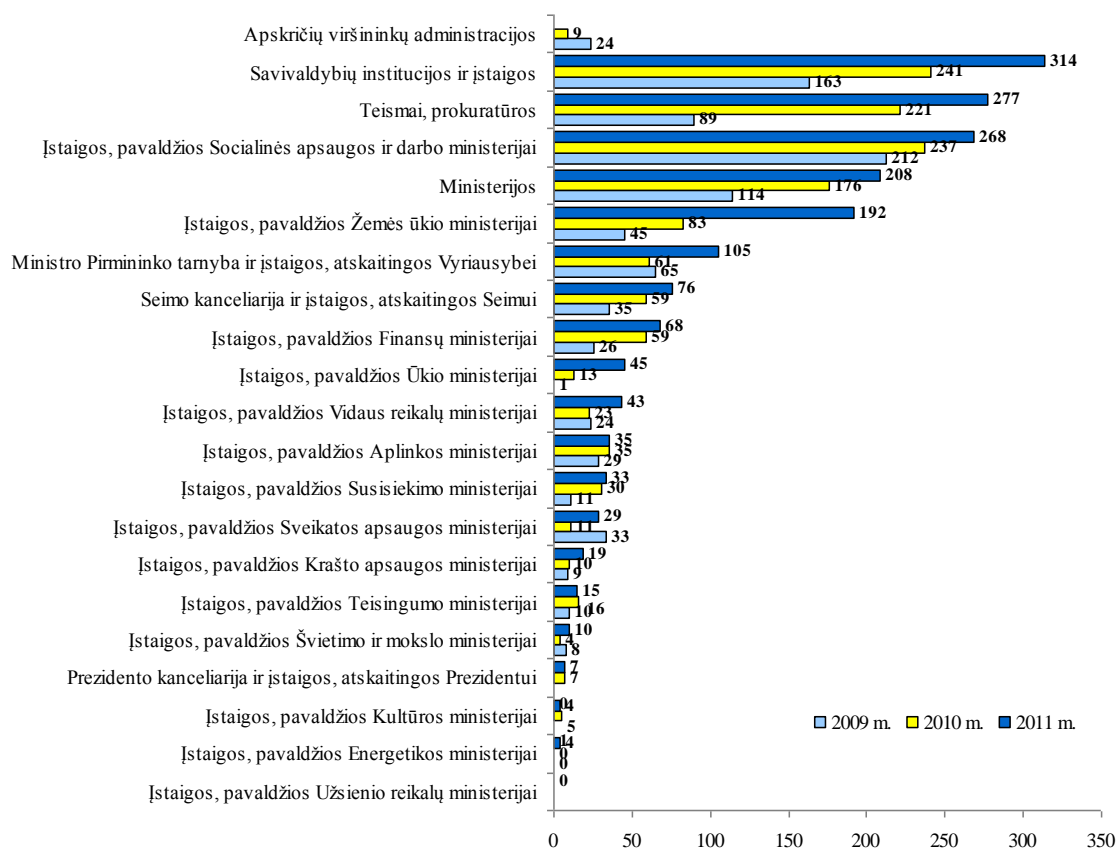
2011 m. 85,7 proc. priėmimo *be konkurso* atvejų sudarė priėmimo į politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo pareigas atvejai. Daugiausiai tokių atvejų buvo Seimo kanceliarijoje ir įstaigose, atskaitingose Seimui, (270 atvejų) bei savivaldos institucijose ir įstaigose (153 atvejai). 2011 m. bendras politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų skaičius nežymiai augo (1,7 proc.).

¹ Valstybės tarnautojas galėjo būti priimtas į pareigas daugiau nei vieną kartą per metus, todėl analizuojami ne asmenų, o atvejų skaičiai.

Analizuojant Registro duomenis apie *pakaitinių valstybės tarnautojų* priėmimą, pastebima, kad lyginant su 2010 m., 2011 m. pakaitinių valstybės tarnautojų priėmimo atvejų skaičius visose įstaigų grupėse išaugo: daugiau kaip du kartus pakaitinių valstybės tarnautojų skaičius išaugo įstaigose, pavaldžiose Žemės ūkio ministerijai, 25,3 proc. – teismuose ir prokuratūrose, 18,2 proc. – ministerijose, 30,3 proc. – savivaldybių institucijose ir įstaigose.

2011 m. palyginus su 2009 m. pakaitinių valstybės tarnautojų priėmimų atvejų skaičius taip pat didėjo: daugiau nei keturis kartus – įstaigose, pavaldžiose Žemės ūkio ministerijai, daugiau nei tris kartus – teismuose ir prokuratūrose, beveik du kartus – savivaldybių institucijose ir įstaigose ir ministerijose.

2 paveikslas. Priimtų pakaitinių valstybės tarnautojų skaičius pagal įstaigų grupes 2009 – 2011 m.

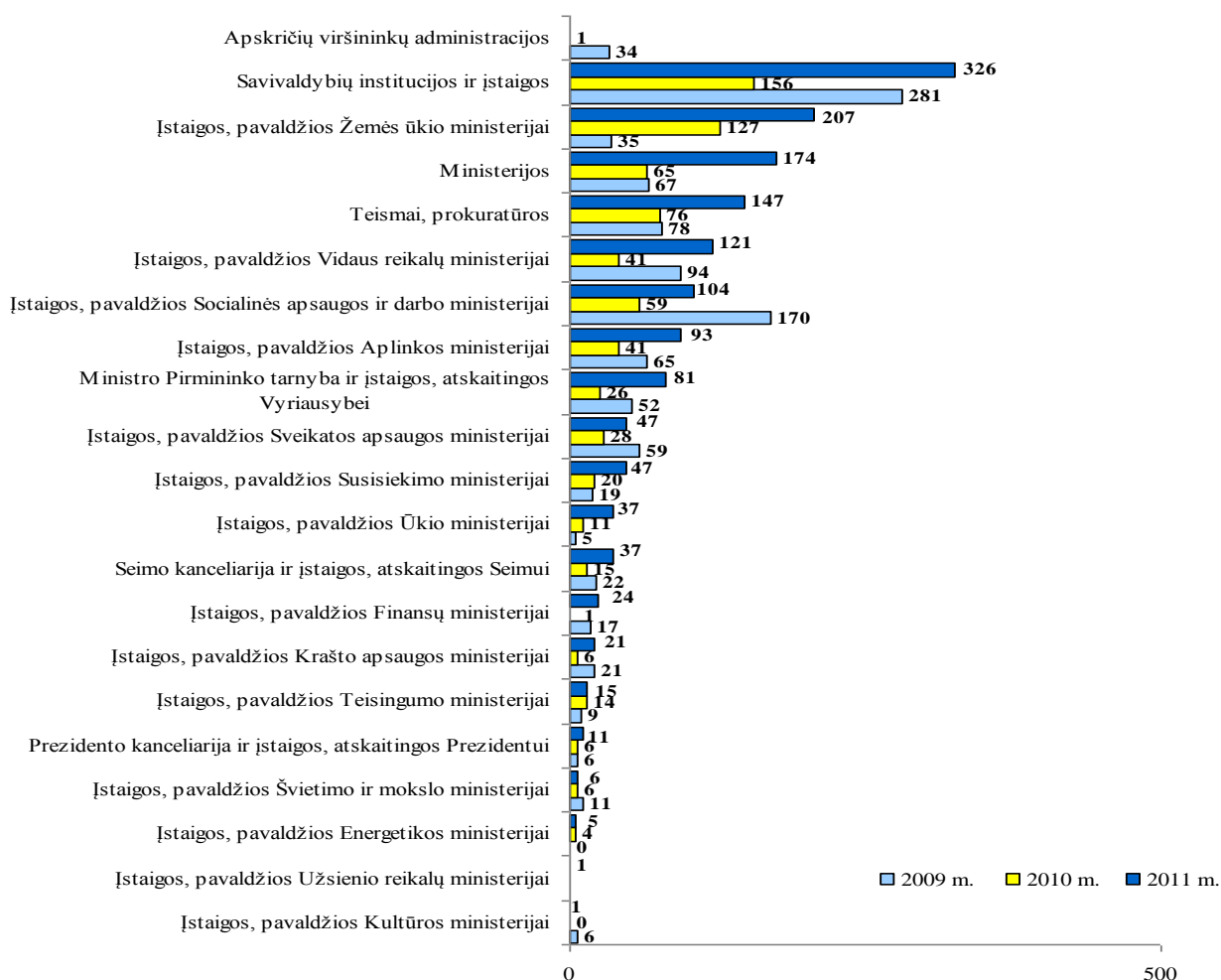

2011 m. iš 1505 priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas *konkurso būdu* atvejų, 27 atvejais buvo priimta į įstaigos vadovų ir jų pavaduotojų pareigas, o 1478 atvejais – į karjeros valstybės tarnautojo pareigas (98,7 proc. visų priimtų konkurso būdu). Tuo tarpu 2010 m. iš 703 priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas konkurso būdu atvejų, 30 atvejų buvo priimta į įstaigos vadovų ir jų pavaduotojų pareigas, o 673 atvejais – į karjeros valstybės tarnautojo pareigas (95,7 proc. visų

priimtų konkurso būdu), 2009 m. iš 1051 priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas konkurso būdu atvejo, 9 atvejais buvo priimta į įstaigos vadovo pareigas, o 1042 atvejais (99,1 proc. visų priimtų konkurso būdu) – į karjeros valstybės tarnautojo pareigas.

2011 m. į valstybės tarnautojo pareigas *konkurso būdu pirmą kartą* buvo priimti 46,4 proc. visų konkurso būdu priimtų valstybės tarnautojų (699 asmenų). 2010 m. į valstybės tarnautojo pareigas konkurso būdu pirmą kartą buvo priimti 49,8 proc. visų konkurso būdu priimtų valstybės tarnautojų (350 asmenų), 2009 m. – 60,1 proc. visų konkurso būdu priimtų valstybės tarnautojų (632 asmenys).

3 paveikslas. Konkurso būdu priimtų valstybės tarnautojų skaičius pagal įstaigų grupes 2009 - 2011 m.

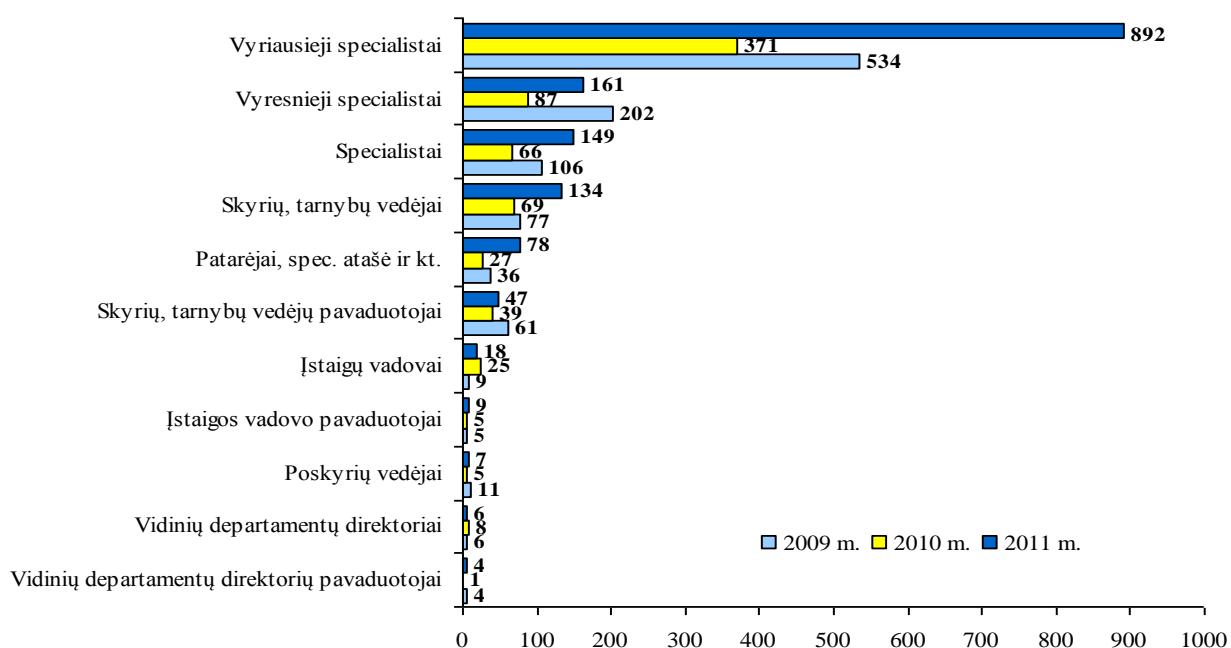

2011 m. konkurso būdu priimtų valstybės tarnautojų skaičius didėjo visose įstaigų grupėse. Lyginant su 2010 m., Ministro Pirmininko tarnyboje ir įstaigose, atskaitingose Vyriausybei, priimtų konkurso būdu skaičius padidėjo daugiau nei tris kartus, įstaigose, pavaldžiose vidaus reikalų ministerijai, – beveik tris kartus, savivaldybių institucijose ir įstaigose, ministerijose – daugiau nei du kartus, teismuose, prokuratūrose – beveik du kartus.

2011 m. lyginant su 2010 m., daugiau nei du kartus išaugo priėmimo atvejų skaičius vyriausiųjų specialistų, specialistų grupėje, beveik du kartus – skyrių, tarnybų vedėjų ir vyresniųjų specialistų grupėje. Tuo tarpu įstaigų vadovų, konkurso būdu priimamų į pareigas, grupėje priėmimo atvejų skaičius sumažėjo 28 proc.

2011 m. palyginus su 2009 m. 20,3 proc. sumažėjo priėmimo atvejų vyresniųjų specialistų grupėje (2011 m. palyginus su 2009 m. vyresniųjų specialistų sumažėjo 18,4 proc.), vyriausiųjų specialistų grupėje priėmimo atvejų skaičius išaugo 67,0 proc. Įstaigų vadovų, konkurso būdu priimamų į pareigas, ir jų pavaduotojų priėmimo atvejų padidėjo beveik du kartus, 74,0 proc. išaugo priėmimo atvejų skyrių, tarnybų vedėjų grupėje.

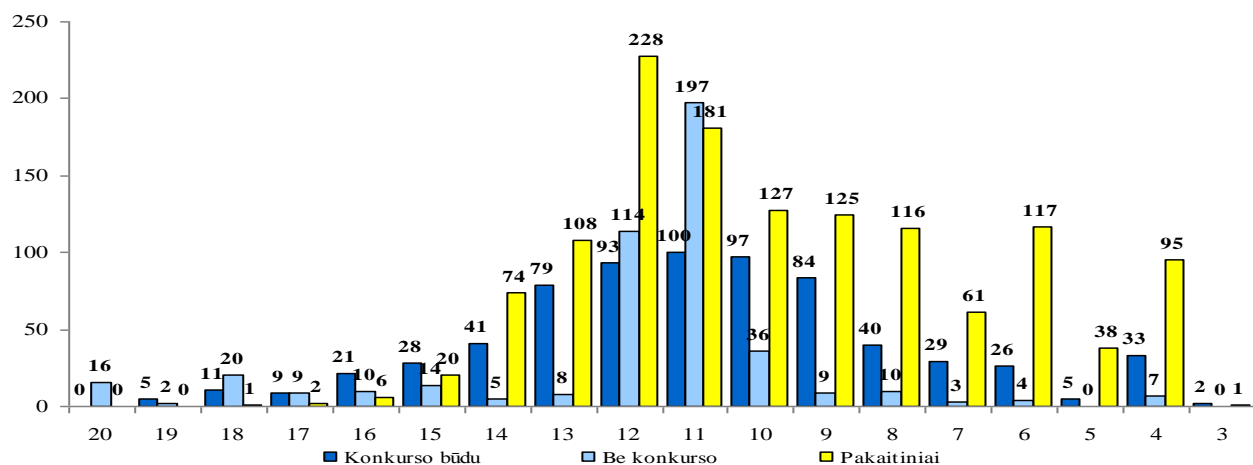
4 paveikslas. Priėmimo konkurso būdu atvejai pagal pareigybių grupes 2009 - 2011 m.

Lyginant 2011 m. priėmimo į valstybės tarnautojų pareigas atvejų skaičių pagal pareigybės kategoriją pastebima, kad daugiausia yra atvejų, kuomet valstybės tarnautojai priimti į 9-14 kategorijos valstybės tarnautojų pareigybes – 75,7 proc. visų konkurso būdu priimtų, 69,1 proc. visų priimtų valstybės tarnautojų be konkurso ir 71,8 proc. visų priimtų pakaitinių valstybės tarnautojų (žr. 5 pav.).

5 paveikslas. Konkurso būdu, be konkurso ir priimtų pakaitinių valstybės tarnautojų skaičius pagal pareigybės kategoriją 2011 m.

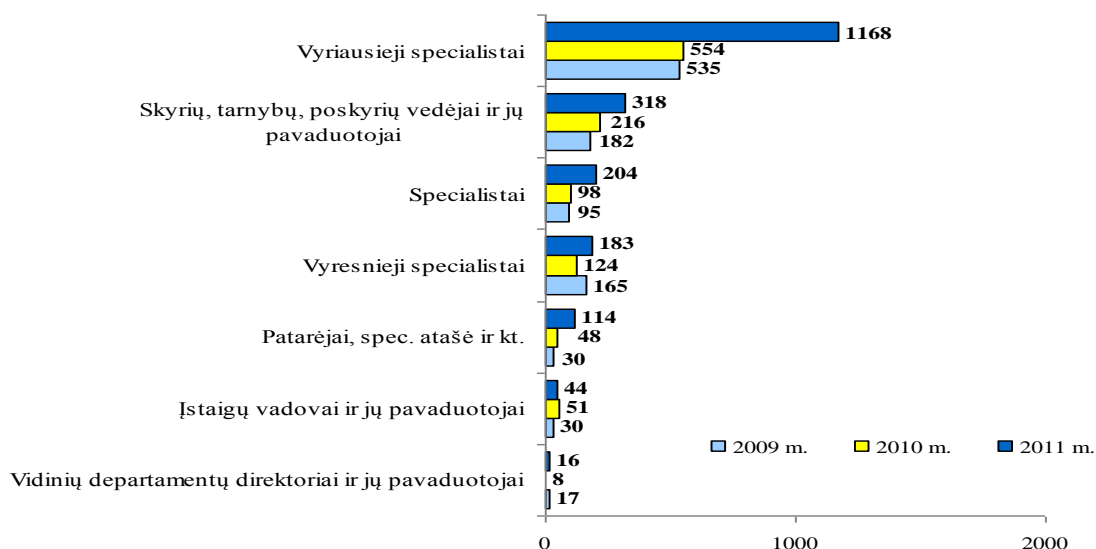

Konkursų skelbimas 2011 m.

2011 m. Valstybės tarnybos departamento paskelbtų konkursų skaičius padidėjo beveik du kartus, t.y. 2011 m. paskelbti 2047 konkursai į valstybės tarnautojo pareigas (žr. Priedų lentelę Nr. 2), 2010 m. – 1099 konkursai. 2011 m. lyginant su 2009 m. Valstybės tarnybos departamento paskelbtų konkursų skaičius padidėjo beveik du kartus.

Pagal pareigybių grupes, 2011 m. daugiausiai konkursų paskelbta į vyriausiųjų specialistų pareigas (1168 skelbimai), t.y. daugiau nei du kartus lyginant su 2010 m.

6 paveikslas. Valstybės tarnybos departamento paskelbtų konkursų skaičius pagal pareigybių grupes 2009 - 2011 m.

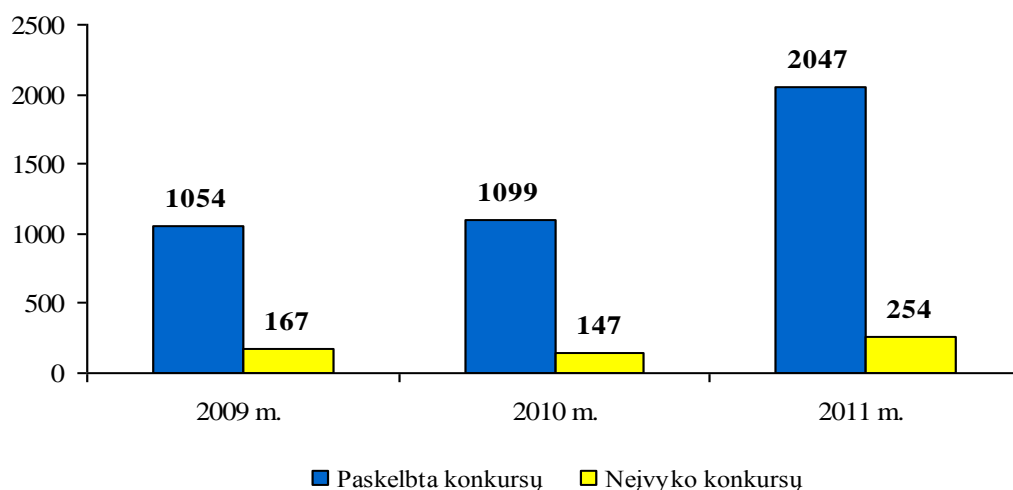
Skelbimų skaičius į vidinių departamentų direktorių ir jų pavaduotojų bei į specialistų pareigas lyginant su 2010 m. išaugo du kartus, į patarėjų ir spec. atašė pareigas – daugiau nei du

kartus. 47,6 proc. išaugo skelbimų skaičius į vyresniųjų specialistų pareigas ir 47,2 proc. - į skyrių, tarnybų, poskyrių vedėjų ir jų pavaduotojų pareigas. Į įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų pareigas konkursų skaičius 2011 m. sumažėjo 13,7 proc.

Daugiausia konkursų į valstybės tarnautojo pareigas 2011 m. buvo paskelbta savivaldybių institucijose ir įstaigose – 475 (23,2 proc. visų paskelbtų konkursų) ir ministerijose – 244 (11,9 proc. visų paskelbtų konkursų). Tai sudaro 35 proc. visų paskelbtų konkursų.

2011 m. į valstybės tarnautojo pareigas paskelbti 2047 konkursai, 1505 asmenys priimti *konkurso būdu*.

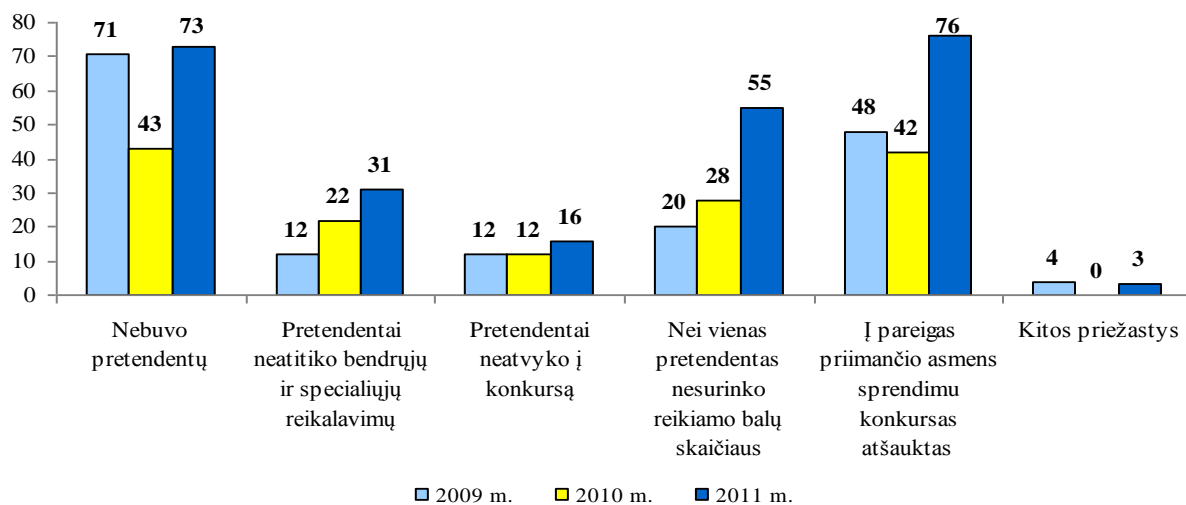
7 paveikslas. Paskelbtų konkursų į valstybės tarnautojo pareigas ir neįvykusių konkursų santykis 2009 - 2011 m.

2011 m. dažniausia nurodoma konkurso neįvykimo priežastis – į pareigas priimančio asmens sprendimu konkursas atšauktas (3,7 proc. paskelbtų konkursų), tuo tarpu 2010 m., ir 2009 m. – nebuvo pretendentių (2010 m. – 3,9 proc. paskelbtų konkursų, 2009 m. – 6,7 proc. paskelbtų konkursų).

Atkreiptinas dėmesys, kad nuo 2011 m. spalio 19 d. įsigaliojus naujiems Konkursų aprašo pakeitimams, pastebima dar viena konkurso neįvykimo priežastis, t.y. pretendentiui neleidžiama toliau dalyvauti egzamine žodžiu, nustatius, kad pretendentas neatitinka užsienio kalbos reikalavimo (2011 m. užregistruoti 3 atvejai) (žr. 8 pav.).

8 paveikslas. Neįvykusių konkursų skaičius pagal neįvykimo priežastis 2009 - 2011m.

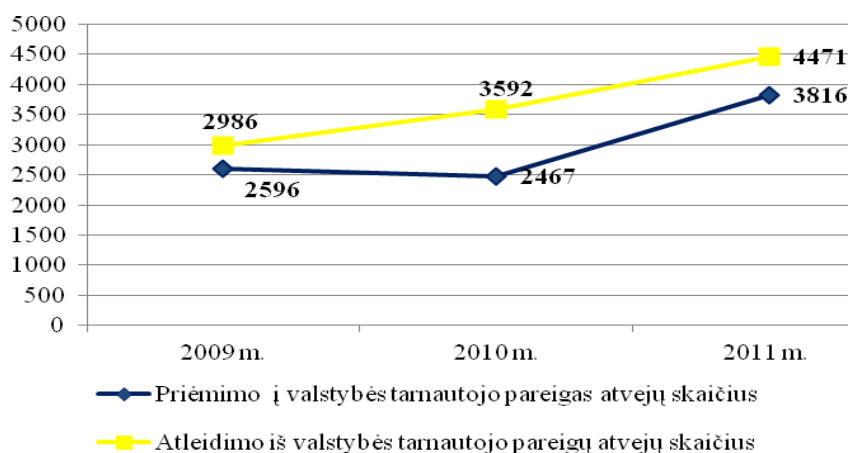

Analizuojant neįvykusių konkursų skaičių pagal pareigybių grupes, pastebima, kad daugiausia konkursų neįvyksta į vyriausiojo specialisto pareigas: 2011 m. – 58,3 proc. visų neįvykusių konkursų, 2010 m. – 55,8 proc. visų neįvykusių konkursų, 2009 m. – 56,9 proc. visų neįvykusių konkursų.

Analizuojant neįvykusių konkursų skaičių pagal pareigybės kategoriją, pastebima, kad daugiausia konkursų neįvyko į 9-13 kategorijos pareigas: 2011 m. – 75,9 proc. visų neįvykusių konkursų, 2010 m. – 68,8 proc. visų neįvykusių konkursų, 2009 m. – 71,9 proc. visų neįvykusių konkursų.

Analizuojant priėmimo į valstybės tarnautojų pareigas atvejų ir atleidimo iš valstybės tarnautojų pareigų atvejų skaičius, pastebima, jog atleidimo atvejų skaičius 2011 m. ir 2010 m. viršijo priėmimo į valstybės tarnautojų pareigas atvejų skaičių (žr. 9 pav.).

9 paveikslas. Žmogiškųjų išteklių kaita valstybės tarnyboje 2009 - 2011 m.

3.2. Pretendentų į valstybės tarnautojo pareigas kiekybinė analizė 2011 m.

Valstybės tarnybos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos (toliau – Valstybės tarnybos departamentas) Tarnybos sąlygų skyrius įvykdė Valstybės tarnybos departamento 2012 m. veiklos plane, patvirtintame Valstybės tarnybos departamento direktoriaus 2011 m. kovo 31 d. įsakymu Nr. 1V - 253, nustatytos priemonės – užtikrinti valstybės tarnybą tvarkančiai įstaigai priskirtų funkcijų vykdymą 2.4. punktą – atlikti pretendentų į valstybės tarnautojų pareigas 2011 m. kiekybinę analizę ir parengti pažymą. Šios pažymoje analizuojami duomenys apie vidutinį pretendentų skaičių 2011 m. organizuotuose konkursuose į karjeros valstybės tarnautojo ir įstaigos vadovo pareigas (toliau – konkursai į valstybės tarnautojų pareigas) valstybės ir savivaldybių institucijose ir įstaigose (toliau – valstybės institucijos). Vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas valstybės institucijose buvo analizuojamas pagal pareigų lygmenis:

1. įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų (taip pat kanclerių, ministerijų kanclerių ir kt.) lygmuo;
2. padalinių vadovų ir jų pavaduotojų (taip pat seniūnų, seniūnų pavaduotojų) lygmuo;
3. specialistų (taip pat teismo posėdžių sekretorių, teisėjų padėjėjų ir kt.) lygmuo.

Valstybės institucijų elektroniniu paštu buvo paprašyta 2012 m. vasario 20 d. – kovo 5 d. pateikti informaciją apie 2011 m. organizuotus konkursus į valstybės tarnautojo pareigas ir juose dalyvavusių pretendentų skaičių, užpildant apklausos anketą Valstybės tarnybos departamento internetiniame puslapyje www.vtd.lt, rubrikoje *ĮSTAIGOMS / APKLAUSOS / APKLAUSA DĖL PRETENDENTŲ*. Pakartotinai valstybės institucijų elektroniniu paštu buvo paprašyta užpildyti ir pateikti apklausos anketą 2012 m. kovo 27 d. - balandžio 5 d. laikotarpiu.

Pagrindinis analizės tikslas – išanalizuoti vidutinio pretendentų skaičiaus konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas kaitą 2009 - 2011 m.

Informaciją apie 2011 m. organizuotus konkursus į valstybės tarnautojo pareigas buvo prašyta pateikti 342 valstybės institucijų, tačiau apklausos anketą užpildė 270 valstybės institucijos (78,7 proc.) (žr. 3 priedas).

Atsižvelgiant į tai, kad Valstybės tarnautojų registro duomenimis 2011 m. Valstybės tarnybos departamentas paskelbė 2047 konkursus į valstybės tarnautojo pareigas, šioje pažymoje analizuota informacija apie 1555 konkursų, t. y. 76 proc. visų įvykusių konkursų² 270 valstybės institucijose. Analizuojamu laikotarpiu šiuose konkursuose dalyvavo 6421 pretendentai.

Daugiausiai pretendentų 2011 m. dalyvavo konkursuose į specialisto lygmens pareigas – 5282, t. y. 82,3 proc. visų pretendentų skaičiaus; į padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens

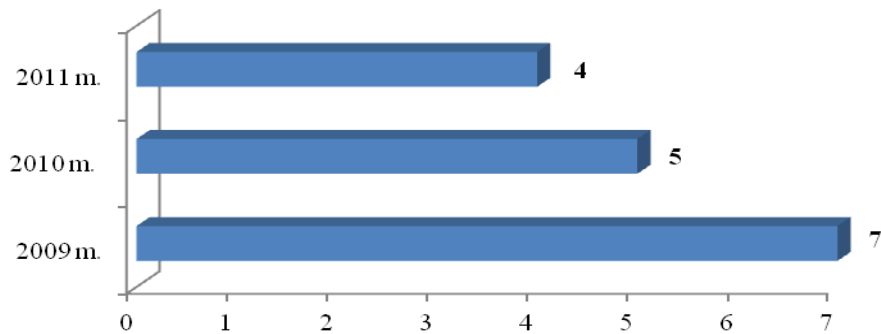
²Neįvykę konkursai, t. y. į pareigas priimančio asmens sprendimu atšaukti konkursai ir konkursai, kuriuose pretendentai neatitiko bendrųjų ir specialiųjų reikalavimų, pretendentų nebuvo ar jie neatvyko į konkursą, šioje pažymoje nebuvo analizuoti.

pareigas – 792, t.y. 12,3 proc. visų pretendentų skaičiaus; į įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigas – 347, t.y. 5,4 proc. visų pretendentų skaičiaus.

Vidutinio pretendentų skaičiaus kaita 2009 - 2011m.

Vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas 2011 m. lyginant su 2010 m. sumažėjo nuo 5 iki 4, o lyginant su 2009 m. sumažėjo nuo 7 iki 4 pretendentų 2011 m. (žr. 10 pav.)

10 paveikslas. Vidutinis pretendentų skaičius 2009 - 2011 m.

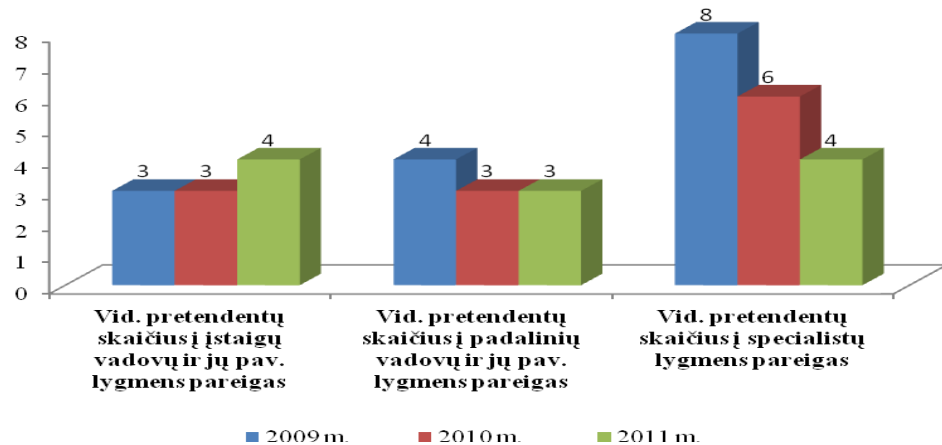
Vidutinio pretendentų skaičiaus kaita 2009 - 2011 m. pagal pareigų lygmenis

Pagal pareigų lygmenis 2011 m. vidutiniškai konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas dalyvavo pretendentų:

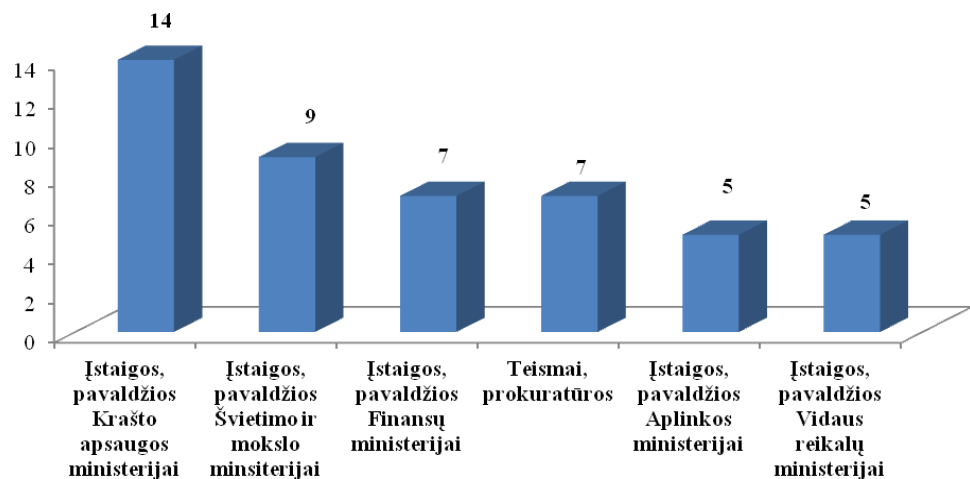
- įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose – 4 pretendentai;
- padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose – 3 pretendentai;
- specialistų lygmens pareigose – 4 pretendentai.

2011 m. vidutinis pretendentų skaičius *pagal pareigų lygmenis* lyginant su 2010 m. įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose padidėjo nuo 3 iki 4 pretendentų 2011 m.; padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose išliko stabilus, t.y. 3 pretendentai tiek 2011 m., tiek 2010 m.; specialistų lygmens pareigose vidutinis pretendentų skaičius sumažėjo nuo 6 iki 4 pretendentų 2011 m. (žr. 10 pav.).

2011 m. vidutinis pretendentų skaičius *pagal pareigų lygmenis* lyginant su 2009 m. išaugo įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose – nuo 3 iki 4 pretendentų 2011 m.; padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose sumažėjo nuo 4 iki 3 pretendentų 2011 m.; specialistų lygmens pareigose vidutinis pretendentų skaičius sumažėjo 2 kartus - nuo 8 iki 4 pretendentų 2011 m. (žr. 11 pav.).

11 paveikslas. Vidutinis pretendentų skaičius pagal pareigų lygmenis 2009 - 2011 m.

Analizuojant vidutinį pretendentų skaičių *pagal įstaigų grupes* 2011 m., nustatyta, kad didžiausias vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas - 14 Įstaigose, pavaldžiose Krašto apsaugos ministerijai; 9 pretendentai – Įstaigose, pavaldžiose Švietimo ir mokslo ministerijai; po 7 pretendentus Įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai, bei Teismuose, prokuratūrose; Įstaigose, pavaldžiose Energetikos ministerijai, vidutinis pretendentų skaičius – 6; Įstaigose, pavaldžiose Aplinkos ministerijai, bei Įstaigose, pavaldžiose Vidaus reikalų ministerijai, - 5 (žr. 12 pav.). Detalesni duomenys apie vidutinį pretendentų skaičių pagal pareigų lygmenis ir institucijų grupes 2011 m. pateikti 4 priede.

12 paveikslas. Vidutinis pretendentų skaičius pagal įstaigų grupes 2011 m.

Apibendrinant vykdytos kiekybinės analizės duomenis apie vidutinį pretendentų skaičių 2011 m. organizuotuose konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas, prieita prie šių išvadų:

1. Valstybės institucijose 2011 m. vidutiniškai konkursuose į įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigas dalyvavo 4 pretendentai, į padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigas – 3 pretendentai; į specialistų lygmens pareigas – 4 pretendentai.
2. Vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas 2011 m. buvo 4 pretendentai, tačiau lyginant su 2010 m. sumažėjo nuo 5 iki 4 pretendentų 2011 m., o lyginant su 2009 m. sumažėjo nuo 7 iki 4 pretendentų 2011 m.
3. Vidutinis pretendentų skaičius pagal pareigų lygmenis lyginant su 2010 m. įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose padidėjo nuo 3 iki 4 pretendentų 2011 m.; padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose išliko stabilus, t.y. 3 pretendentai tiek 2011 m., tiek 2010 m.; specialistų lygmens pareigose vidutinis pretendentų skaičius sumažėjo nuo 6 iki 4 pretendentų 2011 m.
4. Vidutinis pretendentų skaičius pagal pareigų lygmenis lyginant su 2009 m. išaugo įstaigų vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose – nuo 3 iki 4 pretendentų 2011 m.; padalinių vadovų ir jų pavaduotojų lygmens pareigose sumažėjo nuo 4 iki 3 pretendentų 2011 m.; specialistų lygmens pareigose vidutinis pretendentų skaičius sumažėjo 2 kartus - nuo 8 iki 4 pretendentų 2011 m.
5. Didžiausias vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas pagal įstaigų grupes 2011 m. buvo įstaigose, pavaldžiose Krašto apsaugos ministerijai – 14.

3.3. Valstybės tarnautojų teisės ir pareigos tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

Valstybės tarnautojų pareigos tarpukario Lietuvos teisės aktuose

Nagrinėjant tarpukario Lietuvos teisės aktus, pagrindinės valstybės tarnautojo pareigos buvo nurodytos Įstatyme dėl valstybės tarnybos sutvarkymo (LVŽ. 1919. Nr. 4 - 19), kuriame buvo nustatyta, kad kiekvienas valstybės valdininkas privalo duoti raštu tokį pasižadėjimą – „Lietuvos Valstybės Konstituciją saugoti, įstatymus ir Vyriausiosios Valdžios įsakymus pildyti ir savo pareigas sąžiningai ir teisingai eiti“. Šios priesaikos valstybei davimo ir priėmimo tvarka nebuvo nustatyta, paminėta tik, kad „Ministeriai duoda priesaiką Ministerių Kabineto posėdyje, visi gi valdininkai taja tvarka, kokią nustatys kiekvienas Ministeris savo žinyboje“ (LVŽ. 1919. Nr. 4 - 19). Analizuojant minėtą įstatymą, galima teigti, kad pagrindinės tuometinio valstybės tarnautojo pareigos buvo šios (žr. 2 lent.).

2 lentelė. Tarpukario Lietuvos teisės aktuose įtvirtintos valstybės tarnautojo pareigos

1. laikytis Konstitucijos ir įstatymų;
2. vykdyti valdžios nurodymus;
3. būti sąžiningais ir teisingais einant savo pareigas.

Plačiausioji, apjungianti daugelį kitų pareigų bei dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 15 straipsnyje įtvirtinta, buvo pareiga – laikytis Konstitucijos, kurioje buvo reglamentuota daugelis valstybės valdymo ir gyvenimo sričių – piliečių teisės ir jų apsauga, valstybės valdymo sistemos struktūra, vietos savivaldos principai, krašto apsaugos, valstybės ekonominės politikos, švietimo, socialinės apsaugos ir kiti aktualūs valstybės gyvenimo klausimai. Su pareiga laikytis Konstitucijos yra susijęs įsipareigojimas laikytis įstatymų. Ši pareiga galėjo būti įgyvendinama susilaikant nuo veiksmų, pažeidžiančių valstybėje galiojusius įstatymus bei vykdant savo tarnybos pareigas, užkertant kelią įstatymų pažeidimams. Valstybės tarnautojo pasižadėjimas „Vyriausiosios Valdžios įsakymus pildyti“ patvirtina jo pareigą būti lojaliam teisėtai valstybės valdžiai bei lojalų valdžios atstovo vaidmenį. Valstybės tarnautojui, kaip valstybės tarnybos profesijos atstovui, pareiga būti sąžiningam ir teisingam įpareigojo valstybės tarnautoją būti nešališką ir objektyvų vykdant savo tarnybos funkcijas, nepiktnaudžiauti turima tarnybine padėtimi, nesinaudoti ja savo asmeniniams interesams tenkinti. Tai buvo pagrindinės tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojo pareigos, tačiau jų baigtinis sąrašas tarpukario Lietuvos teisės aktuose nebuvo įtvirtintas.

Valstybės tarnautojo pareigos dabartiniame Valstybės tarnybos įstatyme

Palyginimui dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 15 straipsnyje yra išvardintos 11 valstybės tarnautojo pareigų (žr. 3 lent.):

3 lentelė. Valstybės tarnautojo pareigos, įtvirtintos dabartiniame Valstybės tarnybos įstatyme

1. laikytis Lietuvos Respublikos Konstitucijos, įstatymų ir kitų teisės aktų;
2. būti lojalūs Lietuvos valstybei ir jos konstitucinei santvarkai;
3. gerbti žmogaus teises ir laisves, tarnauti visuomenės interesams;
4. tinkamai atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas ir laiku atlikti pavedamas užduotis;
5. laikytis šiame Įstatyme, kituose teisės aktuose nustatytų valstybės tarnautojų veiklos etikos principų ir taisyklių, vengti viešųjų ir privačių interesų konflikto, teisės aktų nustatyta tvarka deklaruoti privačius interesus, nepiktnaudžiauti tarnyba;
6. laikytis valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų vidaus

tvarkos taisyklių;
7. teisės aktų nustatyta tvarka teikti informaciją apie savo tarnybą;
8. mokytis šio Įstatymo nustatyta tvarka;
9. nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar su tarnyba susijusia informacija kitaip, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai;
10. nesinaudoti valstybės ar savivaldybių nuosavybe ne tarnybinei veiklai;
11. nedalyvauti šio Įstatymo 17 straipsnyje nurodytoje su valstybės tarnautojo pareigomis nesuderinamoje veikloje ir nenaudoti tarnybos (darbo) laiko kitiems tikslams, išskyrus kitą darbą, dirbamą turint valstybės tarnautoją į pareigas priėmusio asmens leidimą šio Įstatymo 16 ¹ straipsnyje nustatyta tvarka, jei tai netrukdytų valstybės tarnautojui tinkamai atlikti jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, taip pat savivaldybės tarybos nario ir profesinės sąjungos atstovo pareigų atlikimą.

Šio įstatymo 15 straipsnio 2 dalis, kaip ir tarpukario Įstatymas dėl valstybės tarnybos sutvarkymo nepateikia baigtinio valstybės tarnautojo pareigų sąrašo ir primena, jog įstatymai gali nustatyti ir kitų valstybės tarnautojų pareigų.

Taigi tiek tarpukario Lietuvos valstybės Įstatyme dėl valstybės tarnybos sutvarkymo, tiek dabartiniame Valstybės tarnybos įstatyme pastebima daug pareigų, susijusių su skirtingais valstybės tarnautojo vaidmenimis: valdžios atstovas (Konstitucijos, įstatymų laikymasis, lojalumas valdžiai), visuomenės interesų gynėjas (tarnavimas visuomenės interesams), organizacijos narys (objektyvus užduočių atlikimas), profesijos atstovas (tinkamas naudojimas informacija, nepiktnaudžiavimas tarnyba), pilietis (pagarba žmogaus teisėms ir laisvėms) (Palidauskaitė, 2006).

Valstybės tarnautojų teisės tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

Valstybės tarnautojų pareigos yra susijusios su jų teisėmis, nes už tinkamą savo pareigų atlikimą ir darbą valstybei valstybės tarnautojai turi galimybę naudotis tam tikromis teisėmis. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje išskiriamos šios valstybės tarnautojų teisės, išdėstytos 4 lentelėje:

4 lentelė. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisės

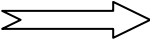
1. gauti įstatymų ar kitų teisės aktų nustatytą darbo užmokestį;
2. turėti įstatymų nustatytas atostogas;
3. atėjus laikui gauti pensiją;
4. gauti kitą valstybės teikiamą finansinę paramą,

susijusių su valstybės tarnautojo statuso turėjimu;

5. siekti karjeros bei mokytis.

Palyginimui dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnis nustato dabartines valstybės tarnautojų teises, kurios papildo tarpukario valstybės tarnautojų teisių sąrašą (žr. 5 lent.):

5 lentelė. Dabartinės valstybės tarnautojų teisės

1. teisė į karjerą valstybės tarnyboje pagal turimą kvalifikaciją (ši teisė garantuojama tik karjeros valstybės tarnautojams, tuo tarpu pakaitiniai valstybės tarnautojai tokios teisės neturi);	
2. gauti įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytą darbo užmokestį, taip pat gauti įstatymų ir kitų teisės aktų pagrindu nustatytą atlyginimą:	a) už darbą visų lygių rinkimų, referendumo komisijoje ir kitose komisijose (tarybose); b) už darbą pagal sutartis, sudarytas su rinkimų, referendumo ir kitomis komisijomis (tarybomis); c) už teisės aktų projektų rengimą (jei ši funkcija nenurodyta valstybės tarnautojo pareigybės aprašyme), kai jis yra paskiriamas rengti teisės aktų projektus; d) už darbą atliekant savivaldybės tarybos nario pareigas ne tarnybos (darbo) metu arba tarnybos (darbo) laiku; e) už dalyvavimą Europos Sąjungos, tarptautinių organizacijų, užsienio valstybių finansuojamuose paramos teikimo arba Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projektuose, kuriuose vykdoma su valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos misija ir tikslais susijusi veikla, jeigu už tą darbo laiką neturi būti mokamas valstybės tarnautojo darbo užmokestis iš valstybės biudžeto lėšų; f) Valstybės tarnybos įstatymo 17 straipsnio 1 punkte nurodytu atveju, t.y. gauti atlyginimą ar kitas išmokas už įmonės organo nario veiklą, kai šiuo nariu jis yra išrinktas ar paskirtas valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos įgaliojimu, taip pat kitą teisės aktų nustatyta tvarka mokamą atlyginimą;
3. teisė į mokymą Valstybės tarnybos įstatymo nustatyta tvarka už valstybės ir savivaldybių biudžetų lėšas;	
4. teisė į Valstybės tarnybos įstatymo bei kitų įstatymų nustatytas atostogas;	
5. teisė į valstybinio socialinio draudimo pensiją, Valstybės tarnybos įstatymo bei kitų teisės aktų nustatytas socialines ir kitas garantijas;	
6. teisė streikuoti, išskyrus valstybės tarnautojus, einančius valstybės ar savivaldybės institucijos ar įstaigos padalinio vadovo ar aukštesnes pareigas;	

7. teisė būti profesinių sąjungų, organizacijų ar susivienijimų nariais, taip pat politinių partijų ar organizacijų nariais, ne tarnybos (darbo) laiku, išskyrus valstybės tarnautojus, atliekančius savivaldybės tarnybos nario pareigas, dalyvauti politinėje veikloje;

8. teisė būti atleistiems nuo tarnybinių pareigų dalyvauti Seimo, Respublikos Prezidento, Europos Parlamento ar savivaldybių tarnybų rinkimuose įstatymų nustatyta tvarka, paskelbus juos kandidatais, už tą laikotarpį negaunant darbo užmokesčio.

Teisė atkurti valstybės tarnautojo statusą, įtvirtina Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 2, 3 ir 5 dalyse

Papildant 4 lentelėje išvardintas dabartines valstybės tarnautojų teises, svarbu paminėti, jog Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 2, 3 bei 5 dalys reglamentuoja asmenims, savo noru atsistatydinusiems iš valstybės tarnautojo pareigų, socialinę garantiją, t.y. teisę atkurti karjeros valstybės tarnautojo statusą ir teisę atkurti įstaigos vadovo (išskyrus įstaigos vadovą, priimamą į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu ar įstatymo nustatytai kadencijai) statusą. Teisę atkurti karjeros valstybės tarnautojo statusą – Vyriausybės nustatyta tvarka grįžti į eitas arba, jeigu nėra galimybės, kitas tos pačios ar žemesnės kategorijos karjeros valstybės tarnautojo pareigas toje pačioje ar kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje – ir teisę atkurti įstaigos vadovo (išskyrus įstaigos vadovą, priimamą į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu ar įstatymo nustatytai kadencijai) statusą – Vyriausybės nustatyta tvarka grįžti į eitas arba, jeigu nėra galimybės, kitas tos pačios ar žemesnės kategorijos įstaigos vadovo (išskyrus įstaigos vadovą, priimamą į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu ar įstatymo nustatytai kadencijai) pareigas kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje turi asmenys, kurie (žr. 6 lent.):

6 lentelė. Aplinkybės, dėl kurių asmenys, atsistatydinę savo noru iš valstybės tarnautojo pareigų, turi teisę atkurti valstybės tarnautojo statusą

1. dėl paskyrimo ar išrinkimo į valstybės politiko, Europos Parlamento nario, Seimo ar Respublikos Prezidento skiriamo valstybės institucijos ar įstaigos vadovo, kito Seimo ar Respublikos Prezidento skiriamo valstybės pareigūno, Seimo ar Respublikos Prezidento skiriamo valstybinės (nuolatinės) komisijos ar tarybos pirmininko, jo pavaduotojo ar nario, taip pat pagal specialų įstatymą įsteigtos komisijos, tarybos, fondo valdybos pirmininko ar nario, politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojo, valstybės tarnautojo statusą turinčio įstaigos vadovo, priimto į pareigas įstatymo nustatytai kadencijai, pareigas savo noru atsistatydino iš karjeros valstybės tarnautojo arba įstaigos vadovo pareigų, - per 3 mėnesius po paskyrimo (išrinkimo) į šias pareigas laikotarpio pabaigos ar kitaip nutrūkus jų įgaliojimams; tokios teisės neturi asmenys, kurių įgaliojimai eiti šiame punkte nurodytas pareigas nutrūko dėl priežasčių, susijusių su netinkamu pareigų vykdymu, nepatenkinamais tarnybinių veiklos rezultatais, ar už tarnybinius nusižengimus;

2. dėl darbo viešojo administravimo srityje tarptautinėje organizacijoje ar institucijoje, Europos Sąjungos institucijoje ar įstaigoje, Europos Komisijos ar Tarybos įsteigtoje institucijoje, Europos Komisijos ir Europos Sąjungos valstybių narių bendrai įsteigtoje organizacijoje (konsorciume), civilinėje tarptautinėje operacijoje ar misijoje (toliau – tarptautinė institucija) arba užsienio valstybės institucijoje savo noru atsistatydino iš karjeros valstybės tarnautojo arba įstaigos vadovo pareigų, - per 3 mėnesius nuo darbo tarptautinėje institucijoje arba užsienio valstybės institucijoje pabaigos; tokios teisės neturi asmenys, kurie buvo atleisti iš tarptautinės institucijos arba užsienio valstybės institucijos dėl prižasčių, susijusių su netinkamu pareigų vykdymu ar nepatenkinamais tarnybinės veiklos rezultatais, ar už tarnybinius nusižengimus;

3. dėl išvykimo kartu su priimtu, perkeltu, paskirtu arba išrinktu darbui užsienyje sutuoktiniu (išskyrus diplomato statusą turintį sutuoktinį) savo noru atsistatydino iš karjeros valstybės tarnautojo arba įstaigos vadovo pareigų, - per 3 mėnesius po sutuoktinio perkėlimo laikotarpio pabaigos arba per 3 mėnesius nuo prašymo atkurti karjeros valstybės tarnautojo arba įstaigos vadovo statusą pateikimo dienos, jeigu toks prašymas pateikiamas nepasibaigus sutuoktinio perkėlimo laikotarpiui.

Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 3 dalis reglamentuoja dar vieną teisės atkurti karjeros valstybės tarnautojo statusą atvejį, t.y. Vyriausybės nustatyta tvarka grįžti į eitas arba, jeigu nėra galimybės, kitas tos pačios kategorijos karjeros valstybės tarnautojo pareigas toje pačioje ar kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje – ir teisę atkurti įstaigos vadovo (išskyrus įstaigos vadovą, priimamą į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu ar įstatymo nustatytai kadencijai) statusą – Vyriausybės nustatyta tvarka grįžti į eitas arba, jeigu nėra galimybės, kitas tos pačios kategorijos įstaigos vadovo (išskyrus įstaigos vadovą, priimamą į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu ar įstatymo nustatytai kadencijai) pareigas kitoje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje – turi diplomatų sutuoktiniai, kurie atsistatydino savo noru iš karjeros valstybės tarnautojo arba įstaigos vadovo pareigų dėl išvykimo kartu su sutuoktiniu, paskirtu dirbti užsienyje. Šie asmenys turi teisę atkurti karjeros valstybės tarnautojo statusą arba įstaigos vadovo statusą per 3 mėnesius po sutuoktinio perkėlimo laikotarpio pabaigos arba per 3 mėnesius nuo prašymo atkurti karjeros valstybės tarnautojo statusą arba įstaigos vadovo statusą pateikimo dienos, jeigu toks prašymas pateikiamas nepasibaigus sutuoktinio perkėlimo laikotarpiui.

Papildant tai, Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 6 dalis nuo 2012-09-01 nustato, jog šio straipsnio 2, 3, 4 ir 5 dalyse nurodyti asmenys priimami į valstybės tarnautojo pareigas, jeigu atitinka bendruosius reikalavimus, keliamus asmeniui, priimamam į valstybės tarnautojo pareigas, ir jiems siūlomos pareigybės aprašyme nustatytus specialiuosius reikalavimus. Asmenys, siekiantys atkurti įstaigos vadovo ar karjeros valstybės tarnautojo statusą, gali būti priimti į šias pareigas

Vyriausybės nustatyta tvarka valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, kurioje siūlomos pareigos, patikrinus jų gebėjimus atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas.

Apibendrinant valstybės tarnautojo statuso atkūrimo galimybę, įtvirtintą Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 2, 3 bei 5 dalyse, galima daryti išvadą, jog teisė atkurti valstybės tarnautojo statusą įgyvendinama, jeigu yra tenkinamos dvi sąlygos, nustatytos Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnio 2 dalyje, t.y. atsistatydinimas savo noru iš karjeros valstybės tarnautojo ar įstaigos vadovo pareigų ir darbas viešojo administravimo srityje. Taip pat įtvirtinus Valstybės tarnybos įstatymo nuostatų pakeitimus nuo 2012-09-01 nebelieka imperatyvaus įpareigojimo įstaigai priimti asmenį į siūlomas valstybės tarnautojo pareigas, kadangi asmuo gali būti priimamas į šias pareigas Vyriausybės nustatyta tvarka valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, kurioje siūlomos pareigos, patikrinus jo gebėjimus atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas.

Statuso atkūrimo ir pareigų siūlymo buvusiems valstybės tarnautojams socialinės garantijos įgyvendinimo procedūras išsamiai reglamentuoja Vyriausybės nutarimas Nr. 967 „Dėl Karjeros valstybės tarnautojo ir įstaigos vadovo statuso atkūrimo ir pareigų siūlymo buvusiam karjeros valstybės tarnautojui ir įstaigos vadovui taisyklių patvirtinimo“

Valstybės tarnautojų teisė dirbti kitą darbą, įtvirtinta Valstybės tarnybos įstatymo 16¹ straipsnyje

Papildant Valstybės tarnybos įstatymo 16 straipsnyje nustatytas valstybės tarnautojų teises, šio Įstatymo 16¹ straipsnis reglamentuoja valstybės tarnautojo teisę dirbti kitą darbą įmonėse, įstaigose, organizacijose, nepasaint jų nuosavybės formos, teisinės formos, rūšies bei veiklos pobūdžio, ir gauti už šį darbą darbo užmokestį ar atlyginimą, jeigu tai nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto valstybės tarnyboje, nesudaro prielaidų valstybės tarnybą panaudoti asmeniniais interesais, nediskredituoja valstybės tarnybos autoriteto, nekliudo asmeniui, einančiam pareigas valstybės tarnyboje, tinkamai atlikti jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, taip pat kai tai nėra darbas tose įmonėse, įstaigose, organizacijose, kurių atžvilgiu valstybės tarnautojas turi valdingus įgaliojimus arba kontroliuoja, prižiūri jų veiklą arba priima kokius nors kitus sprendimus dėl tos įmonės, įstaigos ar organizacijos, ir kai nėra kitų aplinkybių, dėl kurių valstybės tarnautojai negali dirbti kito darbo ir gauti atlyginimo. Sprendimą dėl leidimo valstybės tarnautojui dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį priima valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo valstybės tarnautojo prašymu. Sprendimas dėl leidimo valstybės tarnautojui dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį galioja vienerius metus nuo sprendimo priėmimo dienos. Jeigu toks sprendimas priimtas dėl valstybės tarnautojo kito darbo Europos Sąjungos, tarptautinių organizacijų, užsienio valstybių finansuojamuose paramos teikimo arba Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai projektuose, leidimas galioja iki projekto pabaigos. Valstybės tarnautoją perkėlus į

kitas pareigas, pasikeitus jo pareigybės aprašyme nustatytoms funkcijoms, valstybės tarnautojas privalo pateikti naują prašymą leisti dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį. Valstybės tarnautojų prašymai leisti dirbti kitą darbą pagal darbo sutartį nagrinėjami Vyriausybės ar jos įgaliotos institucijos nustatyta tvarka.

Svarbu pažymėti, kad nuostatos dėl valstybės tarnautojų teisės dirbti kitą darbą taikomos valstybės tarnautojams, kurie dirba ar ketina įsidarbinti įmonėse, įstaigose ar organizacijose pagal darbo sutartį, o valstybės tarnautojui, norinčiam verstis individualia veikla įsigijus verslo liudijimą, arba valstybės tarnautojui, kuris pagal Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymą yra autorių teisių arba gretutinių teisių subjektas, nereikia gauti valstybės tarnautoją į pareigas priimančio asmens leidimo. Pavyzdžiui, jei valstybės tarnautojai skaito paskaitas, kurios traktuojamos kaip autorių teisių ir gretutinių teisių objektas, t.y. darbas pagal autorinę sutartį, tokiu atveju jiems nereikia darbdavio leidimo dirbti kitą darbą. Tačiau jei valstybės tarnautojo dirbamas kitas darbas yra darbo sutarties objektas, jis privalo gauti į pareigas priimančio asmens leidimą. Valstybės tarnautojas gali dirbti kitą darbą, jei tai netrukdyt jam tinkamai atlikti jo pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas. Todėl įgyvendinant Valstybės tarnybos įstatymo 16¹ straipsnio nuostatas, vertinama, ar darbas, dėl kurio prašoma leidimo dirbti, atitinka Valstybės tarnybos įstatymo nustatytus kriterijus. Siekiant suderinti valstybinėje tarnyboje dirbančių asmenų privačius ir visuomenės viešuosius interesus, turėtų būti užtikrinama, kad priimant sprendimus pirmenybė būtų teikiama viešiesiems interesams. Valstybės tarnautoją į pareigas priimančio asmuo įstatymų nustatyta tvarka gali kreiptis į Vyriausiąją tarnybinės etikos komisiją su prašymu pateikti rekomendaciją, jeigu jam iškyla abejonų, ar darbas, kurį valstybės tarnautojas ketina dirbti arba dirba, nesukelia viešųjų ir privačių interesų konflikto valstybės tarnyboje.

Pažymėtina, kad Valstybės tarnybos įstatymo 17 straipsnis nustato, kokia veikla yra nesuderinama su valstybės tarnautojo pareigomis. Kadangi individuali veikla, autorinio atlyginimo už kūrinį, kurie yra intelektualios nuosavybės teisių objektai, gavimas, bei vertimasis žemės ūkio veikla ir miškininkyste (ūkininko ūkio steigimas) pagal Lietuvos Respublikos Ūkininko ūkio įstatymą šiame straipsnyje nepaminėta, todėl manytina, kad ji yra leistina valstybės tarnautojui. Valstybės tarnautojui, norinčiam verstis ūkininko veikla, nereikia gauti į pareigas priimančio asmens leidimo.

Papildant tai, Valstybės tarnybos įstatymo 15 straipsnio 9 punktas įpareigoja valstybės tarnautoją nesinaudoti ir neleisti naudotis tarnybine ar su tarnyba susijusia informacija kitaip, negu nustato įstatymai ar kiti teisės aktai, 10 punktas – nesinaudoti valstybės ar savivaldybių nuosavybe ne tarnybinei veiklai. Taigi valstybės tarnautojas, dirbdamas kitą darbą, turi nesudaryti prielaidų

valstybės tarnybą panaudoti asmeniniais interesais. Kitaip tariant, valstybės tarnautojas privalo vykdyti Valstybės tarnybos įstatymo 15 straipsnyje nustatytas pareigas.

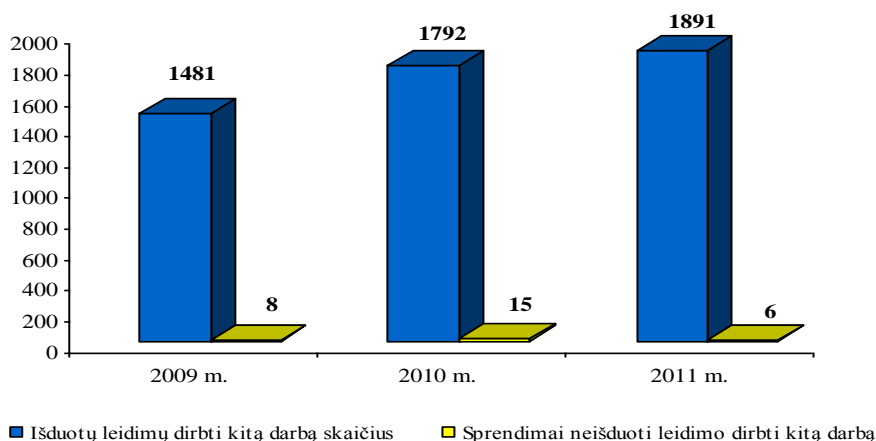
Kalbant apie darbo laiką, paminėtina, kad vadovaujantis Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimo Nr. 990 „Dėl darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose“ 2.7. punktu, šalių susitarimu gali būti nustatytas atskiras valstybės tarnautojo darbo grafikas netaikant šiuo nutarimu nustatytų reikalavimų dėl darbo laiko pradžios, pabaigos ir kasdieninės darbo laiko trukmės. Atsižvelgiant į tai, šalių susitarimu valstybės tarnautojui, dirbančiam kitą darbą ir turint leidimą jį dirbti, gali būti sudarytas atskiras darbo grafikas. Remiantis Valstybės tarnybos įstatymo 24 straipsnio 5 dalimi, valstybės tarnautojų, naudojančių tarnybos laiką kitam darbui, dirbamam turint valstybės tarnautoją į pareigas priėmusio asmens leidimą Valstybės tarnybos įstatymo 16¹ straipsnyje nustatyta tvarka, darbo užmokestis apskaičiuojamas proporcingai valstybės tarnyboje dirbtam laikui.

Statistiniai Valstybės tarnautojų Registro duomenys apie išduotus leidimus dirbti kitą darbą 2009 - 2011 m.

Išanalizavus Registro duomenis, pastebima, jog 2011 m. buvo išduotas 1891 leidimas dirbti kitą darbą, beveik 5 proc. daugiau nei 2010 m. ir 22 proc. daugiau nei 2009 m.

2011 m., lyginant su 2010 m., beveik 2 kartus sumažėjo sprendimų neišduoti leidimo dirbti kitą darbą – 2011 m. buvo priimti 6 sprendimai neišduoti leidimo dirbti kitą darbą, tai sudaro tik 0,3 proc. visų išduotų leidimų dirbti kitą darbą, kai 2010 m. priimta 15 sprendimų neišduoti leidimo dirbti kitą darbą, tai sudarė 0,8 proc. visų tais metais išduotų leidimų dirbti kitą darbą. Lyginant su 2009 m., 2011 m. dviem sprendimais neišduoti leidimo dirbti kitą darbą priimta mažiau. 15 paveiklas parodo išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičių ir sprendimų neišduoti leidimo dirbti kitą darbą skaičių 2009 – 2011 m.

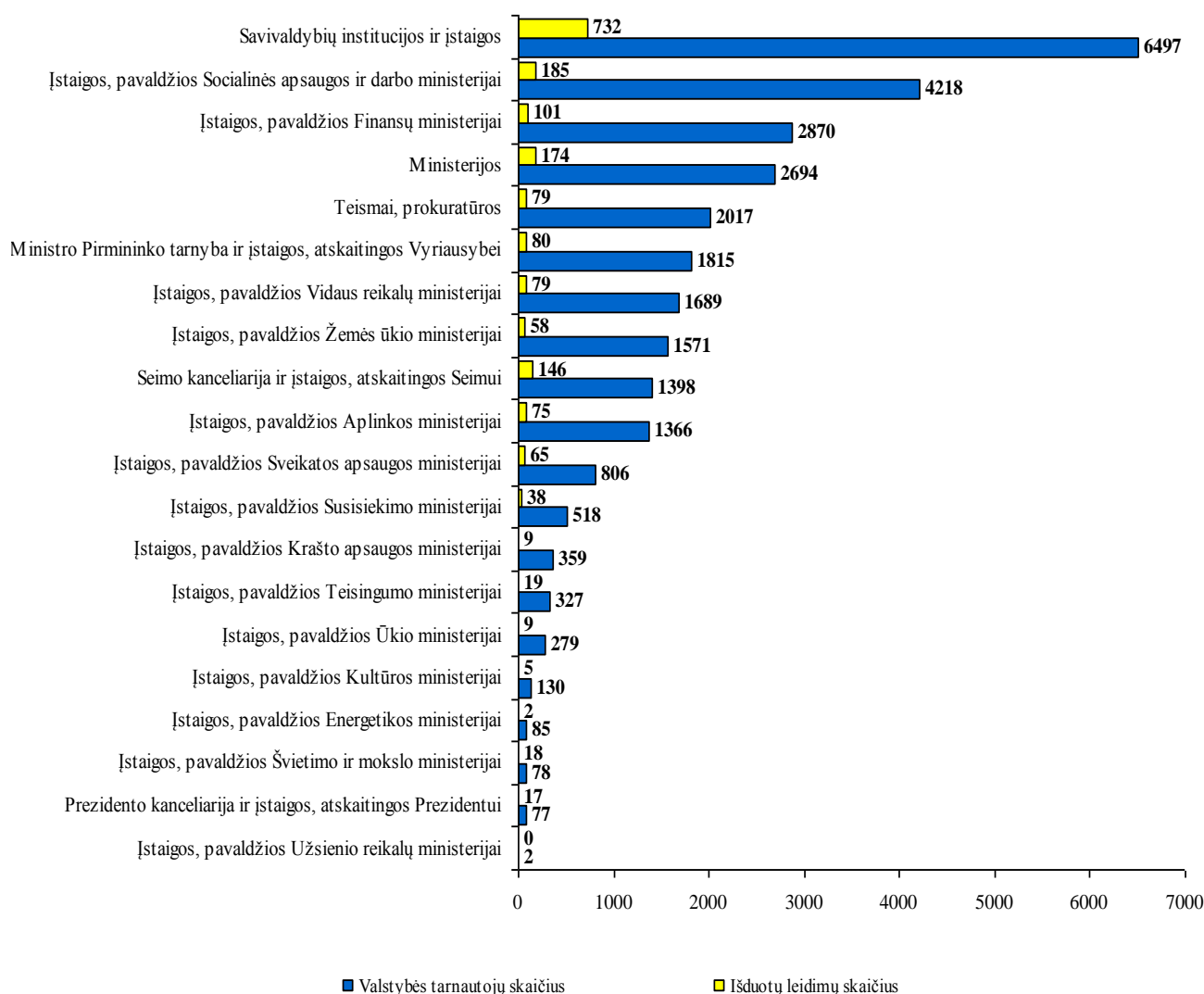
13 paveikslas. Išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičius ir sprendimų neišduoti leidimo dirbti kitą darbą skaičius 2009 - 2011 m.

2011 m. daugiausia leidimų dirbti kitą darbą, kaip ir per paskutinius praėjusius du metus, buvo išduota savivaldybių institucijose ir įstaigose – 732 (38,7 proc. visų išduotų leidimų dirbti kitą darbą). Šiose institucijose ir įstaigose pareigas 2011 m. ėjo 22,6 proc. visų valstybės tarnautojų.

Įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, buvo priimti 185 (9,8 proc. visų išduotų leidimų dirbti kitą darbą) sprendimai išduoti leidimą dirbti kitą darbą. Šiose įstaigose pareigas 2011 m. ėjo 14,6 proc. visų valstybės tarnautojų. Ministerijose buvo priimti 174 (9,2 proc. visų išduotų leidimų dirbti kitą darbą) sprendimai išduoti leidimą dirbti kitą darbą. Šiose įstaigose 2011 m. pareigas ėjo 9,4 proc. visų valstybės tarnautojų. Seimo kanceliarijoje ir įstaigose, atskaitingose Seimui, kuriose 2011 m. pareigas ėjo 4,9 proc. visų valstybės tarnautojų, buvo priimti 146 (7,7 proc. visų išduotų leidimų dirbti kitą darbą) sprendimai išduoti leidimą dirbti kitą darbą. 16 paveiklas vaizduoja valstybės tarnautojų skaičių ir išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičių pagal įstaigų grupes 2011 m.

14 paveikslas. Valstybės tarnautojų skaičius ir išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičius pagal įstaigų grupes 2011 m.

Tuo tarpu daugiausia sprendimų (3) neišduoti leidimų dirbti kitą darbą 2011 m., kaip ir praėjusiais metais, buvo priimta savivaldybių institucijose ir įstaigose. Du sprendimai neišduoti leidimo dirbti kitą darbą buvo priimti įstaigose, pavaldžioje Aplinkos ministerijai.

Vadovaujantis Registro informacija, pagal valstybės tarnautojų kategorijas, 2011 m. daugiausia leidimų dirbti kitą darbą, kaip ir per paskutinius praėjusius du metus, išduota 12 kategorijos valstybės tarnautojams – 303 leidimai dirbti kitą darbą (16 proc. visų leidimų dirbti kitą darbą) ir 9 kategorijos valstybės tarnautojams – 243 leidimai dirbti kitą darbą (12,9 proc. visų leidimų dirbti kitą darbą).

Pagal valstybės tarnautojų pareigybes, 2011 m. daugiausia leidimų dirbti kitą darbą, kaip ir 2010 m., išduota vyriausiesiems specialistams – 831 leidimas dirbti kitą darbą (43,9 proc. visų leidimų dirbti kitą darbą) ir skyrių, tarnybų vedėjams – 359 leidimai dirbti kitą darbą (19 proc. visų leidimų dirbti kitą darbą).

Taigi išanalizavus išduotų leidimų dirbti kitą darbą skaičiaus pokytį, darytina prielaida, kad didėjantis išduodamų leidimų dirbti kitą darbą skaičius galėtų būti sietinas su faktiškai mažėjančiu valstybės tarnautojų darbo užmokesčiu (Registro duomenimis, 2011 m. palyginti su 2010 m., vidutinis valstybės tarnautojų darbo užmokestis padidėjo 1,5 proc., tačiau Statistikos departamento duomenimis, 2011 m. metinė infliacija Lietuvoje siekė 3,4 proc.).

Taigi baigiant nagrinėti valstybės tarnautojų teises tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje, pastebėta, jog, kaip ir tarpukario Lietuvos teisės aktuose, dabartinio Valstybės tarnybos 16 straipsnio 8 dalis taip pat nurodo, jog tai nėra baigtinis valstybės tarnautojų teisių sąrašas, nes Įstatymai gali nustatyti ir kitų valstybės tarnautojų teisių.

3.4. Valstybės tarnautojų mokymo ir darbo užmokesčio tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje palyginimas

Dabartinės valstybės tarnautojų karjeros galimybės ir mokymas

Kalbant apie dabartinę valstybės tarnautojų karjeros sistemą, vienas iš svarbiausių būdų įgyvendinti Valstybės tarnybos įstatyme nustatytą teisę į karjerą yra tarnybinės veiklos vertinimas. Vertinama karjeros valstybės tarnautojų, įstaigos vadovų (išskyrus įstaigų vadovus, priimamus į pareigas politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu) ir pakaitinių valstybės tarnautojų, priimtų į karjeros valstybės tarnautojų pareigas, tarnybinė veikla. Pagal Valstybės tarnybos įstatymo 22 straipsnio 4 dalį, karjeros valstybės tarnautojo, įstaigos vadovo, išskyrus priimto politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu bei pakaitinio valstybės tarnautojo kasmetinė veikla vertinama kasmet, jei valstybės tarnautojas ne trumpiau kaip 6 mėnesius per kalendorinius metus eina pareigas

toje valstybės ar savivaldybės institucijoje ar įstaigoje, kurioje yra vertinama jo veikla. Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų, statutinių valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartį, tarnybinė veikla nevertinama.

Dabartinių valstybės tarnautojų mokymą reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymo X skyrius, Vidaus reikalų ministro 2010 m. liepos 2 d. Nr. 1V - 451 įsakymas “Dėl valstybės tarnautojų mokymo organizavimo taisyklių patvirtinimo”. Viena iš valstybės tarnautojų mokymo rūšių – įvadinis mokymas – privalomas priimtų į karjeros valstybės tarnautojo pareigas valstybės tarnautojų profesinių žinių įgijimas ir įgūdžių formavimas. Taip pat valstybės tarnautojai, pradėję eiti 18 - 20 kategorijų pareigas bei žemesnės kategorijos įstaigų vadovų pareigas, per dvejus metus nuo priėmimo į šias pareigas dienos privalo išklaudyti patvirtintas 18 - 20 kategorijų valstybės tarnautojų ar žemesnės kategorijos įstaigų vadovų mokymo programas.

Dabartinius valstybės tarnautojus moko vidaus reikalų ministro nustatyta tvarka patvirtinti asmenys. 2011 m. Valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo įstaigų sąrašė buvo 165 juridiniai asmenys ir 5 fiziniai asmenys. Fiziniai asmenys, teikiančių mokymo paslaugas valstybės tarnautojams, sąrašė. 67 proc. kvalifikacijos tobulinimo įstaigų yra Vilniuje, 15 proc. – Kaune, 3,6 proc. – Klaipėdoje. Likę 14,4 proc. valstybės tarnautojų kvalifikacijos tobulinimo įstaigų yra įsikūrusios kituose Lietuvos regionuose (Panevėžyje, Šiauliuose, Zarasuose, Jonavoje, Šilalėje, Raseiniuose, Anykščiuose, Rokiškyje, Molėtuose, Marijampolėje, Telšiuose, Utenoje, Druskininkuose, Lazdijuose), todėl daugeliui valstybės tarnautojų yra sudarytos sąlygos tobulinti kvalifikaciją netoli savo darbo vietos.

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų karjeros galimybės ir mokymas

Palyginimui tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje nuostata dėl valstybės tarnautojų karjeros galimybių yra paminėta 1922 m. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme. Minėtame įstatyme nustatyta, kad paskirtas į aukštesnę tarnybos kategoriją valstybės tarnautojas gauna tos kategorijos pirmą didesnę, lyginant su senąja, pagrindinę algą, o pakilti naujoje darbo kategorijoje į aukštesnę tarnybos laipsnį valstybės tarnautojas galėjo išstarnavęs joje trejus metus.

1926 m. priimtas Stipendijų įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 232) nustatė, kad neturintiems lėšų, bet gabiems žmonėms iš valstybės lėšų gali būti suteikiamos stipendijos arba vienkartinės pašalpos apmokėti mokymąsi Lietuvos aukštosiose mokyklose, karo, meno ir muzikos aukštesniosiose mokyklose, taip pat mokymuisi užsienyje arba atitinkamos srities specializacijai įgyti. Šias stipendijas skirdavo Švietimo ministras, kai kuriais atvejais suderinęs su valstybės kontrolieriumi. Tokios stipendijos mokėjimas bet kada galėjo būti nutrauktas, jei paaiškėdavo, kad stipendiją gavęs asmuo nevykdė ir neatitiko tų sąlygų, kurioms esant buvo gavęs stipendiją. Baigę arba nutraukę

mokslą, ar netekę stipendijos dėl aukščiau nurodytų priežasčių, asmenys privalėjo gautos stipendijos ar pašalpos sumas gražinti į valstybės išdą.

1928 m. panaikinus Stipendijų įstatymą, buvo priimtas Valstybinių stipendijų ir paskolų įstatymas (VŽ. 1928. Nr. 283 - 1814). Stipendijos ar paskolos gavimo bei gražinimo sąlygos buvo tiesiogiai siejamos su mokslus baigusių asmenų darbu valstybės tarnautojo pareigose. Asmenys, baigę mokslus už suteiktą stipendiją ar paskolą, pagal Valstybinių stipendijų ir paskolų įstatymo 17 straipsnį turėjo: 1) atitarnauti valstybės tarnyboje Vyriausybės paskirtoje vietoje po pusantrų metų už kiekvienus stipendijos gavimo metus; 2) gražinti 30 proc. gautos stipendijos sumos, išmokėdami po 10 proc. gaunamos algos.

Administravimo kursus valstybės tarnautojams buvo bandyta įsteigti 1925 - 1926 metais, tačiau šių kursų idėję sustiprėjo tik 1940 metais, kai rengiantis administracinei reformai ir siekiant patobulinti valstybės įstaigų administravimą bei parengti valdininkus dirbti, Lietuvos Respublikos Vyriausybė nutarė, kad Administravimo kursams įsteigti geriausiai tiktų Švietimo ministerijos žinioje buvęs Socialinių ir politinių mokslų institutas (Raipa, Smalskys, 2001, p. 44).

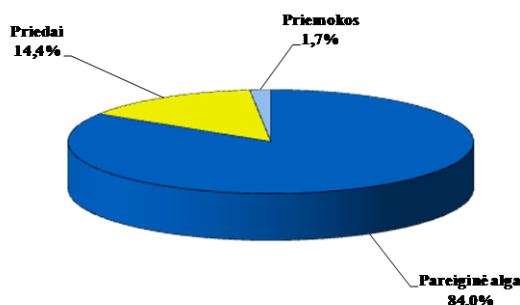
1940 m. sausio 5 d. Švietimo ministras patvirtino Administravimo kursų statutą, kuris nustatė, kas galėjo mokytis kursuose, bei mokestį už juos (už vieną semestrą valdininkas mokėjo 50 litų) (Raipa, Smalskys, 2001, p. 48). Kursai buvo suskirstyti į grupes, skirtas skirtingo pasirengimo ir patyrimo valstybės tarnautojams: 1) tikrieji klausytojai – tie, kurie buvo baigę gimnaziją ar prilygintą jai kitą mokymo įstaigą, taip pat baigę aukštuosius mokslus. Tikrieji klausytojai išklaudydavo visą programą ir gaudavo diplomus; 2) laisvieji klausytojai – tie, kurie nebuvo baigę viso gimnazijos kurso. Šie klausytojai gaudavo pažymėjimą, nes studijuodavo ne pagal pilną programą. Laisviesiems klausytojams galėjo būti įteikiamas ir diplomus, atsižvelgiant į jų administracinio darbo patirtį ir labai gerai išlaikytus egzaminus; 3) hospitantai (svečio teisėmis) – tie, kurie buvo baigę progimnaziją. Hospitantų grupės valdininkai išklaudydavo tik kai kuriuos dalykus, kurie būdavo svarbūs žemesniuose administracinio darbo lygiuose, ir gaudavo tik tų dalykų išlaikymo pažymėjimus (Raipa, Smalskys, 2001, p. 47 - 48). 1940 m. birželio 4 d. duomenimis, Administravimo kursuose mokėsi 328 klausytojai. Iš jų 255 dirbo valstybės įstaigose, kiti – privačiose, pusiau privačiose bendrovėse. 30 klausytojų buvo gana aukštas pareigas užimantys valdininkai, nes uždirbdavo apie 600 litų per mėnesį, 145 klausytojai – apie 400 litų per mėnesį (Raipa, Smalskys, 2001, p. 50). Ateityje buvo planuota priimti dar daugiau klausytojų, tačiau istoriniai įvykiai sutrukdė tai įgyvendinti.

Taigi administravimo kursų atsiradimas tarpukario Lietuvoje parodė, kad tarpukario Lietuvos valdžia gerai suvokė tinkamo valstybės tarnautojų išsilavinimo, jų kvalifikacijos, praktinių žinių svarbą bei siejo tai su valstybės institucijų darbo gerinimu.

Valstybės tarnautojų darbo užmokestis dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

Pagal Registro duomenis 2011 m. vidutiniškai 84 proc. valstybės tarnautojo darbo užmokesčio sudarė pareiginė alga, 14,4 proc. – priedai ir 1,7 proc. – priemokos (žr. 15 pav.). Panašus darbo užmokesčio sudedamųjų dalių santykis buvo 2010 m. – pareiginė alga sudarė 85 proc., 14 proc. – priedai ir 1 proc. – priemokos. 2009 m. pareiginė alga sudarė 83 proc. vidutinio darbo užmokesčio.

15 paveikslas. Valstybės tarnautojų darbo užmokestis 2011 m.

Valstybės tarnautojų darbo užmokestis tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje

Analizuojant tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentavusius teisės aktus, pastebėta, jog valstybės tarnautojų darbo užmokestis už tarnybą valstybei buvo detaliam apibrėžtas. 1919 m. Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr. 8 - 93) nustatė ne konkretų užmokestį už atliekamą darbą, o valstybės teikiamas įvairias garantijas valstybės tarnautojui, t.y. teisę į apmokamas atostogas, teisę gauti dienpinigius važiuojant į komandiruotes darbo reikalais, teisę atitinkamą laikotarpį gauti turėtą atlyginimą ligos atveju. Šiame įstatyme nebuvo nurodyta konkrečių valstybės tarnautojų darbo užmokesčio sumų, nei jo apskaičiavimo būdų, nurodoma tik, kad tarnautojas gaudavo už savo darbą atlyginimą iš įstaigos, kurioje jis ėjo pareigas. Darbo užmokestis buvo mokamas du kartus per mėnesį. Taip pat nustatyta, kad tarnautojas galėjo dirbti tik vienoje valstybės įstaigoje. Tačiau buvo nustatyta ir išimtis, kad viršininkui sutikus, jis gali dirbti ir kitoje institucijoje, tačiau tik ne darbo valandomis. Minėtame įstatyme buvo įtvirtinta, kad „reikalui esant viršininkui įsakius“ tarnautojai privalo dirbti ir viršvalandžiais už tai negaudami papildomo užmokesčio. Todėl galima daryti išvadą, kad darbo krūvis ir už jį gaunamo užmokesčio dydis priklausė ir nuo įstaigoje atliekamo darbo pobūdžio bei vadovo.

Konkrečiau ir detaliau tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų darbo užmokestį reglamentavo Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatymas (VŽ. 1920. Nr. 30). Šiame įstatyme buvo pateiktos konkrečios įvairių valstybės valdymo sričių valstybės tarnautojų užimamos pareigos bei nurodyta fiksuota kiekvienai valstybės tarnautojo pareigybei mokamo darbo užmokesčio suma. Algų nustatymo centralinių ir vietos įstaigų valdininkams įstatyme nebuvo daromas skirtumas tarp politiką formuojančių bei administracines ar ūkines funkcijas atliekančių pareigūnų. Jų atlyginimai nustatyti tuo pačiu įstatymu. Didžiausius atlyginimus gaudavo politiniai pareigūnai - ministras pirmininkas, ministrai (nuo 4500 iki 6000 auksinų). Departamento direktoriai – 2200 auksinų, skyrių vedėjai ir darbuotojai, buhalteriai, sekretoriai, įvairių pareigūnų padėjėjai, raštininkai priklausomai nuo jų užimamų pareigų biurokratinėje sistemoje gaudavo nuo 600 iki 1500 auksinų dydžio darbo užmokestį. Ūkinio pobūdžio darbus atliekantys tarnautojai – vežėjai, sargai – mažesnius nei 600 auksinų atlyginimus, o mažiausias darbo užmokestis buvo numatytas eiguliams ir žvalgams – nuo 175 iki 250 auksinų. Pirmuosiuose tarpukario Lietuvos įstatymuose, kuriais buvo bandoma reglamentuoti valstybės tarnautojų darbo užmokestį, visiškai nebuvo kalbama apie priedus, priklausančius nuo stažo valstybės tarnyboje. Tuo tarpu vėliau priimtuose įstatymuose priedai už išstarnautą laiką valstybės tarnyboje buvo detalai sureglamentuoti.

1922 m. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo (VŽ. 1922. Nr. 88 - 751) 1 – am straipsnyje buvo nustatyta, kad valstybės tarnautojų už darbą gaunamo atlyginimo pagrindinę dalį sudaro pagrindinė alga. Be šios algos valstybės tarnautojai gaun įvairius priedus – priedą už darbo valstybės tarnyboje stažą, vaikų priedą ir „vietos brangenybės“, t.y. pragyvenimo lygio priedą. Jo dydis buvo nustatomas atsižvelgiant į tai, kurioje Lietuvos vietoje buvo įstaiga, kurioje valstybės tarnautojas dirbo.

Tarpukario valstybės tarnautojo pagrindinės algos dydis ir skiriamo už valstybės tarnyboje dirbtus metus priedo dydis priklausė nuo valstybės tarnautojui priskirtos kategorijos. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priede (VŽ. 1924. Nr. 165 - 1153) buvo nustatytas valstybės tarnautojo darbo užmokesčio dydis atitinkamoms tarnybos kategorijoms.

Įvertinus valstybės tarnautojui keliamus reikalavimus, jo atliekamo darbo pobūdį bei ministrų kabinetui nutarus ir valstybės kontrolieriui sutikus, valstybės tarnautojui galėjo būti mokama didesnė negu įstatymu nustatyta pagrindinė alga. Išimtiniais atvejais valstybės tarnautojui galėjo būti skiriama vienkartinė išmoka, jei „tarnautojo atliekamas tarnybos darbas nepaprastai viršija nustatytus darbo reikalavimus, arba jei tarnautojas ligos ar šiaip nelaimės dėliai atsiduria sunkioj materialinėj padėty“. Sprendimą dėl vienkartinės išmokos skyrimo valstybės tarnautojui galėjo priimti atitinkamas ministras, suderinęs su valstybės kontrolieriumi. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme (VŽ. 1922. Nr. 88 - 751) buvo numatyta, kad viršvalandžiais dirbamas darbas

„atlyginamas iš pusantros per mėnesį gaunamos algos už kiekvieną viršnorminę valandą“. Tai turėjo patvirtinti bendras atitinkamo ministro ir valstybės kontrolieriaus sprendimas. Skirtingai nei anksčiau galiojusiam Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo, Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme jau buvo nustatyta, kad darbo užmokestis mokamas vieną kartą per mėnesį paskutinę jo dieną, tačiau buvo numatyta daryti išimtį ir išmokėti atlyginimą anksčiau nustatyto termino, atitinkamam ministrui suderinus su valstybės kontrolieriumi.

Be pagrindinės algos tarpukario, kaip ir dabartiniai, valstybės tarnautojai gaudavo įvairius priedus. 1924 m. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatyme buvo nustatyta, kad etatiniai valstybės tarnautojai, išstarnavę toje pačioje kategorijoje trejus metus, gauna 10 proc. priedą prie pagrindinės algos, kuris skaičiuojamas nuo algos, priklausančios tai valstybės tarnautojo kategorijai. Atkreiptinas dėmesys, kad skirtingoms kategorijoms buvo nustatytas skirtingas laiko tarpas, kuriam praėjus valstybės tarnautojai turėdavo teisę gauti šį priedą: I - XII kategorijų tarnautojai gaudavo priedą kas treji metai po 3, 6, 9, 12 ir 15 tarnybos metų, XIII - XVI kategorijų tarnautojai – po 3, 6 ir 9 tarnybos metų, XVII kategorijos – po 3 tarnybos metų, tuo tarpu XVIII kategorijos tarnautojams nebuvo nustatyta galimybė gauti tokį priedą. Taigi tokios įstatymo nuostatos garantavo mažiausią atlyginimą gaunančių valstybės tarnautojų atlyginimo kilimą dirbant valstybės tarnyboje.

Tarpukario valstybės tarnautojams buvo mokamas „vaikų priedas“ (10 litų, vėliau padidintas iki 20 litų) per mėnesį už kiekvieną vaiką iki 14 metų amžiaus. Galimybė gauti „vaikų priedą“ buvo nustatyta etatiniams valstybės tarnautojams, kurių atlyginimas ne didesnis kaip 550 litų, o jeigu valstybės tarnyboje dirba ir vyras, ir žmona, tai jų abiejų atlyginimas kartu sudėjus neturėjo viršyti minėtos sumos.

Valstybės Taryba nutarė, jog „vaikų priedas“ yra valstybės tarnautojo atlyginimo sudėtinė dalis. Teisė į šį priedą valstybės tarnautojui garantuota įstatymu. Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 12 straipsnis numato valstybės tarnautojo teisę gauti šį priedą už kiekvieną vaiką iki 14 metų amžiaus. Aiškinant šią įstatymo nuostatą, laikytasi nuomonės, jog nėra skirtumo, ar vaikas yra gimęs teisėtoje santuokoje, ar yra nesantuokinis. Vis dėlto priedas už tokį vaiką turėjo būti mokamas tik remiantis pateiktais formaliais civilinių ar kitų atitinkamų įstatymų nustatytais tėvystės ar motinystės įrodymais.

Skirtinguose Lietuvos miestuose esant nevienodam pragyvenimo lygiui, buvo nustatytas „vietos brangenybės“ priedas. Šį priedą valstybės tarnautojai galėjo gauti pagal gyvenamųjų vietų klases, kurių suskirstymą atskiru teisės aktu nustatė ministrų kabinetas: A klasė – Kauno miestas, B klasė – Šiaulių ir Panevėžio miestai, C klasė – Alytaus, Biržų, Joniškio, Kaišiadorių, Kėdainių, Kretingos, Kybartų, Mažeikių, Marijampolės, Pasvalio, Radviliškio, Raseinių, Rokiškio, Šakių,

Tauragės, Telšių, Vilkaviškio, Ežerėnų, Utenos, Ukmergės, Žagarės, Jonavos, Palangos miestai, D klasė – visos kitos Lietuvos vietovės (Gyvenamųjų vietų paskirstymas į klases // VŽ. 1922. Nr. 88 - 752).

Galimybė gauti tiek „vaikų“, tiek „vietos brangenybės“ priedus buvo apribota tarnautojams, kurie iš valstybės buvo gavę žemės ar kitokių pajamų.

Tarpukario Lietuvos teisės aktuose buvo įtvirtinta nuostata, jog valstybės tarnautojai du kartus per metus, t.y. prieš Kalėdų ir Velykų šventes galėjo gauti pusės jų pagrindinės algos dydžio priedą. 1931 m. priėmus Švenčių priedo išmokėjimo įstatymą (VŽ. 1931. Nr. 372 - 2543) ministrų kabinetui buvo suteikta teisė savo sprendimu tokius priedus mažinti arba visai sustabdyti jų mokėjimą.

Ministrų kabinetas taip pat galėjo skirti valstybės tarnautojams įstatyme numatytus buto nuomos išlaidoms apmokėti skirtus priedus. Prie išvardintų tarpukario valstybės tarnautojų darbo užmokesčio priedų galima priskirti atlyginimą už darbą tam tikrose ministrų kabineto sudarytose komisijose įvairiems klausimams spręsti. Tai nustatė Komisijų sudarymo ir jų narių atlyginimo taisyklės (VŽ. 1923. Nr. 134). Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo 9 straipsnis nustatė, jog antraeilė valstybės tarnautojų tarnyba atlyginima ne daugiau kaip $\frac{1}{2}$ antraeilės tarnybos pagrindinės algos. Atlyginimo didumą nustato atitinkamas ministras, suderinęs su valstybės kontrolieriumi.

Tarpukario teismų ir Valstybės Tarybos tarnautojų darbo užmokestis buvo skaičiuojamas kitais pagrindais. Šiai grupei priklausantys tarnautojai taip pat gaudavo „vaikų priedą“. Buvo numatyta, kad Valstybės Tarybos primininkas prie gaunamos 2000 litų algos kas mėnesį gauna 400 litų priedą, o jo pavaduotojas – 200 litų priedą.

Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo III priede (VŽ. 1924. Nr. 160 - 1138) buvo nustatyti mokytojų atlyginimai, o IV priede (VŽ. 1923. Nr. 144 - 1034) buvo nurodytos sumos, mokamos Susisiekimo ministerijos tarnautojams, kurie be pagrindinės algos gaudavo ir papildomą atlyginimą „už tarnybos metu nuvažiuotus kilometrus“. Tokia garantija priklausė vagonų palydovams ir sargams, kūrėiams, jūreiviams, traukinių konduktoriams ir mašininkams, garlaivių mašininkams ir kapitonams bei kitiems techniniams darbuotojams.

Pažymėtina, jog valstybės tarnautojams, dirbusiems Klaipėdos krašto įstaigose, buvo nustatyta papildomų sąlygų, susijusių su jų darbo užmokesčio dydžiu. Papildžius Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymo II priedą (VŽ. 1925. Nr. 185 - 1252), buvo nustatyta, kad etatiniai valstybės tarnautojai, tarnavę Klaipėdos krašte, gavo priedą, skirtą buto nuomai apmokėti (Klaipėdoje ir jos apskrityje – 20 proc., kitose Klaipėdos krašto srityse – 15 proc. pagrindinės algos). Taip pat tarnautojai, dirbę Klaipėdos krašto valstybės įstaigose ir mokėję žodžiu ir raštu lietuvių ir vokiečių kalbas, turėjo teisę gauti 20 proc. pagrindinės algos priedą. Kalbos mokėjimui

tikrinti Švietimo ministro įsakymu (VŽ. 1925. Nr. 192) buvo sudaryta speciali komisija. Esant tokioms sąlygoms, buvo skatinama gyventi Klaipėdoje valstybės tarnautojus lietuvius.

Tarpukario ir dabartinio valstybės tarnautojų darbo užmokesčio reglamentavimo ypatumai

Palyginus tarpukario ir dabartinį Lietuvos valstybės tarnautojų darbo užmokesčio reglamentavimą, pateikiami šie pastebėjimai:

1. Bendrosios valstybės tarnautojų darbo užmokesčio nustatymo ir mokėjimo taisyklės tarpukario Lietuvos teisės aktuose buvo reglamentuotos pakankamai išsamiai. Nagrinėjant valstybės tarnautojų atlyginimo klausimus, kurie nebuvo detaliai reglamentuoti tuometiniuose teisės aktuose, svarbiausias buvo atitinkamos srities ministro sprendimas. Palyginimui dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo VI skyrius nustato valstybės tarnautojo darbo užmokestį;
2. tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojo pagrindinės algos dydis ir skiriamo už valstybės tarnyboje dirbtus metus priedo dydis priklausė nuo valstybės tarnautojui priskirtos kategorijos. Dabartinė valstybės tarnautojo pareiginė alga nustatoma pagal pareigybės kategoriją ir yra vienoda visoms tos pačios kategorijos pareigybėms. Dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 24 straipsnio 2 dalis nustato, jog pareiginės algos dydis apskaičiuojamas taikant pareiginės algos koeficientą. Koks koeficientas taikomas kiekvienos kategorijos pareigybėms, nustato Valstybės tarnybos įstatymo 1 priedas. Pareiginės algos koeficiento vienetas yra valstybės tarnautojų pareiginės algos bazinis dydis;
3. tarpukario ir dabartiniams Lietuvos valstybės tarnautojams be pagrindinės algos įstatymiškai yra reglamentuoti ir priedai. Tiek tarpukario, tiek dabartiniams Lietuvos valstybės tarnautojams teisės aktuose nustatytas priedas už tarnybos Lietuvos valstybei stažą. Tarpukario valstybės tarnautojo stažas, kaip ir dabartinėje valstybės tarnyboje, buvo skaičiuojamas nuo paskyrimo į atitinkamą valstybės tarnautojo kategoriją dienos. Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojams priklausė „vaikų priedas“, „vietos brangenybės“ priedas, du kartus per metus (prieš didžiąsias šventes) pusės valstybės tarnautojo pagrindinės algos dydžio priedas. Ministrų kabinetas valstybės tarnautojams galėjo skirti buto nuomos išlaidoms apmokėti skirtus priedus (pavyzdžiui, tarnavę Klaipėdos krašte valstybės tarnautojai gavo priedą, skirtą buto nuomai apmokėti). Tuo tarpu dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 25 straipsnis nustato tokius valstybės tarnautojų pareiginės algos priedus: 1) už kvalifikacinę klasę arba kvalifikacinę kategoriją; 2) priedą už laipsnį arba tarnybinį rangą tik statutiniams valstybės tarnautojams statutuose nustatyta tvarka; 3) priedai už diplomatinį rangą; 4) pareiginės algos dydžio vienkartinį priedą. Papildant dabartinių valstybės tarnautojų darbo užmokesčio priedų sąrašą, Valstybės tarnybos įstatymo 26 straipsnis reglamentuoja valstybės tarnautojams mokamas priemokas: 1) už įprastą darbo krūvį viršijančią veiklą, kai yra padidėjęs darbų mastas atliekant pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas neviršijant nustatytos darbo laiko

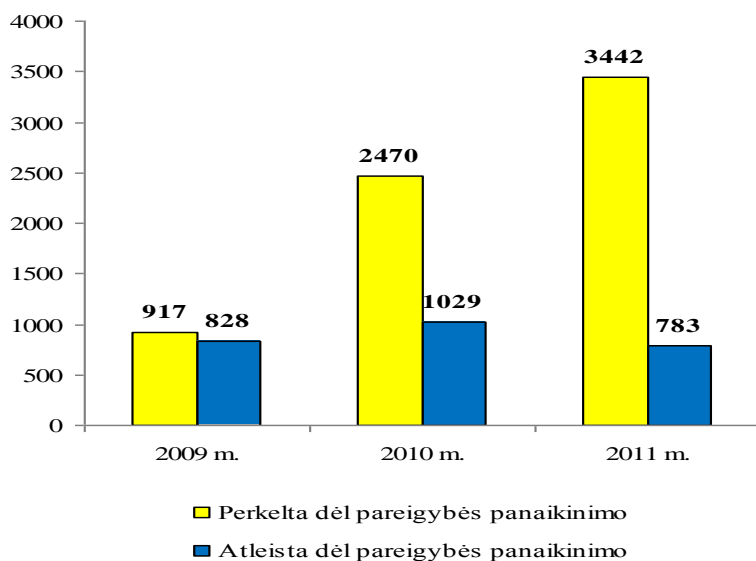
trukmės; 2) už papildomų užduočių atlikimą, kai atliekamos pareigybės aprašyme nenustatytos funkcijos; 3) už darbą kenksmingomis, labai kenksmingomis ir pavojingomis darbo sąlygomis; 4) statutiniams valstybės tarnautojams už darbą, jei jis tiesiogiai susijęs su tarnybinių gyvūnų priežiūra ir parengimu tarnybinėms pareigoms atlikti.

3.5. Valstybės tarnautojų socialinės ir kitos garantijos tarpukario ir dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

Dabartinės Lietuvos valstybės tarnautojų socialinės garantijos, perkėlimas į kitas pareigas dėl pareigybės panaikinimo.

2011 m. dėl pareigybės panaikinimo į kitas pareigas buvo perkelti 3442 valstybės tarnautojai (12 proc. pareigas ėjusių visų valstybės tarnautojų), 2010 m. – 2470 (8,5 proc.), 2009 m. – 917 (3 proc.).

16 paveikslas. Valstybės tarnautojų, perkeltų ir atleistų dėl pareigybės panaikinimo, skaičius 2009 - 2011 m.

Daugiausiai valstybės tarnautojų, perkeltų dėl pareigybės panaikinimo, buvo įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (1048), įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai (785), savivaldybių institucijose ir įstaigose (514), įstaigose, pavaldžiose Žemės ūkio ministerijai (452), bei Ministro Pirmininko tarnyboje ir įstaigose, atskaitingose Vyriausybei (362). Nei vieno valstybės tarnautojo, perkeltą dėl pareigybės panaikinimo, nebuvo įstaigose, pavaldžiose Kultūros ministerijai, įstaigose, pavaldžiose Švietimo ir mokslo ministerijai ir įstaigose, pavaldžiose Užsienio reikalų ministerijai.

2011 m. panaikinus valstybės tarnautojo pareigybę, į lygiavertes pareigas buvo perkelti 3246 valstybės tarnautojai, į žemesnes – 196. Daugiausiai – 748 – valstybės tarnautojų, perkeltų dėl

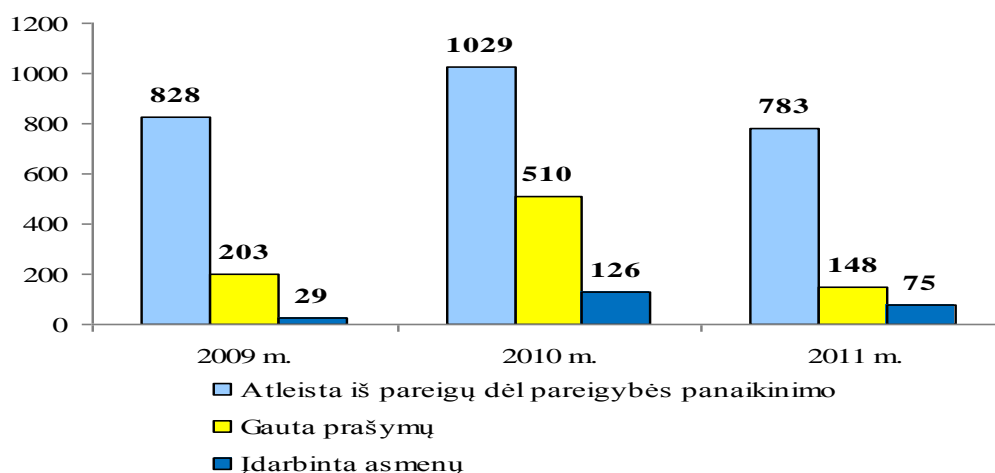
pareigybės panaikinimo buvo 9 kategorijos (2,6 proc. visų valstybės tarnautojų (be statutinių)), 510 – 12 kategorijos (1,8 proc.), 479 – 11 kategorijos (1,7 proc.), 415 – 7 kategorijos (1,4 proc.), 357 – 10 kategorija (1,2 proc.), 266 – 13 kategorijos (0,9 proc.), 199 – 6 kategorijos (0,7 proc.).

Pareigų siūlymas buvusiems valstybės tarnautojams

2011 m. į Valstybės tarnybos departamentą kreipėsi 148 valstybės tarnautojai atleisti iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo prašydami siūlyti jiems kitas valstybės tarnautojo pareigas. Lyginant su 2010 m. tokių asmenų skaičius sumažėjo 70,9 proc.

2011 m. į valstybės tarnautojo pareigas priimti 75 asmenys, kurie buvo atleisti iš valstybės tarnautojo pareigų dėl pareigybės panaikinimo, t. y. 50,7 proc. visų buvusių karjeros valstybės tarnautojų ir įstaigos vadovų, kurie kreipėsi į Valstybės tarnybos departamentą 2011 m. 2010 m. į valstybės tarnautojo pareigas priimti 126 asmenys (24,7 proc. visų buvusių karjeros valstybės tarnautojų ir įstaigos vadovų, kurie kreipėsi į Valstybės tarnybos departamentą 2010 m.), 2009 m. – 29 (14,3 proc.). Didelė dalis buvusių valstybės tarnautojų nesugrįžo į valstybės tarnybą, kadangi dėl įvairių priežasčių (pvz., netenkino siūloma žema pareigybės kategorija ar funkcijų pobūdis) atsisakė jiems pasiūlytų pareigų.

17 paveikslas. Valstybės tarnautojų, atleistų iš pareigų dėl pareigybės panaikinimo, prašymų siūlyti kitas valstybės tarnautojo pareigas ir įdarbintų asmenų, skaičių pokytis 2009 - 2011 m.

Statuso atkūrimas buvusiems valstybės tarnautojams

2011 m. į Valstybės tarnybos departamentą kreipėsi 31 asmuo, prašydamas atkurti valstybės tarnautojo statusą pagal Valstybės tarnybos įstatymo 16 str. 2 d.; statusas atkurtas 22 asmenims.

Atostogos:

Dabartinio Valstybės tarnybos įstatymo 36 straipsnis reglamentuoja valstybės tarnautojų kasmetinių atostogų trukmę, o Darbo kodekso 165 - 177 straipsniai – šių atostogų suteikimo, apmokėjimo tvarką.

Tėvystės atostogos

Registro duomenimis, 2011 m. 163 valstybės tarnautojai pasinaudojo šios rūšies atostogomis. 2010 m. tokių buvo 152, 2009 m. – 129.

Atostogos kvalifikacijai tobulinti

2011 m. atostogomis kvalifikacijai tobulinti pasinaudojo 14 valstybės tarnautojų. 2010 m. - 17 valstybės tarnautojų, 2009 m. – 20.

Nemokamos atostogos

Pastebimas ryškus valstybės tarnautojų, pasinaudojusių nemokamomis atostogomis skaičiaus mažėjimas. 2011 m. nemokamomis atostogomis valstybės tarnautojai pasinaudojo 3918 kartų, o 2010 m. net 8961 kartą. Daugiausiai nemokamomis atostogomis, kaip ir 2010 m., pasinaudojo valstybės tarnautojai, einantys pareigas įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai (1202 kartus), Ministro Pirmininko tarnyboje ir įstaigose, pavaldžiose Vyriausybei (509 kartus), savivaldybių institucijose ir įstaigose (497 kartus) ir ministerijose (363 kartus).

Atostogos vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai

Nežymiai, lyginant su 2010 m., išaugo valstybės tarnautojų, pasinaudojusių atostogomis už vaikui prižiūrėti iki jam sueis treji metai, skaičius. 2011 m. šiomis atostogomis valstybės tarnautojai pasinaudojo 1497 kartą. 2010 m. valstybės tarnautojai šiomis atostogomis pasinaudojo 1303 kartą. Daugiausiai atostogomis vaikui prižiūrėti, kol jam sueis treji metai pasinaudojo valstybės tarnautojai, pareigas einantys savivaldybių institucijose ir įstaigose (223 kartus), ministerijose (213 kartų), įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai (179 kartus) bei įstaigose, pavaldžiose Žemės ūkio ministerijai (169 kartus).

Nėštumo ir gimdymo atostogos

2011 m. lyginant su 2010 m. sumažėjo valstybės tarnautojų, pasinaudojusių nėštumo ir gimdymo atostogomis. Šios rūšies atostogų skaičiaus mažėjimas galėtų būti sietinas su Lietuvos Respublikos Seimo 2010 m. liepos 21 d. priimtu (įsigaliojo 2011 m. liepos 1 d.) Lietuvos Respublikos ligos ir motinystės socialinio draudimo įstatymo 5, 6, 16, 18, 19, 20 ir 21 straipsnių pakeitimo įstatymu, kuriuo buvo sumažinti motinystės (tėvystės) pašalpos dydžiai ir pakeista mokėjimo tvarka. 2011 m. valstybės tarnautojos šiomis atostogomis pasinaudojo 770 kartų,

2010 m. – 941 kartą. Didžiausias valstybės tarnautojų skaičius, pasinaudojusių nėštumo ir gimdymo atostogomis 2011 m. buvo įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (126 kartus), įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai (126 kartus), ministerijose (104 kartus). Nei viena valstybės tarnautoja nėštumo ir gimdymo atostogomis nepasinaudojo įstaigose, pavaldžiose Kultūros ministerijai ir įstaigose, pavaldžiose Užsienio reikalų ministerijai.

Mokymosi atostogos

2011 m. mokymosi atostogomis (tiek mokamomis, tiek nemokamomis) valstybės tarnautojai pasinaudojo 420 kartų, tuo tarpu 2010 m. – 364 kartus. 2011 m. daugiausiai šiomis atostogomis valstybės tarnautojai naudojami teismuose ir prokuratūroje (89 kartus), ministerijose (63 kartus), įstaigose pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (60 kartų), savivaldybių institucijų ir įstaigų valstybės tarnautojai (59 kartus) pareigas einantys valstybės tarnautojai.

Valstybės tarnybos pratęsimas valstybės tarnautojams, kuriems suėjo 65 metai

Registro duomenimis, valstybės tarnybos pratęsimų skaičius valstybės tarnautojams, kuriems suėjo 65 metai išlieka stabilus: 2011 m. valstybės tarnyba buvo pratęsta 268 valstybės tarnautojams, 2010 m. – 244, 2009 m. – 255 valstybės tarnautojams. Daugiausiai valstybės tarnyba 2011 m. pratęsta 6 kategorijos valstybės tarnautojams – 64, 14 kategorijos – 30, 13 kategorijos – 29, 12 kategorijos – 27 ir 9 kategorijos – 26.

2011 m. daugiausia valstybės tarnautojų, kuriems valstybės tarnyba buvo pratęsta, pareigas ėjo įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai – 93, savivaldybių institucijose ir įstaigose – 66 ir Ministro Pirmininko tarnyboje ir įstaigose, atskaitingose Vyriausybei – 20.

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų socialinės garantijos

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų garantijos, susijusios su darbu valstybės institucijose, buvo įtvirtintos 1919 m. Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr. 8) – teisė į atostogas, teisė į valstybės pagalbą ligos atveju, teisė grįžti į iki ligos eitas pareigas valstybės tarnyboje. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 22 - 1443) reglamentavo svarbiausias tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų socialines garantijas – teisę į pensijas bei nustatytais atvejais valstybės skiriamas pinigines pašalpas. Pagal tarpukario Lietuvos teisės aktus pensijas turėjo teisę gauti:

1. Valstybės tarnautojas, tarnavęs valstybės tarnyboje ne mažiau kaip 25 metus (buvo numatyta išimtis: jei valstybės tarnautojas dėl svarbios priežasties nebuvo ištarnavęs iki reikalaujamo 25 metų stažo 6 mėnesius ir mažiau, jis gaudavo tokio dydžio pensiją, kokia jam priklausytų už tarnybą visus 25 metus;

2. valstybės tarnautojas, tarnavęs ne mažiau kaip 20 metų, jeigu pristato sveikatos tikrinimo komisijos pažymą, kad toliau nebegali dirbti valstybės tarnyboje;

3. valstybės tarnautojas, dirbęs ne mažiau kaip 10 metų, jei atleistas iš tarnybos dėl fizinės sveikatos ar psichikos būklės pablogėjimo;

4. valstybės tarnautojas, kuris prieš priimant Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymą (1926 m.), buvo Lietuvoje atleistas iš tarnybos dėl senatvės arba dėl darbingumo netekimo dėl ligos, kuri buvo nulemta jo einamos tarnybos;

5. valstybės tarnautojas, dėl tarnybos praradęs ne mažiau kaip 25 proc. fizinio ar profesinio darbingumo.

Esant tam tikroms sąlygoms (valstybės tarnautojui mirus ar dingus be žinios) tarnautojui priklausančią pensiją galėjo gauti ir jo šeimos nariai.

Valstybės tarnautojams pensijos ir pašalpos buvo mokamos iš tam tikslui sudaryto pensijų ir pašalpų fondo, kurio administravimas buvo priskirtas Finansų ministerijos kompetencijai. Šį fondą, kaip ir kitus valstybės fondus, valstybės lėšų judėjimą ir kitus finansinius valstybės institucijų veiklos aspektus prižiūrėjo Valstybės kontrolė. Pensijų ir pašalpų skyrimo komisija, patikrinusi valstybės tarnautojo tarnybos eigą, nustatydavo atitinkamą sumą, kurią reikia įmokėti į pensijų fondą. Tačiau valstybės tarnautojas bet kada galėjo atisakyti mokėti įnašus į pensijų ir pašalpų fondą, bet tuomet į jo tarnybos stažą buvo įskaičiuojamas tik tas laikotarpis, už kurį jis buvo sumokėjęs įnašus.

Papildant tai, reikia paminėti, jog Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme buvo numatyta, kad skaičiuojant valstybės tarnautojo darbo valstybės tarnyboje stažą, reikalingą pensijai gauti, buvo įskaičiuojamas ir laikas, kuomet tarnautojas dirbo švietimo, labdaros ar kitose visuomeninėse įstaigose vokiečių okupacijos metu nuo 1915 m. rugpjūčio 1 d. iki 1918 m. vasario 16 d. Taip pat į valstybės tarnyboje stažą, reikalingą pensijai gauti, buvo įskaičiuojamas ir laikotarpis, kai tarnautojas dirbo minėtose įstaigose vokiečių okupacijos metu ir ne Lietuvos teritorijoje. Tarnautojų, dirbusių Rusijoje, darbo laikas į bendrą tarnautojo darbo stažą Lietuvos valstybei buvo įskaičiuojamas tik tuo atveju, jeigu tarnautojas grįžo į Lietuvą ir buvo priimtas dirbti Lietuvos valstybinėse institucijose ne vėliau kaip 1919 metais. Žmogus grįžęs vėliau, ir norėjęs, kad Rusijoje dirbtas laikotarpis būtų įskaičiuotas į bendrą tarnautojo darbo stažą, turėjo pateikti prašymą pagrindžiančius dokumentus (tarnybos lapų nuorašai, pažymos, pensijų knygelės). Pensijų ir pašalpų skyrimo komisija, įvertinusi tarnautojo pateiktus dokumentus, nusprendavo, ar įskaityti ne Lietuvos Respublikos valstybės tarnyboje dirbtą laiką į bendrą tarnautojo darbo stažą.

Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatyme buvo nurodyta, kaip apskaičiuoti pensijos ar pašalpos dydį. Pensijos dydis buvo nustatomas atsižvelgiant į tarnautojo paskutiniiais metais gautą darbo užmokestį tam tikroje tarnybos kategorijoje, jei jis toje pačioje kategorijoje dirbo ne mažiau

kaip trejus metus. Jeigu išėjimo į pensiją metu tarnautojas dirbo keliose vietose, pensija buvo nustatoma pagal aukštesnę tarnybos kategoriją.

Taip pat paminėtina, jog buvo nustatytas pensijos skaičiavimas valstybės tarnautojams, atleistiems iš tarnybos dėl sveikatos pablogėjimo ar praradusiems darbingumą. Valstybės tarnautojas, turėjęs ne mažesnę kaip 10 metų darbo valstybės tarnyboje stažą ir atleistas dėl sveikatos pablogėjimo, turėjo teisę į 50 proc. pagrindinės algos dydžio pensiją. Jeigu valstybės tarnautojas buvo netekęs darbingumo dėl priežasčių, susijusių su jo atliekamu darbu, tuomet gaudavo pensiją tokio procentinio dydžio nuo pagrindinės algos, kiek procentų darbingumo buvo netekęs.

Pensijas valstybės tarnautojams skyrė Ministrų kabineto sudaryta Pensijų ir pašalpų skyrimo komisija, į kurios sudėtį įėjo Finansų ir Teisingumo ministerijų, Valstybės kontrolės bei tos institucijos, kurios tarnautojo pensijos klausimas buvo sprendžiamas, atstovai. Pensijas mokėjo Finansų ministerija per Lietuvos banko skyrius ar pašto įstaigas, vadovaudamasi Pensijų ir pašalpų skyrimo komisijos nutarimais. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymas taip pat nustatė pensijos mokėjimo sustabdymo arba nutraukimo pagrindus.

Kalbant apie tarpukario valstybės tarnautojams skiriamas pašalpas, jų skyrimo tvarka nesiskyrė nuo pensijų gavimo tvarkos. Tarnautojas turėjo pateikti prašymą įstaigos viršininkui, o viršininkas kreiptis į atitinkamą ministrą. Pašalpą skirdavo Ministrų kabineto komisija, o pašalpą, kaip ir pensiją, mokėjo Finansų ministerija.

Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo 42 straipsnyje buvo nustatyta valstybės tarnautojos, įgijusios ne trumpesnę kaip pusės metų darbo stažą, teisė gauti aštuonias savaites gimdymo atostogų mokant darbo užmokesį. Troboms statyti paskolų davimo įstatymas (VŽ. 1926. Nr. 194 - 1319) nustatė, jog valstybė tarnautojams gali skirti paskolas būstui statyti. Už paskolų išdavimo ir paskolų sutarčių sudarymo, jų grąžinimo priežiūrą buvo atsakingas Finansų ministras.

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų atostogos

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisė į atostogas buvo nustatyta Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr. 8). Valstybės tarnautojai turėjo teisę gauti kasmet mėnesio darbo užmokesčio dydžio suma apmokamų atostogų. Pažymėtina, kad prieš gaunant atostogas pirmą kartą, buvo nustatyta sąlyga – būti išdirbusiam ne trumpiau kaip metus. Atostogos galėjo būti ilgesnės negu mėnuo, tačiau papildomas atostogų laikas nebuvo apmokamas. Svarbu pažymėti Valsybės Tarybos nuomonę dėl gimdymo ir eilinių atostogų. Gimdymo ir eilinės atostogos vienos nuo kitų nepriklauso ir vienos kitoms nedaro įtakos. Valstybės tarnautoja, išėjusi gimdymo atostogų, turi teisę vėliau gauti ir eilines atostogas.

Taigi tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojai turėjo nemažai socialinių garantijų (teisė į pensiją, valstybės paramą ligos ar nelaimės atveju, paskolą būstui statyti, atostogas), kurios buvo detalai reglamentuotos tuometiniuose teisės aktuose.

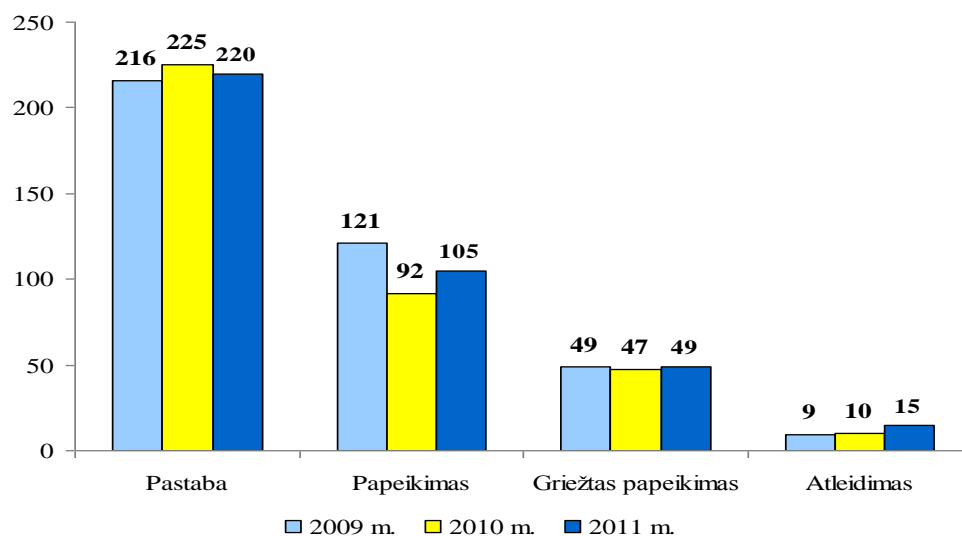
3.6. Atleidimo iš valstybės tarnautojo pareigų ir atsakomybės aspektų tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnyboje palyginimas

Valstybės tarnautojų atsakomybė dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

Apžvelgiant dabartinių tarnautojų atsakomybę pagal šiuo metu galiojančias Valstybės tarnybos įstatymo 28 straipsnio nuostatas, valstybės tarnautojai už tarnybinius nusižengimus traukiami tarnybinėn atsakomybėn. Už valstybės ar savivaldybės institucijai ir įstaigai padaryta materialinę žalą valstybės tarnautojai traukiami materialinėn atsakomybėn. Tarnybinių nuobaudų, nustatytų Valstybės tarnybos įstatymo 29 straipsnio 3 dalyje, skyrimą reglamentuoja 2002 m. birželio 25 d. Vyriausybės nutarimas Nr. 977 „Dėl tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams taisyklės“. Tarnybinės nuobaudas skiria valstybės tarnautoją į pareigas priėmęs asmuo. Valstybės tarnybos įstatymas detalizuoja, jog už tarnybinius nusižengimus valstybės tarnautojui gali būti skiriama viena iš šių tarnybinių nuobaudų: pastaba, papeikimas, griežtas papeikimas, atleidimas iš pareigų. Tarnybinė nuobauda - atleidimas iš pareigų - gali būti skiriama už šiurkštų tarnybinį nusižengimą, taip pat už kitą tarnybinį nusižengimą, jei prieš tai valstybės tarnautojui nors kartą per paskutinius 12 mėnesių buvo taikyta tarnybinė nuobauda – griežtas papeikimas. Statistiniai duomenys rodo, jog dažniausiai valstybės tarnautojams už tarnybinius nusižengimus skiriama tarnybinė nuobauda - pastaba. Šios nuobaudos rūšies vyravimas gali būti susijęs ir su tais tarnybinių nusižengimų tyrimą reglamentuojančių nuostatų įgyvendinimo atvejais, kai valstybės tarnautojo padarytas tarnybinis nusižengimas yra mažareikšmis, tačiau pagal Valstybės tarnybos įstatymo ir Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams taisyklių nuostatas tarnybinės nuobaudos skyrimas yra privalomas. Registro duomenimis 2011 m. buvo skirtos 389 tarnybinės nuobaudos. Lyginant su 2010 m. (2010 m. buvo skirtos 374 tarnybinės nuobaudos) tarnybinių nuobaudų skaičius šiek tiek (t. y. 4,0 proc.) išaugo, tačiau lyginant su 2009 m. (2009 m. buvo skirtos 395 tarnybinės nuobaudos) tarnybinių nuobaudų skaičius nežymiai sumažėjo (1,5 proc.). Lyginant 2011 m. ir 2010 m. tarnybinių nuobaudų skaičių pagal tarnybinių nuobaudų atskiras rūšis pastebėta, jog daugiausia (50,0 proc.) išaugo griežčiausios nuobaudos skyrimo atvejų - atleidimų skaičius ir (14,1 proc.) papeikimų skaičius. Jei 2010 m. Registro duomenimis, tarnybinių nuobaudų atleidimų iš valstybės tarnautojų pareigų buvo skirta 10, tai 2011 m. – 15. Kitų rūšių tarnybinių nuobaudų, t. y. pastabų (220), griežtų papeikimų (49) skaičius, lyginant su 2010 m., liko beveik nepasikeitęs, t.y. pastabų (225), griežtų papeikimų (47). Lyginant

2011 m. ir 2009 m. pastebėta, jog daugiausia 2011 m. (66,6 proc.) išaugo griežčiausios nuobaudos skyrimo atvejų (atleidimų) skaičius. Jei 2009 m. Registro duomenimis, dėl tarnybinio nusižengimo buvo atleisti 9 asmenys, tai 2011 m. – 15. 2011 m. papeikimų skaičius (105), lyginant su 2009 m. (121 papeikimų), skaičiumi sumažėjo 15,2 proc. Kitų rūšių tarnybinių nuobaudų, t. y. pastabų (220), griežtų papeikimų (49) skaičius, lyginant su 2009 m. pastabų (216) ir griežtų papeikimų (49), skaičiumi liko beveik nepasikeitęs (žr. 18 pav.).

18 paveikslas. Tarnybinių nuobaudų, skirtų 2009 - 2011 m., skaičius (pagal tarnybinių nuobaudų rūšis)

2011 m. daugiausia (kaip ir 2010 m. bei 2009 m.) – 117 (30,0 proc. visų tarnybinių nuobaudų) tarnybinių nuobaudų buvo skirta savivaldybių institucijose ir įstaigose (pažymėtina, kad čia pareigas eina daugiausia - 22,4 proc. visų valstybės tarnautojų). Daugiausia atleidimų 4 (26,6 proc. visų skirtų atleidimų) buvo paskirta Teismuose ir prokuratūrose (čia pareigas eina 7,0 proc. visų valstybės tarnautojų). Tuo tarpu nė vienos nuobaudos nebuvo skirta Prezidentūroje ir įstaigose, atskaitingose Prezidentui, įstaigose, pavaldžioje Švietimo ir mokslo ministerijai bei įstaigose, pavaldžioje Užsienio reikalų ministerijai.

Analizuojant Registro duomenis apie tarnybinių nuobaudų pasiskirstymą pagal pareigybės kategoriją, pastebima, kad 2011 m. daugiausia nuobaudų skirta 10 kategorijos valstybės tarnautojams 56 nuobaudos, t. y. 14,3 proc. visų tarnybinių nuobaudų, 9 kategorijos valstybės tarnautojams 49 nuobaudos, t. y. 12,5 proc. visų tarnybinių nuobaudų. Pažymėtina, kad šių dviejų kategorijų valstybės tarnautojai sudaro 23,5 proc. visų valstybės tarnautojų.

Registro duomenimis, (kaip ir 2010 m. bei 2009 m.) daugiausia tarnybinių nuobaudų 2011 m. buvo paskirta vyriausiesiems specialistams (147 nuobaudos, t. y. 37,7 proc. visų tarnybinių nuobaudų), kurie sudaro didžiąsą dalį valstybės tarnautojų – 46,9 proc. bei skyrių, tarnybų vedėjams (106 nuobaudos), kurie sudaro 12,6 proc. visų valstybės tarnautojų.

Valstybės tarnautojų atsakomybė tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojo nusižengimai ir atsakomybė už juos buvo reglamentuoti Baudžiamojo statuto 37 – ajame skyriuje „Apie nusikalstamuosius darbus, padarytus valstybės arba visuomenės tarnybą einant“ (Baudžiamojo statuto (kodekso) įvedamasis įstatymas, LVŽ. 1919. Nr. 2 - 3). Baudžiamoji atsakomybė valstybės tarnautojui buvo numatyta už įgaliojimų viršijimą, nusikalstamą veiką ar neveikimą, valstybės paslapčių nesaugojimą, kyšininkavimą. Drausminės atsakomybės atsiradimo pagrindai tarpukario teisės aktuose nebuvo įtvirtinti (išskyrus teisėjų, prokurorų ir jų padėjėjų, advokatų drausminę atsakomybę, kuri buvo apibrėžta Teismų santvarkos įstatyme (VŽ. 1933. Nr. 419 - 2900). Atskiruose Baudžiamojo statuto straipsniuose buvo nurodyta atskirų sričių tarnautojų – teisėjų, notarų, pašto įstaigų tarnautojų, geležinkelių darbuotojų – atsakomybė už tam tikrų savo pareigų nevykdymą ar vykdymą nusižengiant įstatymams.

Atleidimas iš valstybės tarnautojo pareigų dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje

Valstybės tarnautoją galima atleisti Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytais pagrindais, kurių sąrašas yra baigtinis.

2011 m. Registre įregistruoti 4443 valstybės tarnautojų atleidimo iš pareigų atvejai³ (žr. Priedų lentelę Nr. 6). Lyginant su 2010 m., 2011 m. atleidimų skaičius išaugo 24,2 proc. (2010 m. buvo 3577 atleidimo atvejų, t. y. 866 atleidimo atvejais mažiau nei 2011 m.), o lyginant su 2009 m., 2011 m. atleidimų skaičius padidėjo 50,2 proc. (2009 m. – 2959 atleidimo atvejų, t. y. 1484 atleidimo atvejais mažiau nei 2011 m.).

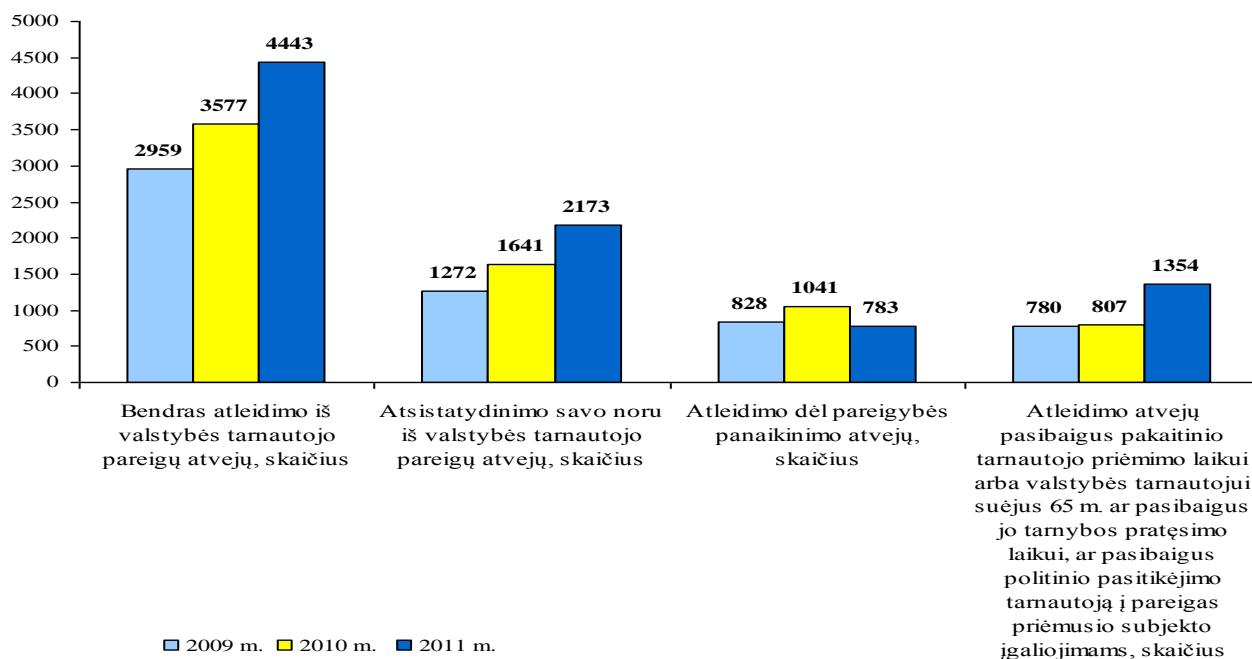
2011 m. dažniausia atleidimo priežastis – atsistatydinimas savo noru. Registre įregistruoti 2173 atsistatydinimo iš valstybės tarnautojo pareigų savo noru atvejai (48,9 proc. visų atleidimo atvejų). Pastaraisiais metais stebima valstybės tarnautojų atsistatydinimo savo noru atvejų didėjimo tendencija: 2011 m. lyginant su 2010 m. šis skaičius išaugo 32,4 proc. (532 atvejais daugiau), o lyginant su 2009 m. – 70,8 proc. (901 atvejais daugiau).

Registruoti 1354 atleidimo atvejai pagal Valstybės tarnybos įstatymo 44 straipsnio 1 dalies 6 punktą (30,5 proc. visų atleidimo atvejų) bei 783 atleidimo atvejai panaikinus pareigybę (17,6 proc. visų atleidimo atvejų).

2011 m. daugiausiai atleistų valstybės tarnautojų dėl pareigybės panaikinimo buvo įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai – 255 valstybės tarnautojų atleidimo atvejai (32,6 proc. visų atleidimo dėl pareigybės panaikinimo atvejų). Manytina, kad tokį skaičių valstybės tarnautojų, atleistų dėl pareigybės panaikinimo lėmė įstaigų prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos reorganizacija.

³ Vienas valstybės tarnautojas galėjo būti atleistas daugiau nei vieną kartą.

19 paveikslas. Valstybės tarnautojų, atleistų iš valstybės tarnautojų pareigų, skaičiaus dinamika 2009 - 2011 m.

Kaip ir 2010 m., daugiausia atleidimo atvejų 2011 m. įregistruota specialistų (vyriausiųjų, vyresniųjų ir specialistų) pareigybių grupėje – 3107 (69,9 proc. visų atleidimo atvejų).

2011 m. pagal pareigybių kategorijas daugiausiai atleidimo atvejų 9-12 kategorijų valstybės tarnautojų grupėje – 2182 (49,1 proc. visų atleidimo atvejų).

2011 m. daugiausiai atleidimo atvejų įregistruota savivaldybių institucijose ir įstaigose – 918 atvejai (20,7 proc. visų atleidimo atvejų), įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai – 738 atvejai (16,6 proc. visų atleidimo atvejų), ministerijose – 452 atvejai (10,2 proc. visų atleidimo atvejų).

2010 m. ir 2009 m. daugiausiai valstybės tarnautojų atleidimo atvejų taip pat buvo savivaldybių institucijose ir įstaigose: atitinkamai 550 ir 549 atvejai. Dažniausia atleidimo priežastis šiose institucijose 2010 m. ir 2009 m. buvo pareigybių panaikinimas.

Lyginant atleidimo iš valstybės tarnautojų pareigų ir priėmimo į valstybės tarnautojų pareigas atvejų skaičiaus santykį, pastebima, jog valstybės tarnautojų atleidimo atvejų skaičius viršija priėmimo į valstybės tarnautojų pareigas atvejų skaičių. Ši tendencija stebima nuo 2009 m. : 2009 m. atleidimo atvejų buvo 363 daugiau nei priėmimo atvejų, 2010 m. šis santykis dar labiau padidėjo – skirtumas siekė 1110 atvejų. 2011 m. atleidimų atvejų skaičius viršijo priėmimo atvejų į

valstybės tarnautojų pareigas skaičių 627 atvejais. Viena iš galimų šio reiškinio priežasčių – realus nuolatinis darbo užmokesčio mažėjimas vertinant su didėjančia infliacija. Manytina, kad gerėjant šalies ekonominei situacijai ir nedidinant dabartinio valstybės tarnautojų darbo užmokesčio, vyksta nemažos dalies kvalifikuotų specialistų perėjimas į Lietuvos ar užsienio privatų sektorių.

Valstybės tarnautojų atleidimas iš pareigų tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų atleidimas iš pareigų, kaip ir priėmimas į jas, nebuvo detalai reglamentuotas tarpukario Lietuvos teisės aktuose.

Įstatyme dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo (VŽ. 1919. Nr.8 - 93) yra tik trumpai aptariamoms valstybės tarnautojo atleidimo procedūroms. Minėtame Įstatyme paminėta, jog savo noru tarnautojas gali pasitraukti iš valstybės tarnybos tik iš anksto pranešęs apie tai savo viršininkui ir gavus jo sutikimą, taip pat valdininkas galėjo būti atleistas iš pareigų viršininko nuožiūra „kaip netinkamas darbui, nereikalingas“, taip pat tarnautojas galėjo būti atleistas dėl savo paties kaltės už netinkamą pareigų vykdymą, įstatymų pažeidimus. Įstatymas dėl valdininkų pareigų ėjimo atlyginimo nepateikia baigtinio valstybės tarnautojo atleidimo iš pareigų pagrindų sąrašo. Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymo 2 straipsnyje numatyta, jog teisę į vienkartinę pašalpą turi valstybės tarnautojas, atleistas iš tarnybos be jo kaltės (likvidavus įstaigą, mažinant etatus).

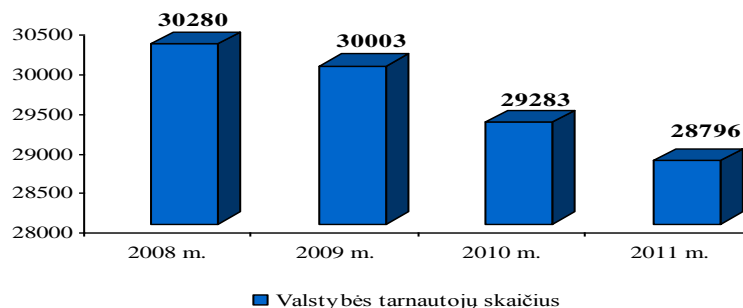
3.7.Valstybės tarnautojų skaičius

Dabartinis valstybės tarnautojų skaičius

Remiantis 2012 m. sausio 1 d. Valstybės tarnautojų registro duomenimis - 2011 m. įstaigose buvo 22010 darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir 28796 *nestatutiniai* valstybės tarnautojai. Lyginant su 2010 m., darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis ir *nestatutinių* valstybės tarnautojų skaičius 2011 m. sumažėjo 932 asmenimis: 487 *nestatutiniais* valstybės tarnautojais ir 445 darbuotojais, dirbančiais pagal darbo sutartį.

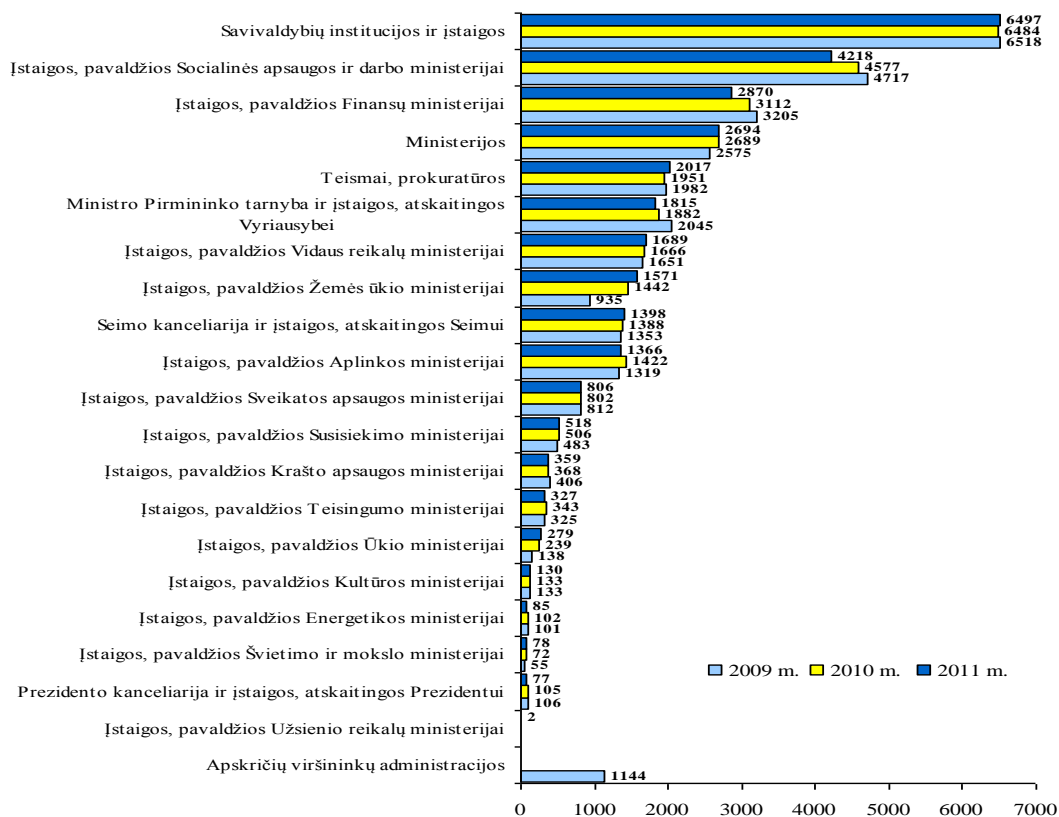
Nuo 2009 m. stebima valstybės tarnautojų mažėjimo tendencija. Lyginant su 2010 m., 2011 m. bendras valstybės tarnautojų skaičius sumažėjo 1,7 proc. (487 asmenimis), 2010 m., lyginant su 2009 m., - 2,4 proc. (720 valstybės tarnautojų), 2009 m., lyginant su 2008 m., - 0,9 proc. (277 valstybės tarnautojais). Mažėjo karjeros valstybės tarnautojų skaičius ir įstaigų vadovų skaičius, augo politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojų skaičius. Valstybės tarnautojų (be statutinių) skaičiaus dinamika atsispindi 20 paveiksle.

20 paveikslas. Valstybės tarnautojų (be statutinių) skaičiaus dinamika 2008 - 2011 m.

2011 m. daugiausiai – 6497 valstybės tarnautojai (22,6 proc. visų valstybės tarnautojų) ėjo pareigas savivaldybės institucijose ir įstaigose. 4218 valstybės tarnautojai (14,6 proc.) ėjo pareigas įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai, 2870 (10 proc.) – įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai, 2694 valstybės tarnautojai (9,4 proc.) – ministerijose.

21 paveikslas. Valstybės tarnautojų skaičius pagal institucijų grupes 2009 - 2011 m.

Lyginant su 2010 m. daugiausia valstybės tarnautojų skaičius sumažėjo įstaigose, pavaldžiose Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai (359 valstybės tarnautojų), ir įstaigose, pavaldžiose Finansų ministerijai (242 valstybės tarnautojais), kuriose buvo vykdomos pertvarkos.

Lyginant su 2010 m., valstybės tarnautojų skaičius išaugo įstaigose, pavaldžiose Žemės ūkio ministerijai (129 valstybės tarnautojais), teismuose ir prokuratūrose (66 valstybės tarnautojais). Valstybės tarnautojų skaičiaus didėjimas įstaigose, pavaldžiose Žemės ūkio ministerijai galėtų būti susijęs su apskričių reformos pasekmėmis. Valstybės tarnautojų skaičiaus dinamiką pagal institucijų grupes vaizduoja 21 paveikslas.

Apibendrinant dabartinį valstybės tarnautojų skaičių, išskirtos šios išvados:

2011 m.:

1. daugiau kaip trečdalis valstybės tarnautojų (32 proc.) buvo 51 - 65 metų amžiaus;
2. moterys sudarė 75 proc. visų valstybės tarnautojų, vyrai – 25 proc. visų valstybės tarnautojų;
3. daugiausia valstybės tarnautojų užėmė 12 kategorijos pareigybes (14,7 proc. visų valstybės tarnautojų) ir 9 kategorijos pareigybes (14,1 proc. visų valstybės tarnautojų);
4. buvo 27564 karjeros valstybės tarnautojai, kurie sudarė 95,7 proc. visų valstybės tarnautojų, 891 politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai (3,1 proc. visų valstybės tarnautojų) ir 341 įstaigos vadovas (1,2 proc. visų valstybės tarnautojų);
5. 74,2 proc. visų valstybės tarnautojų buvo valstybės tarnautojai, neturintys pavaldinių (vyriausieji specialistai, vyresnieji specialistai, specialistai, patarėjai, spec. atašė ir kt.);
6. bendras valstybės tarnautojų, turinčių vieną iš trijų kvalifikacinių klasių, skaičius toliau mažėjo – kvalifikacinę klasę turėjo 17221 valstybės tarnautojai, kurie sudarė 61,7 proc. visų vertinamų valstybės tarnautojų;
7. 87,6 proc. visų valstybės tarnautojų turi aukštąjį universitetinį išsilavinimą, 10,1 proc. – aukštąjį neuniversitetinį;
8. 2011 m., lyginant su 2010 m. labai išaugo (57,3 proc.) valstybės tarnautojų, kurių stažas nuo 3 iki 6 metų, skaičius, bei sumažėjo valstybės tarnautojų, kurių stažas iki 3 metų skaičius (55,5 proc.).

Tarpkurio Lietuvos valstybės tarnautojų skaičius

1922 m. gegužės 5 d. paskelbtas Valstybės tarnautojų atlyginimo įstatymas skyrė du tarnautojų tipus: etatinius, kurie pagal pagrindinės algos dydį skirstyti į tarnybines kategorijas, bei laisvai samdomus valstybės tarnautojus, kuriems atlyginimas nustatomas pagal darbo sąlygas. Nuolatiniai įstatymo numatyti etatai (pastovaus tipo) buvo skelbiami „Vyriausybės žiniuose“, o laisvai samdomų tarnautojų (kintamojo tipo) skaičius neskelbtas, jis priklausė nuo tarnautojų skaičiumi suinteresuotų ministrų. Leidžiami įstatymai numatė tik etatinių valstybės pareigūnų tarnybos eigą, ir tik 1933 m. balandžio 29 d. „Vyriausybės žiniuose“ buvo paskelbtos Laisvai samdomiems tarnautojams samdyti ir atlyginti taisyklės, kuriose laisvai samdomi tarnautojai buvo

suskirstyti į tris grupes. Laisvai samdomuose etatuose dirbdavo tarnautojai, priimti bandomajam laikotarpiui, esant sezoniams darbams, ar norint surasti reikiamus specialistus, kurie nebuvo įtraukti į einamųjų metų etatus. Nors statistiniai duomenys nėra išsamūs, jie parodo tarnautojų skaičiaus didėjimo tendencijas: 1921 m. tarnavo 13909 asmenys, 1922 m. – 19126, 1923 m. – 26883, 1932 m. – 28188, 1934 m. – 31210, 1936 m. – 29360, 1937 m. – 30396 (1921 – 1923 m. duomenys pateikti be Krašto apsaugos ministerijos tarnautojų, taip pat 1921 m. statistikoje nėra eigulių (3251), atstovybių ir konsulų personalo, Valstybinės draudimo įstaigos tarnautojų) (Mikalas, 2007, p. 94). Iš pateiktų tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų skaičiaus 1921 - 1937 m. vidutinis valstybės tarnautojų skaičius yra 23595. Daugiausiai tarnautojų tarpukario Lietuvoje dirbo Susisiekimo ministerijoje.

Moterų tarpukario Lietuvos administracijoje buvo gerokai mažiau nei vyrų, kadangi tradicinėje Lietuvos visuomenėje moters vaidmuo buvo labiau sietas su šeimos židiniu nei su tarnyba valstybinėje institucijoje. 1934 m. duomenimis, valstybinėse įstaigose tarnavo 25424 vyrai ir 5786 moterys (18,5 proc. bendro tarnautojų skaičiaus). Didesnę dalį tarnautojų moterys sudarė tik Švietimo ministerijoje – 2895 tarnautojos, iš kurių didžiąją dalį (2358) sudarė pradinių klasių mokytojos, ir Užsienio reikalų ministerijoje – 50 tarnautojų moterų (27,4 proc. visų tarnautojų). Taip pat moterų darbą valstybinėje tarnyboje ribojo ir teisės aktai, t.y. 1926 m. lapkričio 3 d. Ministrų kabineto nutarimu Nr. 1393, vyras ir žmona negalėjo dirbti toje pačioje valstybinėje įstaigoje, vienas iš jų turėjo būti atleistas. Netekėjusių moterų priėmimas nebuvo ribojamas, tačiau šiuo atveju pirmenybė buvo teikiama vyrams (Mikalas, 2007, p. 108 - 110). Nors įstatymiškai amžiaus cenzas tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos neribojė, tačiau 1934 m. duomenys parodo, jog valstybės tarnautojų daugumą sudarė 25 - 40 metų asmenys (Mikalas, 2007, p. 97 - 99)

3.8. Tarpukario ir dabartinės valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo gairės

Tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos reformos

Tarpukario Lietuvoje viešasis administravimas buvo paremtas dviem sistemomis: a) linijine (kai darbas organizuojamas „iš viršaus į apačią“, pagrįstas griežtais pavaldumo santykiais) ir b) funkcinė (kai aukščiausi vadovai vykdo tik kontrolės funkcijas, o gauti raštai perduodami tiesiogiai vykdytojams). Tarpukario Lietuvoje egzistavo mišri sistema su linijinės sistemos persvara. Buvo siūloma organizuojant valstybės įstaigų darbą pereiti prie funkcinės sistemos, tačiau norint tą padaryti pirmiausia reikėjo tinkamai paruošti pačius tarnautojus, priimti atitinkamus teisės aktus, kurie aiškiai reglamentuotų valstybės tarnautojų teises, pareigas ir atsakomybę.

Vadovaujantis Vakarų Europos valstybių patirtimi, buvo siūloma tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų priėmimą reglamentuoti taip: tarnautojus į tarnybą turėtų priimti kiekvienoje įstaigoje tam tikra komisija, remiantis nustatytomis taisyklėmis, kurios aiškiai nustatytų, kokios kvalifikacijos reikia norint užimti atitinkamos kategorijos pareigas. Tokia komisija galėtų organizuoti ir tarnautojo perkėlimą į aukštesnę kategoriją. 1940 m. Valstybės tarnybos įstatymo projektas numatė konkursinės komisijos sudarymą kiekvienoje ministerijoje ir jos organizuojamus viešus konkursus.

Esant nepakankamam Vyriausybės dėmesiui valstybės tarnautojų mokymui, jų kvalifikacijos kėlimui, neaiškiems tarnautojų teisių ir pareigų apibrėžimams, klestėjo biurokratizmas ir korupcija. Siekiant išspręsti šias problemas, buvo siūloma priimti sisteminių valstybės tarnybos įstatymą, kuris reglamentuotų visus valstybės tarnautojo teisinės padėties aspektus. Konkretūs veiksmai valstybės tarnybos reglamentavimo srityje planuoti įvykdyti tik ketvirtojo dešimtmečio pabaigoje, priimant naujus teisės aktus ir detaliam nustatant valstybės tarnautojų teisinės padėties aspektus. Deja, dėl istorinių aplinkybių ši reforma nebuvo įvykdyta, o parengti įstatymai liko nepriimti.

Dabartinės Lietuvos valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo gairės

Valstybės tarnautojų atrankos teisinio reguliavimo tobulinimo kryptis nustato ir siūlomo naujo atrankų organizavimo modelio principus atskleidžia viešojo valdymo tobulinimo dokumentai: Valstybės tarnybos tobulinimo koncepcijos, Valstybės tarnybos (įskaitant statutinę valstybės tarnybą) tobulinimo gairių ir Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 metų programos nuostatos, susijusios su priėmimo į valstybės tarnybą teisinio reguliavimo tobulinimu.

Valstybės tarnybos tobulinimo koncepcijoje viena iš pateiktų valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo gairių yra nešališkos, veiksmingos atrankos į valstybės tarnautojo pareigas (išskyrus pareigas, į kurias priimama politinio (asmeninio) pasitikėjimo pagrindu) diegimas.

Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 metų programa, patvirtinta Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 171, yra parengta siekiant numatyti esminius viešojo valdymo pokyčius, skatinančius viešojo valdymo proceso tobulinimą. Vienas iš Programos tikslų – strateginio mąstymo viešojo valdymo institucijose stiprinimas ir viešojo valdymo institucijų veiklos valdymo gerinimas. Šis tikslas siektinas per valstybės vykdomosios valdžios sistemos įstaigų ir įmonių atskaitomybės sustiprinimą ir valdymo gerinimą. Dar vienas Programos uždavinys, skirtas viešojo valdymo institucijų veiklos valdymo gerinimui – valstybės tarnybos patrauklumo didinimas, orientuojant valstybės tarnybą į visuomenės poreikius, diegiant naujoves, didinant jos lankstumą ir kompetenciją. Pagrindinės šio uždavinio kryptys yra aukštesniųjų kategorijų ir vadovaujančiųjų valstybės tarnautojų grandies stiprinimas bei valstybės tarnybos patrauklumo didinimas. Todėl

planuojama, jog bus tobulinamos aukštesniųjų kategorijų ir vadovaujančiųjų valstybės tarnautojų atrankos ir tarnybinės veiklos vertinimo procedūros. Jiems bus įtvirtintos atskiros atrankos ir tarnybinės veiklos vertinimo procedūros. Taip pat bus sukurta skaidri visų kitų valstybės tarnautojų atrankos sistema, gebanti patikrinti ne tik pretendento į valstybės tarnautojo pareigas žinias, bet ir gebėjimus. Be to, pretendentams į žemesnes valstybės tarnautojų pareigas bus sumažinti patirties ir išsilavinimo reikalavimai, kai jie pagal atliekamas funkcijas nebūtini.

Taigi, nors Programoje nėra suformuluota konkreti valstybės tarnautojų atrankos modelio vizija, bet yra pateikti keturi atrankos modelio principai:

1. atskiras aukštesniųjų kategorijų ir vadovaujančiųjų valstybės tarnautojų atrankos teisinis reguliavimas;
2. atranka į valstybės tarnybą grindžiama pretendento į valstybės tarnautojo pareigas žinių bei gebėjimų patikrinimu;
3. sumažinti patirties ir išsilavinimo reikalavimai pretendentams į žemesnes valstybės tarnautojų pareigas;
4. atrankos kompetencijų centrų, teikiančių siūlymus dėl įstaigų vadovų atrankos ir atrenkančių įstaigų ir įmonių vadovus, formavimas.

Pirmieji trys nurodytų valstybės tarnautojų atrankos principų yra nuoseklus Valstybės tarnybos įstatymo įtvirtinto teisinio reguliavimo tobulinimo bei koncepcijoje ir Gairėse formuluojamų kryptių tęsinys. Tačiau Programoje minimų atrankos kompetencijų centrų, skirtų įstaigų vadovų atrankai ir (ar) patarimui dėl atrankos, įgyvendinimo perspektyvos, neturint daugiau duomenų apie naujai steigiamų institucijų reikšmę Lietuvos Respublikos institucinėje ir teisinėje sistemoje, nėra aiškios.

Šiuo metu galima išskirti šias valstybės tarnautojų atrankos problemas, su kuriomis susiduriama priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas vykdymo metu:

1. Trūksta objektyvių patikrinimo mechanizmų valstybės tarnautojų atrankoje, kurie padėtų įvertinti pretendento atitiktį pareigybės aprašyme nustatytiems specialiesiems reikalavimams. Esamoje atrankos sistemoje pagal pretendentų pateiktus dokumentus galima objektyviai patikrinti tik pretendentų išsilavinimą ir darbo patirtį (stažą), nors teisės aktai įpareigoja patikrinti ir kitus specialiuosius reikalavimus pagal pretendento pateiktų dokumentų duomenis. Tai sudaro prielaidą atrinkti ne tinkamiausius asmenis į konkrečias valstybės tarnautojo pareigas.
2. Centralizuotai įstaigoms teikiamu testu (sudaromas iš įstatymų ir kitų teisės aktų) tikrinamas pretendentų įstatymų ir kitų teisės aktų mokėjimas atmintinai, o ne žinios ir supratimas.
3. Atsižvelgiant į tai, kad skirtingiems pareigų lygmenims, t. y. specialistams, padalinių vadovams ir jų pavaduotojams bei įstaigų vadovams ir jų pavaduotojams reikalingos skirtingos

žinios, gebėjimai, kompetencijos ir jų lygiai, manoma, kad naudojami vienodi atrankos metodai tiek specialisto, tiek vadovaujančiai pozicijai užimti, ne visiškai užtikrina tinkamo asmens parinkimą konkrečioms valstybės tarnautojo pareigoms.

Objektyvių patikrinimo priemonių trūkumą pretendentų atrankoje į valstybės tarnautojo pareigas siūloma spręsti kompleksinių atrankos metodų įvedimu ir taikymu. Mokslininkai rekomenduoja į atrankos sistemos mechanizmą įtraukti testus pagal psichologinius aspektus, kurie leistų parinkti asmenis būtent į tas pareigas, į kurias jie geriausiai tiktų pagal savo elgseną ir charakterio bruožus, kurias eidami jie pasiektų puikių rezultatų. Į atranką taip pat būtų naudinga įtraukti praktines užduotis (Valstybės tarnybos įstatymo 11 straipsnio 2 dalis ir 13 straipsnio 2 dalis nuo 2012 m. kovo 1 d.), kurios padėtų patikrinti pretendentų kalbos mokėjimą, raštingumą, kompiuterinį raštingumą, palyginti ir įvertinti, kuris pretendentų greičiausiai, tiksliausiai, profesionaliausiai orientuojasi toje srityje, į kurią pretenduoja, įvertinti, kaip pretendentai dėsto mintis ir kaip geba pritaikyti turimas žinias praktikoje (Bacevičiūtė, Juknevičienė, 2009, p. 13). Praktinės užduotys skatintų pretendentus pasidomėti įstaigos specifika, jos funkcijomis ir siekiamu darbu iš anksto, taip pat ir apmąstyti, ar pareigos, į kurias pretenduoja, išties atitinka lūkesčius (Vanagas, 2009, p. 32). Per pokalbį su pretendentu pirmiausia reiktų išanalizuoti pretendento asmenybę, o vėliau – jo gebėjimus ir kompetenciją. Pokalbio metu reiktų išsiaiškinti, kaip pretendentas bendrauja, ką pretendentas mano apie pareigybę, į kurią pretenduoja, kokie jo tikslai ir motyvai, siekiant įsidarbinti viešajame sektoriuje (Bacevičiūtė, Juknevičienė, 2009, p. 15).

Reglamentuojant pokalbio vykdymą ir eigą, siūloma atsisakyti nuostatos, kad visiems pretendentams pateikiami vienodi klausimai: anksčiau pokalbyje dalyvavęs pretendentas išėjęs gali informuoti kitus pretendentus apie jam pateiktus klausimus, todėl šis atrankos metodas praranda objektyvumą (Vanagas, 2009, p. 34). Be to, atranka turėtų būti liberalesnė, teisės aktai turėtų reguliuoti tik bendrus principus ir suteikti galimybes pačioms konkursus organizuojančioms įstaigoms lanksčiai taikyti įvairius atrankos metodus, pačioms spręsti, kokiais būdais vykdyti atranką, kokius kriterijus taikyti (Bacevičiūtė, Juknevičienė, 2009, p. 24).

Atrankas į valstybės tarnautojų pareigas nedidelėse viešojo administravimo įstaigose, kurios neturi pakankamai išteklių, reikalingų valstybės tarnautojų atrankai vykdyti, galėtų vykdyti aukštesnės pagal pavaldumą įstaigos arba centralizuotas atrankos centras, į atrankų procesą įtraukus išorinius ir nepriklausomus ekspertus (Meyer-Sahling, Jan-Hinrik, Nakrošis, 2009, p. 7). Tinkamą asmens parinkimą, atsižvelgiant į skirtingus pareigų lygmenims, padėtų užtikrinti tam tikros dalies valstybės tarnautojų, kurie eina vadovaujančias pareigas, išskyrimas į atskirą grupę ir specialiųjų normų atrankai į šias pareigas nustatymas, taip pat vadovų atrankos centralizacijos didinimas (Meyer-Sahling, Jan-Hinrik, Nakrošis, 2009, p. 9). Siekiant skaidrumo, svarstyтина konkursų į

vadovų pareigas rezultatų viešo paskelbimo galimybė (Meyer-Sahling, Jan-Hinrik, Nakrošis, 2009, p. 15).

Nepilnai sureguliuoti valstybės tarnautojų verbavimo būdai (metodai) neleidžia pritraukti aukščiausios kvalifikacijos potencialių pretendentų, iš kurių įstaiga galėtų atsirinkti geriausius reikiamos kvalifikacijos valstybės tarnautojus (Vanagas, 2009, p. 32). Konkursus organizuojančios įstaigos galėtų išnaudoti tokius verbavimo būdus, kaip naudojimas vidiniais įstaigos žmogiškaisiais ištekliais, esamų valstybės tarnautojų rekomendacijomis, skelbimais periodinėje spaudoje, interneto duomenų bazėse, specialių konsultacinių firmų ir įdarbinimo agentūrų paslaugomis, paieška aukštosiose mokyklose. Dabartinis Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas aprašo 7 punktą nuo 2011 m. spalio 19 d. sudarė galimybę apie organizuojamą konkursą papildomai skelbti kitose visuomenės informavimo priemonėse.

Prie atrankos į dabartinę valstybės tarnybą problemų priskirtinas nesuteikimas įstaigoms savarankiškumo (diskrecijos) pačioms pasirinkti komisijos narių skaičių, atsižvelgiant į pareigybes, dėl kurios skelbiamas konkursas, pobūdį, pretenduojančių asmenų skaičių, taip pat negalėjimas įstaigoms nuspręsti atranką vykdyti kelias dienas esant dideliame pretendentų skaičiu. Konkursų į valstybės tarnautojų pareigas aprašo 21 punkte nuo 2011 m. spalio 19 d. nustatyta, jog nėra reguliuojamas maksimalus konkurso į valstybės tarnautojo pareigas komisijos narių skaičius, tačiau mažiausias narių skaičius – 5 nariai – išliko.

Taigi siekiant sukurti stabilią ir veiksmingą valstybės tarnautojų atrankos sistemą itin svarbus valstybės ir savivaldybių institucijų, įstaigų, organizacijų ir visuomenės palaikymas, visų noras vykdyti skaidrią ir profesionalią valstybės tarnautojų atranką. Prielaidas moderniam valstybės tarnautojų atrankos sistemos modeliui sudaro nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliosiantys Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimai, įvedantys dvipakopę, iš dalies centralizuotą valstybės tarnautojų atrankos sistemą, įtvirtinantys privalomą valstybės tarnautojui privalomų bendrųjų gebėjimų, pareigoms būtinos užsienio kalbos mokėjimo centralizuotą patikrinimą, taip pat asmenų, pretenduojančių į vadovaujamas pareigas valstybės tarnyboje, vadovavimo gebėjimų patikrinimą. Teisinio reguliavimo trūkumus valstybės tarnyboje sprendžia ir nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. taikomas Valstybės tarnybos įstatymo reikalavimas dėl privalomo pakaitinių karjeros valstybės tarnautojų, taip pat valstybės tarnautojų statusą atkuriančių asmenų, bei Valstybės tarnybos įstatymo 43 straipsnio 2 ir 3 dalyse nurodytų asmenų gebėjimų atlikti pareigybes aprašyme nustatytas funkcijas patikrinimo. Įstatymo nuostatų tinkamam taikymui yra reikalingas įstatyminių teisinių reguliavimų įgyvendinantis poįstatyminis teisinis reguliavimas, detalizuojantis ir konkretinantis atitinkamas procedūras.

IŠVADOS

1. Tarpukario Lietuvos teisės aktuose priėmimo į valstybės tarnybą, atleidimo iš jos, valstybės tarnautojų karjeros galimybių (kvalifikacijos kėlimo), teisių ir pareigų bei atsakomybės teisiniai aspektai nebuvo detaliam reglamentuoti, todėl vyraujant neaiškiam to meto valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimui, buvo sudėtinga kurti profesionalią, nešališką ir kompetentingą valstybės tarnybą. Tarpukario Lietuvos teisės aktuose išsamiai buvo reglamentuoti tik valstybės tarnautojų finansiniai, hierarchinės sistemos, pensijų, pašalpų ir apmokamų atostogų aspektai. Tuo tarpu dabartinis Valstybės tarnybos įstatymas gan detaliam nustato pagrindinius valstybės tarnybos principus, valstybės tarnautojo statusą, atsakomybę, darbo užmokestį, socialines ir kitas garantijas, valstybės tarnybos valdymo teisinius pagrindus.

2. Kadangi tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje nebuvo bendros priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas sistemos, o valstybės tarnautojų priėmimą reglamentavo keletas įstatymų, todėl tarnautojų įdarbinimas priklausė nuo konkrečios įstaigos darbo metodų, asmeninių pažinčių, o svarbiausi atrankos kriterijai buvo darbo patirtis, išsilavinimas (tiek bendrasis, tiek specialusis) bei asmeninės savybės – darbštumas, gabumai, lojalumas. Palyginimui dabartiniai priėmimo į valstybės tarnybą teisiniai santykiai Lietuvoje reguliuojami Valstybės tarnybos įstatymo įtvirtintomis normomis bei šio Įstatymo pagrindu priimto teisės akto – Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo - nuostatomis.

3. Tarpukario Lietuvos teisės aktuose valstybės tarnautojo sąvoka nebuvo aiškiai apibrėžta, todėl daroma išvada, jog tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojais buvo laikomi visi valstybės institucijose, įstaigose, viešąsias paslaugas teikiančiose įmonėse dirbantys asmenys, kuriems darbo užmokestis buvo mokamas iš valstybės lėšų. Buvo skiriama valstybės bei savivaldybių tarnyba, o savivaldybės tarnautojai nebuvo prilyginti valstybės tarnautojams. Tuo tarpu dabartinis valstybės tarnybos įstatymo 2 straipsnis nustato, jog valstybės tarnautojas - fizinis asmuo, einantis pareigas valstybės tarnyboje ir atliekantis šio straipsnio 1 dalyje nurodytą viešojo administravimo veiklą.

4. Nors bendros priėmimo į valstybės tarnautojo pareigas sistemos tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje nebuvo, o kandidatų į valstybės tarnybą žinių patikrinimo metodas buvo egzaminavimas, kurio galėjo išvengti asmenys, baigę keturių klasių kursą, tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos modelį būtų galima priskirti mišriam tipui, turinčiam tiek karjeros, tiek postų modelių bruožų. Karjeros valstybės tarnybos modelio bruožai išryškėja, nustatant valstybės tarnautojų socialines garantijas, jų teisę į karjerą, neterminuotą įdarbinimą. Postų modelio bruožai būdingi, kai beveik nereguliuojamai priimama į valstybės tarnybą, tarnautojai mokomi, nebuvo nustatyta maksimali amžiaus riba. Palyginimui dabartinė valstybės tarnyba, turinti ir karjeros, ir

postų sistemų bruožų, taip pat priskiriama mišriam modeliui (postų sistemos bruožai: galimas priėmimas į bet kurio lygio ir kategorijos pareigybę, nėra specialios pensinės sistemos, nėra būtinas specialus išsilavinimas, nebūtina ankstesnė patirtis valstybės tarnyboje, - karjeros sistemos bruožai: valstybės tarnybą reglamentuoja Valstybės tarnybos įstatymas ir jį lydintieji teisės aktai, yra maksimali amžiaus riba, darbo užmokestis priklauso nuo pareigybės kategorijos, darbo užmokesčio sistemą nustato Valstybės tarnybos įstatymas, yra pareigų paaukštinimas, paskyrimas į pareigas neterminuotas).

REKOMENDACIJOS

1. Sisteminiis valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo trūkumų sprendimo būdas – tai vieningo Valstybės tarnybos įstatymo bei jo nustatytą teisinį reguliavimą įgyvendinančių poįstatyminių teisės aktų tobulinimas. Remiantis tarpukario ketvirtojo dešimtmečio valstybės tarnybos reforma, kuri siūlė, jog tarnautojus į tarnybą turėtų priimti kiekvienoje įstaigoje tam tikra komisija pagal teisiškai įtvirtintas taisykles, nustatančias, kokios kvalifikacijos reikia norint užimti atitinkamos kategorijos pareigas, dabartinėje valstybės tarnyboje siūlytina įvesti dvipakopę, iš dalies centralizuotą valstybės tarnautojų atrankos sistemą, pagal kurią tarnautojus į pareigas priimtų konkreti įstaiga, taikydama įvairius atrankos metodus, o valstybės tarnautojų bendrieji gebėjimai, vadovavimo gebėjimai būtų tikrinami centralizuotai, naudojant loginio mąstymo testavimą, psichologinius testus. Tokiu būdu dabartinė atranka į valstybės tarnybą būtų grindžiama pretendento į valstybės tarnautojo pareigas žinių bei gebėjimų patikrinimu.

2. Atsižvelgiant į tai, jog tarpukario Lietuvos valstybės tarnyboje tarnautojų įdarbinimas priklausė nuo konkrečios įstaigos darbo metodų, asmeninių pažinčių, o svarbiausi atrankos į valstybės tarnautojo pareigas kriterijai buvo darbo patirtis, išsilavinimas (tiek bendrasis, tiek specialusis) bei asmeninės savybės – darbštumas, gabumai, lojalumas, dabartinėje valstybės tarnyboje siūlytina pretendams į žemesnes valstybės tarnautojų pareigas sumažinti patirties ir išsilavinimo reikalavimus, kai jie pagal atliekamas funkcijas nebūtini, bei atskirti aukštesniųjų kategorijų ir vadovaujančiųjų valstybės tarnautojų atrankos teisinį reguliavimą. Tai padėtų kurti skaidrią ir modernią atrankos į valstybės tarnautojo pareigas sistemą.

3. Remiantis 1940 m. Lietuvos valstybės tarnybos įstatymo projektu, siūlytina dabartinę atrankos į valstybės tarnautojo pareigas sistemą papildyti tarpukario konkursinės sistemos bruožais, t.y. konkrečios įstaigos komisija, tikrindama kandidatų į valstybės tarnautojo pareigas gebėjimus atlikti pareigybės aprašyme nustatytas funkcijas, pasirenka tinkamiausią iš jų ir priima jį į valstybės tarnautojo pareigas. Likusiuosius pretendentes, surinkusius aukštus balus, siūlytina įtraukti į

valstybės tarnybos rezervą ir per metus nuo konkurso pabaigos siūlyti jiems laisvas pareigybes (kurių reikalavimus jie atitiks) toje įstaigoje.

4. Vadovaujantis Valstybės tarnautojų pensijų ir pašalpų įstatymu (VŽ. 1926. Nr. 22 - 1443), reglamentavusiu valstybės tarnautojams pensijos ir pašalpos mokėjimą iš tam tikslui sudaryto pensijų ir pašalpų fondo, kurio administravimas buvo priskirtas Finansų ministerijos kompetencijai, dabartinėje Lietuvos valstybės tarnyboje siūlytina sukurti specialią pensinę sistemą valstybės tarnautojams, tokiu būdu užtikrinant valstybės tarnautojų socialines garantijas.

LITERATŪRA

1. Andriulis V. ir kt. Lietuvos valstybės teisės aktai (1918.II.16 – 1940.VI.15). – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1996. – 16 - 19 p. - ISBN 9986-704-01-4
2. Andriulis V. ir kt. Lietuvos teisės istorija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, Justitia, 2002. – 380 p. – ISBN 9986-567-81-5
3. Asmenų, turinčių valstybės tarnautojo statusą, skaičius. Vtd.lt [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?1471208505> [žiūrėta 2012-08-10]
4. Bacevičiūtė, A. „Juknevičienė, V. Viešojo administravimo žmoniškųjų išteklių atrankos aspektai: Šiaulių miesto savivaldybės administracijos darbuotojų nuomonės tyrimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2009. 1 (14). P. 13 - 24. Prieiga per internetą: <http://archive.minfolit.lt/arch/21501/21654.pdf>
5. Butkevičienė E. et al. A manager or a leader? Analysis of managerial and leadership competences in Lithuanian civil service // *Filosofija.Sociologija*.– Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2011, Nr.2 (T.22), p. 140 - 142.
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?vid=4&hid=21&sid=16b5c69e-a483-4976-98bf-713ab8d0ab8c%40sessionmgr113> [žiūrėta 2011 11 04]
6. ES ekspertai pagyrė Lietuvos valstybės tarnybą 2009-02-25. <http://www.vtd.lt/index.php?-1521715486> [žiūrėta 2011 11 04]
7. Juralevičienė J. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos raida 1990 - 1995 metais // *Viešojo politika ir administravimas*. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2005, Nr. 11, p. 55 - 64. - ISSN 1648-2603
8. Juralevičienė J. Valstybės tarnautojų profesinės kompetencijos teoriniai ir teisiniai aspektai // *Viešojo politika ir administravimas*. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2003, Nr. 5, p. 84 - 90. - ISSN 1648-2603
9. Krupavičius A. Politinės sistemos kaita ir demokratija. Lietuvos politinė sistema: sąranga ir raida. (Sud. A. Krupavičius, A. Lukošaitis). – Vilnius: Poligrafija ir informatika, 2004. – 47-49 p. – ISBN 9986-850-51-7
10. Lietuvos administracinė teisė. Bendroji dalis. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Leidybos centras, 2005. – 389 p.

11. Lietuvos novelos: veikiančiųjų 1935.III.16 d. Lietuvos įstatymų ir įsakymų, paskelbtų „Vyriausybės žiniuose“ // 1 - 476 Nr. rinkinys/sudarė K. Šalkauskis. – Kaunas: Raidė, 1935. – 25 - 46 p. – Spaudos fondas 813 puslapių.
12. Lietuvos Respublikos Konstitucija: Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendume / Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija. – 2-asis patais. ir papild. leid. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2007. – 11, 29, 33 p. – ISBN 978-9955-557-54-8
13. Lietuvos Respublikos antstolių įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. gegužės 9 d. Nr. IX - 876
14. Lietuvos Respublikos Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1999 m. gegužės 18 d. Nr. VIII - 1185
15. Lietuvos Respublikos Baudžiamojo Kodekso patvirtinimo ir įsigaliojimo įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 2000 m. rugsėjo 26 d. Nr. VIII - 1968
16. Lietuvos Respublikos Korupcijos prevencijos įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. gegužės 28 d. Nr. IX - 904
17. Lietuvos Respublikos Savivaldybių tarybų rinkimų įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1994 m. liepos 7 d. Nr. I - 532
18. Lietuvos Respublikos Ūkininko ūkio įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1999 m. gegužės 4 d. Nr. VIII - 1159
19. Lietuvos Respublikos Valdininkų įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1995 m. balandžio 4 d. Nr. I - 836 (neteko galios Lietuvos Respublikos 1999 m. liepos 8 d. įstatymu Nr. VIII - 1316 nuo 1999 m. liepos 30 d. Žin. 1999. Nr. 66 - 2130)
20. Lietuvos Respublikos Valstybės tarnybos įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1999 m. liepos 8 d. Nr. VIII - 1316 (aktualios galiojanti nuo 2012 m. rugsėjo 1 d. bei nuo 2013 m. sausio 1 d. galiosiančios redakcijos)
21. Lietuvos Respublikos Vietos savivaldos įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1994 m. liepos 7 d. Nr. I - 533
22. Lietuvos Respublikos Viešųjų ir privačių interesų derinimo valstybinėje tarnyboje įstatymas – Vilnius: Valstybės žinios, 1997 m. liepos 2 d. Nr. VIII - 371

23. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugpjūčio 7 d. nutarimas Nr. 990 „Dėl Darbo laiko nustatymo valstybės ir savivaldybių įmonėse, įstaigose ir organizacijose“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2010 m. vasario 10 d. Nr. 111
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimas Nr. 967 „Dėl Karjeros valstybės tarnautojo ir įstaigos vadovo statuso atkūrimo ir pareigų siūlymo buvusiam karjeros valstybės tarnautojui ir įstaigos vadovui taisyklių patvirtinimo“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. Nr. 65 - 2655, 2006 m. Nr. 85 - 3327
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. spalio 12 d. nutarimas Nr. 1196 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 24 d. nutarimo Nr. 966 „Dėl Konkursų į valstybės tarnautojo pareigas organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo“ – Vilnius, Valstybės žinios, 2011 m. Nr. 125 - 5965
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 910 „Dėl Tarnybos Lietuvos valstybei stažo skaičiavimo taisyklių patvirtinimo“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. Nr. 60 - 2471
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 977 „Dėl Tarnybinių nuobaudų skyrimo valstybės tarnautojams taisyklių“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. Nr. 65 - 2665
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 17 d. nutarimas Nr. 909 „Dėl Valstybės tarnautojų kvalifikacinių klasių suteikimo ir valstybės tarnautojų vertinimo tvarkos bei valstybės tarnautojų tarnybinės veiklos vertinimo kriterijų“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. Nr. 60 - 2470
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. gegužės 20 d. nutarimas Nr. 685 „Dėl Valstybės tarnautojų pareigybių aprašymo ir vertinimo metodikos patvirtinimo“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2002 m. Nr. 51 - 1953
30. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. liepos 27 d. nutarimas Nr. 741 „Dėl Valstybės tarnautojų prašymų leisti dirbti kitą darbą nagrinėjimo ir sprendimų dėl leidimo valstybės tarnautojams dirbti kitą darbą priėmimo ir atšaukimo taisyklių patvirtinimo“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2006 m. Nr. 82 - 3273
31. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2010 m. birželio 2 d. nutarimu Nr. 715 „Dėl Valstybės tarnybos tobulinimo koncepcijos patvirtinimo“ patvirtinta Valstybės tarnybos tobulinimo koncepcija – Vilnius: Valstybės žinios, 2010 m. Nr. 69 - 3440

32. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012 m. vasario 7 d. nutarimu Nr. 171 „Dėl viešojo valdymo tobulinimo 2012 - 2020 metų programos patvirtinimo“ patvirtinta Viešojo valdymo tobulinimo 2012 – 2020 metų programa - Vilnius. Valstybės žinios, 2012 m. Nr. 22 - 1009
33. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2010 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 1V - 451 „Dėl valstybės tarnautojų mokymo organizavimo taisyklių patvirtinimo“ – Vilnius: Valstybės žinios, 2010 m. Nr. 81 - 4255
34. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas apie valstybės tarnybą
<http://www.vtd.lt/index.php?790699305> [žiūrėta 2011 11 04]
35. Maksimaitis M. Lietuvos teisės šaltiniai 1918 - 1940 m. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, Justitia, 2001. – 73 p. – ISBN 9986-567-52-1
36. Masiulis K., Krupavičius A. Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Valstybės tarnybos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 2007. – 224 - 225 p. – ISBN 978-9955-9981-0-5
37. Maksimaitis M., Vansevičius S. Lietuvos valstybės ir teisės istorija. – Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, Justitia, 1997. – 153 p. – ISBN 9986-567-15-7
38. Meyer-Sahling, Jan-Hinrik. Nakrošis, Vitalis. Lietuvos valstybės tarnyba: sėkmės paslaptys ir tolesnio vystymo alternatyvos. Viešoji politika ir administravimas. 2009. Nr. 27. P. 7 - 15. Prieiga per internetą: http://www.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/vpa27/VPA_Nr.27_V.Nakrošis_p.7-15.pdf
39. Meyer-Sahling, Jan-Hinrik. Nakrošis, Vitalis. Lietuvos valstybės tarnyba ir jos modernizavimo gairės. Tarptautinės konferencijos (2009 m. vasario 24 d.) medžiaga. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?-1086560843>
40. Minkevičius A. Mokymo ir kvalifikacijos tobulinimo sistemos raida ir perspektyvos // Valstybės tarnybos aktualijos. – Vilnius: Valstybės tarnybos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 2005, Nr. 3 (gruodis), p. 42 - 45. – ISSN 1648-8075
http://www.livadis.lt/livadis/user_dir/File/2006/vta3_perziurai.pdf [žiūrėta 2011 11 04]
41. Mikalauskas, A. Valstybės tarnautojai ir valstybės tarnyba Pirmojoje Lietuvos Respublikoje (1918 - 1940 m.): daktaro disertacija: humanitariniai mokslai, istorija (05 H). – Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2007, p. 85 – 111

- http://vddb.laba.lt/obj/LT-eLABa-0001:E.02~2007~D_20071228_121346-42490 [žiūrėta 2011 11 04]
42. Palidauskaitė J. Valstybės tarnautojų pareigos ir teisės Estijoje, Latvijoje ir Lietuvoje // Viešoji politika ir administravimas. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2006, Nr. 16, p. 20 - 25. – ISSN 1648-2603
43. Palidauskaitė J. Valstybės tarnautojų veiklos teisinis reglamentavimas: etinis aspektas // Viešoji politika ir administravimas. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, Nr. 4, p. 82, 83. – ISSN 1648-2603
44. Palidauskaitė J., Petrokaitė M. Lietuvos valstybės tarnautojų veiklos reguliavimas 1918 - 1940 metais // Mokslo darbai. – Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2010, Nr. 25, p. 74 - 88. – ISSN 1392-0448.
<http://www.if.vu.lt/files/LIS%20serveris/LietuvosIstorijosStudijosNo25.pdf> [žiūrėta 2012 01 25]
45. Paukštytė L. Lietuvos Respublikos valstybės tarnybos samprata ir modelis 1918 - 1940 metais // Jurisprudencija. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2008, Nr. 1 (103), p. 64 - 71. – ISSN 1392-6195
<http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=3828cf46-ef4d-44e4-8451-100394aae44d%40sessionmgr110&vid=5&hid=21> [žiūrėta 2011 11 04],
http://www.mruni.eu/lt/mokslo_darbai/jurisprudencija/archyvas/?l=95573 [žiūrėta 2012 06 07]
46. Petkevičienė J. Valstybės tarnybos teisinis reguliavimas ir perspektyvos Lietuvos Respublikoje / Tarnybinės etikos reguliavimas Lietuvoje: iššūkiai ir sprendimai: kolektyvinė monografija. – Vilnius: Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2008. – 153 - 155 p. - ISBN 978-9955-9695-1-8
47. Pretendentai į valstybės tarnautojo pareigas. Vtd.lt [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?-653300789> [žiūrėta 2012-08-10]
48. Raipa A., Smalskys V. Iš viešojo administravimo praeities Lietuvoje: 1940 m. Politikos ir socialinių mokslų instituto Administravimo kursai. – Lietuvos istorijos studijos. VU mokslo darbai, 2001, Nr. 9, p. 44, 46 - 52. – ISSN 1392-0448
49. Raipa A., Smalskys V. Tarpukario Lietuvos valdininkų įvaizdis ir jų veiklos efektyvumo problemos // Viešoji politika ir administravimas. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2003, Nr. 6, p. 73 - 80. - ISSN 1648-2603

50. Smalskys V. Valstybės tarnybos genezė ir raida Lietuvoje / Valstybės tarnyba Lietuvoje: praeitis ir dabartis: kolektyvinė monografija. – Vilnius, 2007. – 30 - 57 p. – ISBN 978-9981-0-5
51. Smalskys V. Viešojo valdymo modernizavimas. Įvadas į viešąjį valdymą: mokomoji knyga. – Kaunas: Kauno technologijos universitetas, 2009. – 35 - 45 p. – ISBN 978-9955-25-711-0
52. Valstybės tarnybos įstatymo ir su juo susijusių teisės aktų taikymo ir įgyvendinimo 2011 metais ataskaita. Parengė Valstybės tarnybos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. 2012. Prieiga per internetą <http://www.vtd.lt/index.php?-2059211288>
53. Valstybės tarnautojų ir kitų darbuotojų pareigybės. Vtd.lt [interaktyvu]. Prieiga per internetą: <http://www.vtd.lt/index.php?-510024592> [žiūrėta 2012-08-10]
54. Vanagas, R. Lietuvos Respublikos viešojo sektoriaus tarnautojų verbavimo ir atrankos sistemos tobulinimas. *Ekonomika ir vadyba: aktualijos ir perspektyvos*. 2009. 2 (15). P. 3, 18 - 32. Prieiga per internetą: http://vddb.laba.lt/fedora/get/LTeLABa_0001:J.04~2009~ISSN_1648-9098.N_2_15.PG_318-327/DS.002.0.01.ARTIC.
55. Žukauskas E. 1918 – 1940 metų Lietuvos valstybės tarnybos pagrindiniai bruožai // *Valstybės tarnybos aktualijos*. – Vilnius: Valstybės tarnybos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, Lietuvos viešojo administravimo institutas, 2004, Nr. 1, p. 28 - 29. – ISSN 1648-8075

Karlonaitė E. Dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybų lyginamoji analizė / Savivaldos institucijų administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V. Smalskys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2012. – 106 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe lyginamosios analizės būdu išnagrinėti dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos teisinės padėties aspektai, numatyti tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybos teisės aktuose, - priėmimas į valstybės tarnautojo pareigas, teisės ir pareigos, karjeros galimybės, darbo užmokestis, mokymas, socialinės ir kitos garantijos, atsakomybė, atleidimas. Vadovaujantis aprašomuoju, sisteminiu ir lyginamuoju metodu, šiame darbe pateikiami dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybų teisinės padėties ypatumai, valstybės tarnybos modelio bruožai, valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo aspektai.

Pirmame šio darbo skyriuje nagrinėjami dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos apibrėžimai ir valstybės tarnybos modelių bruožai. Antrame skyriuje pateikiama dabartinę ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnautojų teisinę padėtį reglamentuojančių teisės aktų apžvalga. Paskutinėje darbo dalyje pateikiami dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos teisinės padėties ypatumai bei valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo aspektai, atsižvelgiant į tarpukario valstybės tarnybos bruožus.

Pagrindiniai žodžiai: valstybės tarnyba, valstybės tarnybos modelis, valstybės tarnautojas, valstybės tarnybos valdymas.

Karlonaitė E. Civile services of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940: Comparative method / Master's Work in Administration of Municipal institutions. Supervisor assoc. doc. dr. V. Smalskys. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 106 p.

ANOTATION

The master's work analyses Civile services of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940, according comparative method. This master's paper compares the main civil services aspects of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940, including recruitment to the position of civil servant, rights and duties of civil servants, remuneration, responsibility of civil servants, dismissal of civil servants form office, social guarantees and training for civil servants.

The first chapter of master's work describes civil service and civile service model definitions of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940. The second chapter discusses the main law acts, regulated civil service of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940. The last chapter is designed to compare civil service aspects of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940 and analysis improvement of civil service management and recruitment to the position of civil service in law regulation.

Key words: civil service, civile service model, civil servant, civil service management.

Karlonaitė E. Dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybų lyginamoji analizė / Savivaldos institucijų administravimo magistro baigiamasis darbas. Vadovas doc. dr. V. Smalskys. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, 2012. – 106 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes vienas iš valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulino aspektų yra stabilios ir veiksmingos valstybės tarnautojų atrankos sistemos sukūrimas. Sisteminiai atrankos į valstybės tarnybą mechanizmo pokyčiai, tobulinant teisinį reguliavimą, taip pat didinant konkursų į valstybės tarnautojo pareigas viešumą skatina skaidrios ir profesionalios valstybės tarnautojų atrankos diegimą.

Modernios Lietuvos valstybės tarnybos pradžia siejama su 1918 m., kai Lietuvos Respublika, atkūrusi nepriklausomybę, pradėjo kurti valstybės tarnybą. Tiek tarpukario, tiek dabartinė valstybės tarnyba formavosi remdamasi kontinentinės Europos valstybės tarnybos tradicijomis. Atsižvelgiant į valstybės tarnautojų priėmimo sąlygas, karjeros galimybes, teises ir pareigas, atleidimo, atsakomybės bei socialinės garantijas, darbe lyginami dabartinės ir tarpukario Lietuvos valstybės tarnybų teisiniai aspektai, tarnybų modeliai, valstybės tarnautojų sąvokų apibrėžimai. Darbe taip pat nagrinėjamos tarpukario ir dabartinės valstybės tarnybos valdymo ir jos teisinio reguliavimo tobulinimo gairės. Pagrindinis dėmesys darbe buvo skirtas palyginti svarbiausius tarpukario ir dabartinės Lietuvos valstybės tarnybų teisinius aspektus, atskleisti jų ypatumus ir nurodyti galimus valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimo trūkumų sprendimo būdus. Siekiant įvertinti atrankos į valstybės tarnautojo pareigas proceso mastą ir jo kaitos tendencijas, darbe pateikiama valstybės tarnautojų skaičiaus dinamika, paskelbtų konkursų, neįvykusių konkursų skaičius, priėmimo į valstybės tarnybą atvejai, taip pat vidutinis pretendentų skaičius konkursuose į valstybės tarnautojo pareigas 2009 – 2011 m.

Bendros priėmimo į valstybės tarnybą sistemos nebuvimas bei kiekvienos ministerijos individuali praktika trukdė tarpukario Lietuvos valstybės tarnybos reformų įgyvendinimą. Paminėtinas 1940 m. Valstybės tarnybos įstatymo projektas, kuris numatė konkursinės komisijos sudarymą kiekvienoje ministerijoje ir jos organizuojamus viešus konkursus bei vieningą valstybės tarnautojų teisinės padėties reglamentavimą. Deja, toks vieningas įstatymas dėl istorinių aplinkybių nebuvo priimtas.

Dabartiniam moderniam valstybės tarnautojų atrankos sistemos modeliui sąlygas sudaro nuo 2013 m. sausio 1 d. įsigaliosiantys Valstybės tarnybos įstatymo pakeitimai, įvedantys dvipakopę, iš dalies centralizuotą valstybės tarnautojų atrankos sistemą, įtvirtinantys privalomą valstybės

tarnautojui privalomų bendrųjų gebėjimų, pareigoms būtinos užsienio kalbos mokėjimo centralizuotą patikrinimą, taip pat asmenų, pretenduojančių į vadovaujamas pareigas valstybės tarnyboje, vadovavimo gebėjimų patikrinimą.

Karlonaitė E. Civile services of modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940: Comparative method / Master's Work in Administration of Municipal institutions. Supervisor assoc. doc. dr. V. Smalskys. – Vilnius: Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2012. – 106 p.

SUMMARY

This master's paper is important because analyses suitability and effectiveness of civil servant selection system. The master's paper discusses definition and model of the civil service of modern and of the Republic of Lithuania in 1918 – 1940. Seeking to create strong and professional civil service it is very important to adopt necessary legal acts and to determine clearly the legal status of officials, their duties, rights and responsibilities. The main goal of master's paper is to compare modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940 civil service aspects determined in legal acts system, including recruitment to the position of civil servant, rights and duties of civil servants, remuneration, responsibility of civil servants, dismissal of civil servants from office, social guarantees and training for civil servants and to describe improvement methods of recruitment to the position of civil servant.

The formation of legal base of civil service, including modern and the Republic of Lithuania in 1918 - 1940 is described. To sum up, statistical information (2009 - 2011) about competitions, civil servant's number, dismissal of civil servants from office is analysed in Master's work. The various aspects of the legal status of civil servant are defined, including admission, hierarchical system and categories, duties, development of skills, pensions, allowances, vacations, responsibility and dismissal. The proposed reforms seeking to modernize and rationalize the Lithuanian civil service are presented and discussed. Changes of the Law on Civil Service from 2013 of January 1 st. organize conditions for modern model of recruitment to the position of civil servant.

PRIEDAI

1 PRIEDAS

STATISTINĖS LENTELĖS
VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ (BE STATUTINIŲ), PRIIMTŲ Į PAREIGAS SKAIČIUS 2011 M.
PAGAL ĮSTAIGŲ GRUPES

Įstaigų grupės pavadinimas	Konkurso būdu			Be konkurso				Pakaitiniai		
	Iš viso	- tame skaičiuje		Iš viso	- tame skaičiuje			Iš viso	- tame skaičiuje	
		Įstaigų vadovų	Karjeros		Įstaigų vadovų	Politinio (asmeninio) pasitikėjimo	Karjeros		Politinio (asmeninio) pasitikėjimo	Karjeros
Seimo kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Seimui	37	0	37	273	0	270	3	76	1	75
Teismai, prokuratūros	147	0	147	4	0	0	4	277	0	277
Prezidento kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Prezidentui	11	0	11	20	0	20	0	7	0	7
Ministro Pirmininko tarnyba ir įstaigos, atskaitingos Vyriausybei	81	4	77	11	1	4	6	105	0	105
Ministerijos	174	0	174	40	0	32	8	208	1	207
Įstaigos, pavaldžios Aplinkos ministerijai	93	0	93	2	0	0	2	35	0	35
Įstaigos, pavaldžios Energetikos ministerijai	5	0	5	0	0	0	0	4	0	4
Įstaigos, pavaldžios Finansų ministerijai	24	0	24	1	0	0	1	68	0	68
Įstaigos, pavaldžios Krašto apsaugos ministerijai	21	1	20	0	0	0	0	19	0	19
Įstaigos, pavaldžios Kultūros ministerijai	1	0	1	0	0	0	0	4	0	4
Įstaigos, pavaldžios Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	104	5	99	6	0	0	6	268	0	268
Įstaigos, pavaldžios Susisiekimo ministerijai	47	1	46	1	0	0	1	33	0	33
Įstaigos, pavaldžios Sveikatos apsaugos ministerijai	47	2	45	3	0	0	3	29	0	29
Įstaigos, pavaldžios Švietimo ir mokslo ministerijai	6	0	6	1	0	0	1	10	0	10
Įstaigos, pavaldžios Teisingumo ministerijai	15	0	15	0	0	0	0	15	0	15
Įstaigos, pavaldžios Ūkio ministerijai	37	1	36	1	0	0	1	45	0	45
Įstaigos, pavaldžios Užsienio reikalų ministerijai	1	1	0	0	0	0	0	0	0	0
Įstaigos, pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai	121	1	120	4	0	0	4	43	0	43
Įstaigos, pavaldžios Žemės ūkio ministerijai	207	1	206	2	0	0	2	192	0	192
Savivaldybių institucijos ir įstaigos	326	1	325	190	24	153	13	314	1	313
Iš viso:	1505	18	1487	559	25	479	55	1752	3	1749

**PASKELBTŲ KONKURSŲ Į VALSTYBĖS TARNAUTOJO PAREIGAS SKAIČIUS
PAGAL ĮSTAIGŲ GRUPES
PERIODAS: 2011 M.**

Įstaigų grupės pavadinimas	Paskelbtų konkursų į valstybės tarnautojo pareigas skaičius
Seimo kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Seimui	49
Teismai, prokuratūros	183
Prezidento kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Prezidentui	9
Ministro Pirmininko tarnyba ir įstaigos, atskaitingos Vyriausybei	103
Ministerijos	244
Įstaigos, pavaldžios Aplinkos ministerijai	143
Įstaigos, pavaldžios Energetikos ministerijai	13
Įstaigos, pavaldžios Finansų ministerijai	27
Įstaigos, pavaldžios Krašto apsaugos ministerijai	37
Įstaigos, pavaldžios Kultūros ministerijai	4
Įstaigos, pavaldžios Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	130
Įstaigos, pavaldžios Susisiekimo ministerijai	75
Įstaigos, pavaldžios Sveikatos apsaugos ministerijai	55
Įstaigos, pavaldžios Švietimo ir mokslo ministerijai	7
Įstaigos, pavaldžios Teisingumo ministerijai	22
Įstaigos, pavaldžios Ūkio ministerijai	40
Įstaigos, pavaldžios Užsienio reikalų ministerijai	2
Įstaigos, pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai	190
Įstaigos, pavaldžios Žemės ūkio ministerijai	239
Savivaldybių institucijos ir įstaigos	475
Iš viso:	2047

**VALSTYBĖS INSTITUCIJOS, UŽPILDŽIUSIOS APKLAUSOS ANKETĄ IR
PATEIKUSIOS DUOMENIS APIE 2011 M. ORGANIZUOTUS KONKURSUS IR
DALYVAVUSIŲ PRETENDENTŲ SKAIČIŲ**

Eil. Nr.	Įstaigų grupė	Įstaigų, kurios pateikė informaciją, skaičius
1.	Ministerijos	12
2.	Įstaigos, pavaldžios Aplinkos ministerijai	27
3.	Įstaigos, pavaldžios Energetikos ministerijai	2
4.	Įstaigos, pavaldžios Finansų ministerijai	7
5.	Įstaigos, pavaldžios Krašto apsaugos ministerijai	6
6.	Įstaigos, pavaldžios Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	27
7.	Įstaigos, pavaldžios Susisiekimo ministerijai	8
8.	Įstaigos, pavaldžios Sveikatos apsaugos ministerijai	15
9.	Įstaigos, pavaldžios Švietimo ir mokslo ministerijai	2
10.	Įstaigos, pavaldžios Teisingumo ministerijai	9
11.	Įstaigos, pavaldžios Ūkio ministerijai	7
12.	Įstaigos, pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai	32
13.	Įstaigos, pavaldžios Žemės ūkio ministerijai	5
14.	Įstaigos, pavaldžios Kultūros ministerijai	1
15.	Savivaldybių institucijos ir įstaigos	55
16.	Seimo kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Seimui	6
17.	Teismai, prokuratūros	36
18.	Ministro Pirmininko tarnyba ir įstaigos, atskaitingos Vyriausybei	11
19.	Prezidento kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Prezidentui	2
Viso:		270

4 PRIEDAS

VIDUTINIS PRETENDENTŲ SKAIČIUS PAGAL PAREIGŲ LYGMENIS IR INSTITUCIJŲ GRUPES 2011 M.

Eil. Nr.	Įstaigų grupė	Vidutinis pretendentų skaičius	Vidutinis pretendentų skaičius į įstaigų vadovų ir jų pav. lygmens pareigas	Vidutinis pretendentų skaičius į padalinių vadovų ir jų pav. lygmens pareigas	Vidutinis pretendentų skaičius į specialistų lygmens pareigas
1	Ministerijos	3	2	3	4
2	Įstaigos, pavaldžios ministerijoms:	4	5	2	4
2.1.	Įstaigos, pavaldžios Aplinkos ministerijai	5	12	2	5
2.2.	Įstaigos, pavaldžios Energetikos ministerijai	6			6
2.3.	Įstaigos, pavaldžios Finansų ministerijai	7		2	8
2.4.	Įstaigos, pavaldžios Krašto apsaugos ministerijai	14		4	12
2.5.	Įstaigos, pavaldžios Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	3	2	3	3
2.6.	Įstaigos, pavaldžios Susisiekimo ministerijai	3	2	1	3
2.7.	Įstaigos, pavaldžios Sveikatos apsaugos ministerijai	2	1	1	2
2.8.	Įstaigos, pavaldžios Švietimo ir mokslo ministerijai	9			9
2.9.	Įstaigos, pavaldžios Teisingumo ministerijai	3	3	2	3
2.10.	Įstaigos, pavaldžios Ūkio ministerijai	3		2	4
2.11.	Įstaigos, pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai	5	3	3	5
2.12.	Įstaigos, pavaldžios Žemės ūkio ministerijai	3	2	2	3
2.13.	Įstaigos, pavaldžios Kultūros ministerijai	1		1	
3	Savivaldybių institucijos ir įstaigos	4	3	4	4
4	Seimo kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Seimui	3		6	2
5	Teismai, prokuratūros	7	5	1	7

6	Ministro Pirmininko tarnyba ir įstaigos, atskaitingos Vyriausybei	2	1	4	2
7.	Prezidento kanceliarija ir įstaigos, atskaitingos Prezidentui	2	1	1	2

VIDUTINĖ PAREIGINĖ ALGA IR VIDUTINIS DARBO UŽMOKESTIS 2010-2011 M.

Pareigybių grupės pavadinimas	2010 m.		2011 m.	
	Vidutinė pareiginė alga	Vidutinis darbo užmokestis	Vidutinė pareiginė alga	Vidutinis darbo užmokestis
Įstaigų vadovai	3.627	4.563	3.664	4.643
Įstaigos vadovo pavaduotojai	3.498	4.517	3.554	4.683
Politinio (asmeninio) pasitikėjimo valstybės tarnautojai	2.630	2.853	2.234	2.482
Vidinių departamentų direktoriai	3.896	5.082	3.952	5.205
Vidinių departamentų direktorių pavaduotojai	3.675	4.626	3.690	4.678
Skyrių, tarnybų vedėjai	2.880	3.579	2.920	3.689
Skyrių, tarnybų vedėjų pavaduotojai	2.603	3.131	2.612	3.219
Poskyrių vedėjai	2.639	3.245	2.640	3.264
Vyriausieji specialistai	2.303	2.653	2.323	2.703
Vyresnieji specialistai	1.927	2.206	1.927	2.236
Specialistai	1.774	2.042	1.771	2.048
Patarėjai, spec. atašė ir kt	2.832	3.337	2.836	3.343

**ATLEISTŲ VALSTYBĖS TARNAUTOJŲ (BE STATUTINIŲ) SKAIČIUS PAGAL ATLEIDIMO
PAGRINDUS
PERIODAS: 2011 M.**

Atleidimų klasifikatoriaus straipsniai	Valstybės tarnautojų (be statutinių) skaičius			
	Įstaigų vadovų	Politinio (asmeninio) pasitikėjimo	Karjeros	Iš viso
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 1 punktą	28	290	1855	2173
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 2 punktą	2	1	13	16
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 4 punktą	0	0	2	2
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 5 punktą	8	1	5	14
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 6 punktą	27	156	1171	1354
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 7 punktą	12	28	0	40
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 9 punktą	10	7	766	783
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 10 punktą	0	0	1	1
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 12 punktą	3	0	5	8
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 13 punktą	1	0	14	15
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 14 punktą	0	0	3	3
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 15 punktą	1	0	6	7
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 16 punktą	0	0	1	1
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 1 dalies 18 punktą	0	0	5	5
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 2 dalį	0	0	18	18
Atleidimas pagal VTĮ 44 straipsnio 3 dalį	1	2	0	3
Iš viso:	93	485	3865	4443

Pastaba: Skaičiuotas atleidimo atvejų skaičius per nurodytą laikotarpį. Vienas asmuo galėjo būti atleistas daugiau negu 1 kartą.

KONKURSU, PASKELBTŲ 2011 M., ANALIZĖ

Institucijų grupė	Patvirtintų pareigybių skaičius 2012-07-01 d.	Valstybės tarnautojų (be statutinių) patvirtintų pareigybių skaičius 2012-07-01 d.	Paskelbtų konkursų skaičius 2011 metais	Priimtų į paskelbtus 2011 m. konkursus valstybės tarnautojų skaičius	<i>Procentas nuo paskelbtų konkursų skaičiaus</i>	Priimtų pakeitinių skaičius 2011 metais
Ministro Pirmininko tarnyba ir įstaigos, atskaitingos Vyriausybei	3024,5	1617,5	103	91	88,3%	105
Aplinkos ministerija	247,5	215	18	18	100,0%	8
Įstaigos, pavaldžios Aplinkos ministerijai	2359,65	1452,5	143	112	78,3%	35
Energetikos ministerija	73	67	10	8	80,0%	4
Įstaigos, pavaldžios Energetikos ministerijai	120	104	13	7	53,8%	4
Finansų ministerija	468	430	26	24	92,3%	19
Įstaigos, pavaldžios Finansų ministerijai	5746,5	3076	27	22	81,5%	68
Krašto apsaugos ministerija	197	191	14	12	85,7%	15
Įstaigos, pavaldžios Krašto apsaugos ministerijai	1506,5	366	37	29	78,4%	19
Kultūros ministerija	122	106	7	4	57,1%	17
Įstaigos, pavaldžios Kultūros ministerijai	205	129	4	4	100,0%	4
Socialinės apsaugos ir darbo ministerija	239	179	10	9	90,0%	6
Įstaigos, pavaldžios Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai	5553,5	4265	130	113	86,9%	268
Susisiekimo ministerija	204	169	22	20	90,9%	12
Įstaigos, pavaldžios Susisiekimo ministerijai	670	544	75	51	68,0%	33

Sveikatos apsaugos ministerija	216,25	163	19	18	94,7%	6
Įstaigos, pavaldžios Sveikatos apsaugos ministerijai	1566,25	817	55	45	81,8%	29
Švietimo ir mokslo ministerija	269	207	14	11	78,6%	9
Įstaigos, pavaldžios Švietimo ir mokslo ministerijai	77	72	7	6	85,7%	10
Teisingumo ministerija	157	144	14	13	92,9%	7
Įstaigos, pavaldžios Teisingumo ministerijai	4024	344,25	22	16	72,7%	15
Užsienio reikalų ministerija	1042,15	178,75	17	14	82,4%	13
Įstaigos, pavaldžios Užsienio reikalų ministerijai	8	5	2	2	100,0%	0
Ūkio ministerija	248	205	29	24	82,8%	35
Įstaigos, pavaldžios Ūkio ministerijai	284	227	40	35	87,5%	45
Vidaus reikalų ministerija	262	189	25	18	72,0%	16
Įstaigos, pavaldžios Vidaus reikalų ministerijai	24962	1873	190	149	78,4%	43
Žemės ūkio ministerija	347	298	19	19	100,0%	41
Įstaigos, pavaldžios Žemės ūkio ministerijai	2419	1544	239	209	87,4%	192
Ministrų valdymo sritims nepriskirtos valstybės institucijos ir įstaigos	325	295	-	-	-	-
Iš viso įstaigose, kurioms didžiausią leistiną pareigybių skaičių nustato Vyriausybė	56942,8	19473	1331	1103	82,9%	1078
Seimas ir Seimo kanceliarija	672	752	4	3	75,0%	29

Seimui atskaitingos įstaigos	834,24	551	45	38	84,4%	47
Teismai, prokuratūros	3562	2017	183	162	88,5%	277
Prezidento kanceliarija	150,47	75,22	0	0	0,0%	1
Prezidentui atskaitingos įstaigos	16	12	9	9	100,0%	6
Savivaldybių institucijos ir įstaigos	14484,11	6737	475	392	82,5%	314
Iš viso įstaigose, kurioms didžiausią leistiną pareigybių skaičių nustato kiti subjektai (Seimo valdyba, Respublikos prezidentas, savivaldybių tarybos ir kt.)	19718,82	10144,22	716	604	84,4%	674
Iš viso	76661,62	29617,22	2047	1707	83,4%	1752

Pastaba: 2011 m. valstybės tarnautojas nuo konkurso paskelbimo į pareigas buvo priimamas vidutiniškai per 42 dienas.